

THE FREE INDOLOGICAL COLLECTION

WWW.SANSKRITDOCUMENTS.ORG/TFIC

FAIR USE DECLARATION

This book is sourced from another online repository and provided to you at this site under the TFIC collection. It is provided under commonly held Fair Use guidelines for individual educational or research use. We believe that the book is in the public domain and public dissemination was the intent of the original repository. We applaud and support their work wholeheartedly and only provide this version of this book at this site to make it available to even more readers. We believe that cataloging plays a big part in finding valuable books and try to facilitate that, through our TFIC group efforts. In some cases, the original sources are no longer online or are very hard to access, or marked up in or provided in Indian languages, rather than the more widely used English language. TFIC tries to address these needs too. Our intent is to aid all these repositories and digitization projects and is in no way to undercut them. For more information about our mission and our fair use guidelines, please visit our website.

Note that we provide this book and others because, to the best of our knowledge, they are in the public domain, in our jurisdiction. However, before downloading and using it, you must verify that it is legal for you, in your jurisdiction, to access and use this copy of the book. Please do not download this book in error. We may not be held responsible for any copyright or other legal violations. Placing this notice in the front of every book, serves to both alert you, and to relieve us of any responsibility.

If you are the intellectual property owner of this or any other book in our collection, please email us, if you have any objections to how we present or provide this book here, or to our providing this book at all. We shall work with you immediately.

-The TFIC Team.

જૈન ધર્મ પ્રવેશ પોથી.

ભાગ ૩ જો.

છપાવી પ્રસિદ્ધ કરનાર,

શ્રી જૈન ધર્મ વિદ્યા પ્રસારક વર્ગ,

પાલીતાણા.

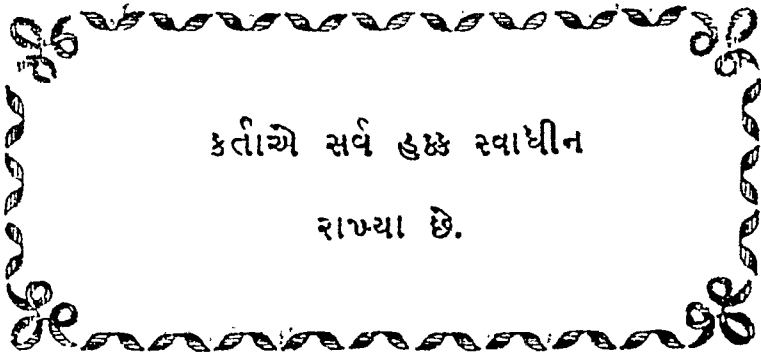
દ્વિતીયાવૃત્તિ. પ્રત ૨૦૦૦.

સંવત ૧૯૬૨.

સને ૧૯૦૭.

શ્રી જૈન પ્રિન્ટિંગ પ્રેસ—અમદાવાદ.

કિંમત રૂ. ૦-૪-૦.

કર્તાએ સર્વ હ્રદ્ધ સ્વાધીન
રાખ્યા છે.

અર્પણપત્રિકા

દેવેન્દ્ર પૂજ્ય ચરમ તીર્થંકર શ્રી

મહાવીર પરમાત્મા.

જેમના નામનું સ્મરણ પણ મહા સંપદાને વિ-
સ્તારે છે, જેમની વાણી આ લવાળિધમાં હુબકાં
ખાતાં લબ્ય પ્રાણીઓને નૌકા સમાન છે, જેમનું પ-
વિત્ર ચરિત્ર દ્રષ્ટિગોચર થતાં વીતરાગપણું સિદ્ધ કરા-
વે છે, જેમની સેવા કલ્પલતા સમાન છે, તેથી યોગે-
શ્વરે પણ તેને સદા ચાહે છે, જેમનું દર્શન થતાં
તિર્થંચો પણ સ્વાભાવિક વૈરભાવને તણ દે છે, ઉપ-
દ્રવ કરનારાં પ્રાણીઓપર પણ જેઓ દયાર્દ્ર ભાવે રહે
છે, જેમના ગુણજ્ઞાનરૂપી અમૃત અમર પદ્મી આપે છે,
રાગ રોષાશ્રિથી સંતપ્ત થએલાં પ્રાણીઓને શાંત ક-
રવામાં જેઓ પુષ્કરાવર્ત મેઘ સમાન છે, અને સ્વયંભૂ-
રમણ સમુદ્રની સાથે કરૂણારૂપી જળથી સ્પર્ધા કરવા
વાળા, એવા શ્રી મહાવીર પ્રભુને નમસ્કાર કરીને
તેમના ચરણાંબુજમાં આ લઘુ પુસ્તક સમર્પણ
કરીએ છીએ.

પ્રસિદ્ધ કર્તા.

પ્રસ્તાવના.

શ્રી જૈન ધર્મ પ્રવેશ પોથીના બે લાગ અમારા તરફથી પ્રસિદ્ધ થયા છે. તેનો આ ત્રીજો લાગ છે. પ્રથમના બે લાગોમાં જે જ્ઞાન આપવામાં આંચું છે તેના કરતાં વધારે ચઢિઆતા વિષયો આ લાગમાં લેવામાં આંચ્યા છે; તેમજ પાછળના લાગોમાં આવેલા વિષયોને પુનરાવર્તનરૂપે લઈ તેનો કાંઈ વધારે વિસ્તાર કર્યો છે.

શ્રી જૈન ધર્મ રૂપી વિશાળ જ્ઞાનસાગરમાં પ્રવેશ કરવાને સુગમ પડે એવો મૂળ ઉદ્દેશ આ પુસ્તકોનો છે અને તે માટે પુસ્તકને ક્રિયા, ધર્મ, નીતિ અને તત્ત્વ એ ચાર વિભાગોમાં વહેંચેલું છે. બાળકોની શક્તિ અનુસાર પ્રત્યેક લાગોનું જ્ઞાન થવાને માટે તે સંબંધી પાઠોની યોજના કરેલી છે. ધર્મ તત્ત્વ સંબંધી જ્ઞાન બાળકોને આપવું રહેલું નથી, અને તે માત્ર તત્ત્વજ્ઞાન, કે ક્રિયા વિગેરેની વાતજ બાળકોને કહેવામાં આવે તો તેમનાથી તે સમજાય નહિ એ વારતવિક છે, માટે બનતાં સુધી સર્વ વિષયોને વ્યાવહારિક દૃષ્ટાંતોમાં ઉતાર્યાં છે, અને બાળકોને રૂચિર તથા પ્રિય થઈ પડે એવી યોજના કરેલી છે.

આ પુસ્તકમાં શ્રાવક વર્ગમાં ગરુડ સંબંધી જે લેદ તે લક્ષમાં નહિ લેતાં માત્ર સર્વ શ્રાવક વર્ગને સામાન્ય રીતે ઉપયોગી થાય તેવી રીતે દર્શન, પૂજા, સામાયક, પ્રતિક્રમણ વિગેરેની આવશ્યકતા તથા તેનું રૂળ એ પાઠો આપ્યા છે. પ્રતિક્રમણાદિ આવશ્યક પ્રત્યેક ગરુડના શ્રાવકો પોતપોતાના સ્વતંત્ર શિષ્યો તોજ ઠીક થાય એવી અમારી માન્યતા છે, કારણ કે ગરુડના સર્વ એવા લેદો લક્ષમાં લઈ સર્વને ઉપયોગી થાય એવી એ વિષયની સામાન્ય

રીતિની યોજના કરવી એ અશક્ય જેવું છે, તેથીજ અમે અમારી જૈન પોથીઓમાં સર્વ શ્રાવકોને સામાન્ય ધર્મબોધ થાય એવી યોજના કરેલી છે.

આ પુસ્તકમાં વિષયને લગતાં સ્મૃત્તિ ચિત્રો આપી તેને મનોરંજક બનાવવાનો અમારો વિચાર હતો, પણ આ દ્વિતિયા વૃત્તિમાં પણ તેમ કરવા બની શક્યું નથી. તોપણ અમે એ વિષય મહત્વનો ગણીએ છીએ, તેટલા માટે અમે ત્રીજી આવૃત્તિમાં ચિત્રો આપવાનો અમારો વિચાર પાર પાડીશું એવી આશા છે.

આ પુસ્તક તૈયાર થયા પછી મુનિમહારાજ શ્રી ૧૦૦૮ આ-રિત્રવિજયજી પાસે શુદ્ધ કરાવ્યું છે, તેઓશ્રીએ જે જે સ્થળે જૈન ધર્મ વિરુદ્ધ શબ્દ કે વાક્યો જણાયાં તે સુધારી આપ્યાં છે, સિવાય બાળકોને આ પુસ્તક વધારે ઉપયોગી કેમ થાય તે માટે ઘણી સહાય આપેલી છે. તેથી આ પ્રસંગે અમે ઉક્ત મુનિ મહારાજનો ઉપકાર માનીએ છીએ.

વળી આ પુસ્તકની ભાષા બાળકોને અનુકુળ અને રૂચિકર થાય તે માટે અત્રેની ગુજરાતી તાલુકા સ્કુલના હેડમાસ્ટર શા. આંપશીલાઇ ગુલાબચંદ તેઓએ પુસ્તક તપાસી યોગ્ય સુચના આપી છે તેથી અમે તેમનો આ સ્થળે ઉપકાર માનીએ છીએ.

આ પુસ્તકની પ્રથમાવૃત્તિ પ્રસિદ્ધ કરવામાં સ્વર્ગસ્થ શેઠ લાલજી દેવણાધના સ્મરણાર્થે તેમના વિધવા સોનબાઇએ રૂ. ૨૫૦) ની મદદ આપેલી છે, તેથી આ પ્રસંગે અમે તેમનો આભાર માનીએ છીએ. તથા અન્ય શ્રાવક શ્રાવિકાઓને પણ ઉક્ત બાઇનો દાખલો લઇ આવા ધર્મકાર્યને સહાય આપવા માટે નિવેદન કરીએ છીએ.

પ્રસિદ્ધ કર્તા.

અનુક્રમણિકા.

વિષય.	પૃષ્ઠ.
શ્રાવકના દિનકૃત્ય વિષે કવિતા.	૧
દર્શન.	૩
પૂજન.	૫
સામાયિક.	૮
પ્રતિક્રમણ.	૧૦
શ્રાવકના સંસાર સુધારા વિષે કવિતા.	૧૨
ન્યાયથી પૈસો કમાવવો.	૧૩
વિવાહ.	૧૬
સદાચાર.	૧૮
છ શત્રુઓ.	૨૧
ઇંદ્રિયોનો જય.	૨૩
સારા ગામમાં વાસ કરવો.	૨૬
શ્રાવકનું ઘર.	૨૭
પાપની ખીક.	૩૦
પોતાના ધર્મને હાની ન પહોંચે, તેવો દેશાચાર પાળવો.	૩૨
કોઈની નિંદા કરવી નહીં.	૩૪
આવક પ્રમાણે ખર્ચ રાખવું.	૩૫
પહેરવેષ.	૩૭
ગૃહસ્થ શ્રાવકના સામાન્ય ધર્મ વિષે કવિતા.	૪૦
મામાપની સેવા.	૪૧
કદર જાણવી.	૪૩
અજીણું હોય તો જમવું નહિ.	૪૬
વખતસર જમવું.	૪૮
બુદ્ધની સેવા.	૫૦

નિંદવા યોગ્ય કામ કરવાં નહિ.	૫૧
ભરણુ પોષણુ.	૫૪
વિચારીને કામ કરવું.	૫૭
ધર્મ સાંભળવો.	૫૯
દયા પાળવી.	૬૧
બુદ્ધિના ગુણનો ઉપયોગ.	૬૩
ગુણ ઊપર પક્ષપાત કરવો....	૬૫
ગૃહસ્થ શ્રાવકના સામાન્ય ધર્મ વિષે કવિતા	૬૭
દુરાગ્રહ રાખવો નહિ.	૬૮
દિવસે દિવસે વધારે જ્ઞાન મેળવવું.	૭૧
અતિથિને આહર.	૭૩
ધર્મ; અર્થ અને કામ બરાબર નિયમિત સેવવાં ભાગ ૧ લો.	૭૫
” ” ભાગ ૨ જો.	૭૭
દેશકાળ પ્રમાણે વતવું ભાગ ૧ લો.	૮૦
” ” ભાગ ૨ જો,	૮૨
લોક વિરૂદ્ધ કામ કરવું નહિ...	૮૪
પરોપકાર	૮૭
લાજ રાખવી.	૮૯
કુર દેખાવ ન રાખવો.	૯૨
ગૃહસ્થ શ્રાવકના સાર, ય ધર્મ વિષે કવિતા.	૯૪
મનની મોટાઈ	૯૫
સંપ વિષે કવિતા	૯૮
વીશ પારાની માળા...	૯૯
વિનય.	૧૦૧
આભાર.	૧૦૩
શ્રાવક કેવો હોય તે વિષે કવિતા	૧૦૬
નઠારા શ્રાવક વિષે કવિતા...	૧૦૬
ઉદ્યાગ,	૧૦૭

ભણવાથી થતા લાભ	૧૦૯
અભયસિંહ અને રવિદત્ત.	૧૧૦
ખંત.	૧૧૩
સાધર્મી વાત્સલ્ય વિષે કવિતા.	૧૧૫
અધુરાં કામ કરવાં નહિ,	૧૧૬
લલાઇ.	૧૧૮
નિત્ય કર્મની નોંધ પોથી.	૧૨૦
દુર્ગુણ છોડવા વિષે કવિતા.	૧૨૨
આર ગતિ	૧૨૩
પાંચ જાતિ	૧૨૫
છકાય.	૧૨૬
પાંચ ઇન્દ્રિય	૧૨૭
૭ પર્યાસિ.	૧૨૯
છ પર્યાસિની વાત...	૧૩૧
દશ ગ્રાણુ.	૧૩૨
પાંચ શરીર	૧૩૪
બાર ઉપયોગ	૧૩૭
આઠ કર્મ...	૧૩૯
આઠ કર્મની કથા...	૧૪૧
ત્રેવીશ વિષય	૧૪૩
દશ પ્રકારનાં મિથ્યાત્વ	૧૪૬
જૈન શાસન વિષે કવિતા	૧૪૮

શ્રી જૈન ધર્મ પ્રવેશ પોથી

ભાગ ૩ મો

ખંડ ૧ લો

જૈન ક્રિયા માર્ગ.

પાઠ ૧ લો.

શ્રાવકના દિનકૃત્ય વિષે કવિતા.

હરિગીત.

જાગે પ્રથમ લઈ ^૧અલ્પ નિદ્રા ધર્મ કેરી રીતમાં,
હું કોણુ ને ક્યારે સુતો એવું વિચારે ^૨ચિત્તમાં;
^૩શય્યા વિષે સંભારતા નવકારને મનમાં ઘણું,
સાધર્મિ બંધુ સાંભળો દિનકૃત્ય તે શ્રાવક તણું. ^૪
કરી ધર્મ ^૫જાગરણ સુખે પ્રતિક્રમણને પછી આચરે,
પછી ચૌદ ^૬નિયમો ધારવા પચખાણુ પ્રીતે આદરે;

૧ થોડી નિદ્રા. ૨ મનમાં. ૩ પચારી વિષે. ૪ હું કોણુ, મારી જાતિ,
જી, દેવ, ગુરુ અને મારો ધર્મ કોણુ છતાંદિ વિચાર કરવો તે ધર્મ જાગ-
ણુ કહેવાય છે. ૫ ચૌદ જાતન નિયમ ધારવા.

કરિ દેહ^૧ ચિંતા શુદ્ધ થઈ પછી કામ લે દાતણતણ^૨,
સાધર્મિ બંધુ સાંભળો દિનકૃત્ય તે શ્રાવક તણ^૩. ૨

સારા^૪ સમારી કેશને નહાવણ કરે નિર્મળ જળે,
સુંદર લલાટે તિલક કરતાં દેવપૂજમાં વળે;
ગુરૂ વંદનાને આચરે નવ દોષ આવે ત્યાં આણું,
સાધર્મિ બંધુ સાંભળો દિનકૃત્ય તે શ્રાવક તણ^૫, ૩

^૬સ્વાધ્યાય સામાયિક કરી ^૭નિર્દોષ ભોજનને કરે,
શ્રી દેવગુરૂને જ્ઞાનની આશાતના સૌ ^૮પરિહરે;
ધન દેવતું^૯ સંભાળવા રાખે નહિ કાયરપણું.
સાધર્મિ બંધુ સાંભળો દિનકૃત્ય તે શ્રાવક તણ^{૧૦}. ૪

નીતિયકી ઉવોગ કરિ ^{૧૧}નિર્વાહ ધરનો આચરે,
^{૧૨}સાધર્મિને સાધુ અતિથી સર્વનો આદર કરે;
સૌ સાથ ^{૧૩}ઉચિતાચારથી ચાલી વધારે ^{૧૪}યશ ધણું,
સાધર્મિ બંધુ સાંભળો દિનકૃત્ય તે શ્રાવક તણ^{૧૫}. ૫

સાંજે પડિછમણું^{૧૬} કરી અવસર વિચારે આપથી,
થઈ શુદ્ધ શય્યામાં સુવે જાગે નહિ ^{૧૭}પરિતાપથી;
આતું^{૧૮} કરી દિનકૃત્ય શ્રાવક યુણ્ય બાંધે યોગણું,
સાધર્મિ બંધુ સાંભળો દિનકૃત્ય તે શ્રાવક તણ^{૧૯}. ૬

૧ ઝાડે જવું. ૨ સુધારી. ૩ સજાય. ૪ દોષ વગરનું. ૫ છોડી દે.
૬ આણવિકા. ૭ સરખા ધર્મવાળા ભાષ્યોને. ૮ સર્વની સાથે યોગ્ય
આચારથી ચાલીને. ૯ કીર્તિ. ૧૦ ચિંતાથી.

પાઠ ૨ જો.

દર્શન.

મોહન કરીને એક શ્રાવકનો છોકરો હતો, તે હમેશાં દેરાસરમાં દર્શન કરવા જતો હતો. તે એકદમ દર્શન કરીને પાછો આવતો હતો. એક વખતે વિકૂલ કરીને એક બીજો છોકરો તેને સામો મળ્યો. તે વિકૂલ, મોહનનો મિત્ર હતો. વિકૂલને મોહને પુછ્યું, વિકૂલ ! તું કયાં જાય છે ? વિકૂલે કહ્યું, હું દેહેરે દર્શન કરવાને જાઉં છું. મોહન બોલ્યો, જા, જલદી દર્શન કરી આવ; પછી આ પછે સાથે બાહેર ફરવા જઇએ. તારી રાહ જોઇને હું અહિં જાઉં છું. વિકૂલે કહ્યું, મોહન ! દર્શન કરતાં મને વાર લાગશે, માટે જો તારાથી તેટલી વાર સુધી રાહ જોઇ શકાય તેમ હો તો, જાલો રહે, નહિતો તું એકલો ફરવા જા, હું પછીથી તને મળીશ. મોહન બોલ્યો, ભાઈ વિકૂલ ! દર્શન કરવામાં શી વાર લાગે ? એ તો બે ત્રણ મીનીટનું કામ છે. હું બે કે ત્રણ મીનીટમાં દર્શનનું કામ પતાવી જાઉં છું. વિકૂલ હસીને બોલ્યો, મોહન ! આ ઉપરથી મને લાગે છે કે, તું દર્શન કરી જાણતો નથી. મોહને કહ્યું, વિકૂલ ! દર્શનમાં વળી શું કરવાનું છે ? પહેલાં મોટા ભગવાનની સામે બે હાથ જોડી દર્શન કરવાં, અને પછી બહાર ઉભા રહી બીજી પ્રતિમા જોને છેટથી હાથ જોડી પતાવી દેવું, એમાં વાર શાની લાગે ? વિકૂલ બોલ્યો, ભાઈ મોહન, આ તારી મોટી ભુલ થાય છે. ભગવાનનાં દર્શન કેવી રીતે કરવાં જોઇએ, એ વાત દરેક શ્રાવકે જાણવી જોઇએ. મોહન બોલ્યો, ભાઈ વિકૂલ ! હું તો એટલું જ જાણું છું; બીજી કંઈ મને ખબર નથી, કેવી રીતે દર્શન કરવાં

જોઈએ, તે મને બરાબર સમજાવ. વિકૃલ બોલ્યો, મોહન !
 પહેલાં જ્યારે દર્શન કરવાની ધારણાથી ઘરની બહાર નીકળીએ,
 ત્યારે મનમાં સારી ભાવના ભાવવી, અને ઘણી હોંશ લાવવી. જ્યારે
 દેરાસરની ધજા કે બાર જોવામાં આવે, ત્યારે આપણા મનના
 સારા પરિણામ કરવા, દેરાસરમાં પેસતી વખતે આપણા પાસે
 કોઈ ભતની સચિત્ત વસ્તુ છે કે નહિ, તેની તપાસ કરવી. તે વ-
 ખતે આપણા મોઢામાં પાન સોપારી કે કાંઈ પણ રાખવું નહિ
 પણ પ્રભુની સામે ઉભા રહી બે હાથ મસ્તક ઉપર જોડી તેમને
 વંદના કરવી. વંદના કર્યા પછી પ્રભુનાં સ્તવન ગાવાં, અને મનમાં
 પ્રેમ લાવીને પ્રભુજીનું બિંબ ઘણી વાર સુધી નીરખવું. પછી ત્રણ
 પ્રદક્ષિણા કરી બીજી જિનપ્રતિમાજીનાં ભાવથી દર્શન કરવાં. દ-
 ર્શન કરતી વખતે ઘરના, પાઠશાળાના કે કોઈ રમત ગમતના વિ.
 ચારો મનમાં લાવવા નહિ. ભાઈ મોહન ! આવી રીતે દર્શન કરવાથી
 આપણને દર્શનનો પૂરો લાભ મળે છે. ઉતાવળથી વેઠ કાઢવાની
 જેમ દર્શન કરવાથી કાંઈ પણ લાભ મળતો નથી.

મોહન બોલ્યો—ભાઈ વિકૃલ ! હવે હું તારું કહેવું બરાબર
 સમજી ગયો. મને તો આવી કાંઈ બળરજ ન હતી. આજ સુધી
 હું ઉતાવળથીજ દર્શનનું કામ પતાવી દેતો હતો. ભાઈ વિકૃલ !
 તે મને આવી સારી સૂચના આપી, તેને માટે હું તારો ઉપકાર
 માનું છું. આલ, તારી સાથે ફરીથી દર્શન કરવા આવું. પછી મોહન
 વિકૃલ સાથે ફરી વાર દેરાસરમાં દર્શન કરવા આવ્યો, અને વિકૃલ
 પાસેથી દર્શન કરવાની બધી રીત તેણે નજરે જોઈ લીધી. પછી
 તે હુમેશાં વિધિ પ્રમાણે દર્શન કરવા લાગ્યો.

(૫)

સારબોધ.

વિકૃલની જેમ દરેક શ્રાવકના છોકરાએ દેરાસરમાં જઈને દર્શન કરવાં જોઈએ. મોહનની જેમ ઊતાવળથી જેમ તેમ દર્શન કરવાં ન જોઈએ.

સારાંશ પ્રશ્નો.

- ૧ મોહન કેવી રીતે દર્શન કરતો હતો ?
- ૨ વિકૃલે તેને દર્શન કરવાને માટે શું કહ્યું હતું ?
- ૩ દર્શન કેવી રીતે કરવાં જોઈએ ?
- ૪ મોહન આખરે કેવી રીતે દર્શન કરવા લાગ્યો ?

પાઠ ૩ જો.

પુજન.

ગુલાબચંદ, અને વાડિલાલ નામે બે મિત્રો હતા. તે બંને સાથે અભ્યાસ કરતા, અને સાથેજ ફરતા હતા. ગુલાબચંદ ચાલાક અને નિયમ પ્રમાણે વર્તનારો હતો, અને વાડિલાલ બુદ્ધિમાં ચાલાક, પણ આળસુ હતો.

એક વખતે વાડિલાલ, ગુલાબચંદને પાઠશાળામાં જવાને તેડવા આવ્યો, તે વખતે ગુલાબચંદ દેહેરેથી ઘેર આવતો હતો.

વાડિલાલ—ગુલાબચંદ ! કેમ હજી તૈયાર થયો નથી ? પાઠશાળામાં ક્યારે જવું છે ?

ગુલાબચંદ—વાડિલાલ ! હજી પાઠશાળાનો વખત થયો નથી, મારે હજી જમવું છે.

વાડિલાલ—તું હમેશાં મોડું કરે છે, પહેલેથી જઈને આપણે ત્યાં ઘડી વાર રમીશું, પછી વખત થશે, એટલે પાઠશાળામાં જઈશું.

ગુલાબચંદ—ભાઈ વાડિલાલ ! વહેલા જઈને ત્યાં રમવું, એ મને પસંદ નથી. પાઠશાળા ઊઘડ્યા પહેલાં આપણે ત્યાં શામાટે જવું જોઈએ ? આપણે વહેલા તૈયાર થઈએ તો ઘેર વાંચવું, અને જ્યારે વખત થાય, ત્યારે પાઠશાળામાં જવું જોઈએ.

વાડિલાલ—તું હમેશાં બરાબર પાઠશાળાના વખત પ્રમાણે આવે છે, તે મને તો પસંદ નથી. વળી તું અત્યાર સુધી જન્મે નથી. એ પણ કેવી વાત કહેવાય ?

ગુલાબચંદ—વાડિલાલ ! તું હમેશાં વહેલો શી રીતે તૈયાર થાય છે ? સવારે શું શું કામ કરે છે ? તે કહે.

વાડિલાલ—સવારે ઊઠી શરીરની બધી ક્રિયા કરી પછી થોડીવાર વાંચીને તરત જમવા બેસું છું.

ગુલાબચંદ—વાડિલાલ ! તું દેહેરે પૂજા કરવા જાય છે કે નહિ ?

વાડિલાલ—ભાઈ ગુલાબચંદ ! મને પૂજા કરવાનો વખત મળતો નથી, તેથી જઈ શકતો નથી. કોઈ કોઈ વાર રજાને દિવસે જાઉં છું.

ગુલાબચંદ—ત્યારે તારા કપાળમાં રોજ ચાંદલો તો હું જોઉં છું.

વાડિલાલ—હા, એ ચાંદલો તો હું ઘેર કડું છું. વળી કોઈ વાર પૂજા કરવા ગયો હોઉં, તો ત્યાં કરેલો ચાંદલો એ ત્રણ દિવસ સુધી પણ ભુસાઈ જવા દેતો નથી,

ગુલાબચંદ—ભાઈ વાડિલાલ ! આતો ઘણી દિલગીરીની વાત કહેવાય. તું શ્રાવકનો છોકરો થઈ દેહેરે પૂજા કરવા જાય નહીં, અને કોઈ વાર પૂજા કરી હોય, તેનો વાસી ચાંદલો એ ત્રણ દિવસ સુધી રાખી મુકે, એ કેવી નઠારી વાત કહેવાય ? આજ દિવસ

સુધી મને આ વાતની ખબર નહોતી. દેહેરે પૂજા નહિ કરનારો, ઘેર ચાંદલો કરી ફરનારો, અથવા બે ત્રણ દિવસ સુધી વાસી ચાંદલો રાખનારો, તારા જેવો શ્રાવકનો છોકરો મારો મિત્ર કહેવાય, એ મને પણ શરમ લાગવા જેવું છે.

ભાઈ વાડિલાલ ! હવેથી તું હમેશાં દેહેરે પૂજા કરવા જજે. તું કહે છે કે, મને વખત મળતો નથી, તે પણ તારું ખોટું બહાનું છે. રોજ પાઠશાળાનો વખત થયા પહેલાં તું મને વહેલો તેડવાને આવે છે, તો દેહેરે પૂજા કરવામાં શામાટે વખત ન મળે ? તું જાણે છે કે, આંપણા વિદ્યા ગુરૂ દેહેરે પૂજા કરવાની હમેશાં ભલામણ કરે છે. જો તું હવેથી દેહેરે પૂજા કરવા નહીં જાય તો, હું તારી મિત્રતા છોડી દઈશ. જેઓ શ્રાવકના છોકરા થઈ દેહેરે પૂજા કરવા જતા નથી, તેઓ નઠારા છોકરા કહેવાય છે, અને નઠારા છોકરાની સોબત કરવી ન જોઈએ, એ વાત આપણે શીખ્યા છીએ.

વાડિલાલ—ભાઈ ગુલાબચંદ ! મને માફ કરજે, હવેથી હું હમેશાં દેહેરે પૂજા કરવા જઈશ, અને પાઠશાળાના વખતેજ તને તેડવા આવીશ. પછી વાડિલાલ હમેશાં ગુલાબચંદની સાથે દેહેરે પૂજા કરવા જવા લાગ્યો, અને પૂજા કરવાના પ્રભાવથી તેના મનના પરિણામ સારા થઈ ગયા.

સારબોધ.

દરેક શ્રાવકના છોકરાએ ગુલાબચંદની જેમ હમેશાં દેહેરે પૂજા કરવા જવું જોઈએ. વાડિલાલની જેમ ન કરવું જોઈએ. તેમજ જેઓ પૂજા કરતા ન હોય, તેની સોબત પણ ન કરવી જોઈએ.

સારાંશ પ્રશ્નો.

- ૧ શુભાખચંદ કેવો છોકરો હતો ?
- ૨ વાહિલાલ કેવો છોકરો હતો ?
- ૩ શુભાખચંદે વાહિલાલને પૂજાને માટે શું પુછ્યું હતું ?
- ૪ શુભાખચંદે વાહિલાલને કેવી શીખામણ આપી હતી ?
- ૫ છેવટે વાહિલાલે શી કબુલાત આપી હતી ?

પાઠ ૪ થો.

સામાયિક.

માધવ અને મનસુખ કરીને બે શ્રાવકના છોકરા હતા. માધવ હમેશાં ધર્મ ઉપર પ્રીતિવાળો, અને ધર્મને માર્ગે ચાલનારો હતો. મનસુખ ધર્મ ઉપર પ્રીતિવાળો અને ધર્મની વાતો કરનારો હતો. પણ તે પ્રમાણે વર્તનારો નહતો. આ બંને મિત્રો પાંડોશમાં રહેતા હતા. અને સાથેજ અભ્યાસ કરતા હતા. મનસુખ ફક્ત ધર્મની વાતો કરનારો છે, પણ ધર્મની ક્રિયા કરનારો નથી, એ વાત માધવના જાણવામાં ન હતી. તે તો મનસુખને ઘણેજ ધર્મી અને ધર્મ પ્રમાણે વર્તનારો જાણતો હતો.

એક વખતે સવારમાં માધવ, મનસુખને ઘેર આવ્યો. મનસુખ તે વખતે પોતાના ભાઈઓની સાથે સોગડાંબાજી રમતો હતો. તે જોઈ માધવે પુછ્યું, ભાઈ મનસુખ ! આજે અત્યારે આ ક્યાંથી સુઝ્યું ? તમે બધાને તો એમ કહો છો કે, સવારમાં તો સામાયિક કરવું જોઈએ, અને તે પછી પોતાનો અભ્યાસ કરવો જોઈએ. વળી

તમે જુગારની રમતો રમવાની પણ ના કહો છો, અને આ તમે પોતે રમો છો, તે પણ સવારના વખતમાં રમો છો, એ કેવી વાત કહેવાય? માધવનાં આવાં વચન સાંભળી મનસુખ ઝાંખો પડી ગયો. થોડીવાર વિચારીને મનસુખ બોલ્યો,—માધવ ! તારું કહેવું બરાબર છે. મારા મનમાં સવારે સામાયિક વિગેરે કરવાની ઇચ્છા રહ્યા કરે છે, પણ કોઈ કર્મયોગે મારાથી બની શકતું નથી. જે વાતની હું બીજાને ના કહું છું, તે વાત મારાથી બની જાય છે.

માધવ બોલ્યો—ભાઈ મનસુખ ! કદિ બીજી ધર્મની ક્રિયા તારાથી ન બને તો ચાલ્યું, પણ સામાયિક તો દરેક શ્રાવકે અવશ્ય કરવું જોઈએ. સામાયિક કરવાથી કેટલા લાભ થાય છે ? એ વાત તું પોતે પણ જાણે છે, એટલે તે વિષે તારો આગળ કહેવાની કાંઈ જરૂર નથી. કારણ કે સામાયિક કરવાનો ઉપદેશ મને તેજ આપ્યો હતો.

મનસુખ—ભાઈ માધવ ! આજે તારો મોટો આભાર માનું છું. તારા આવવાથી મને મારી ખામીનું લાન થયું છે, હવે હું કદિય-ણ આવો દુરાચાર સેવીશ નહીં. માધવ ! આ તારા દુર્યુણી મિત્ર મનસુખને હજારવાર ધિક્કાર છે. જે માણસ બીજાને બોધ આપે છે, અને બીજાને સારે માર્ગે ચાલવાની ભલામણ કરે છે, છતાં તે પોતે અવળે માર્ગે ચાલે, તો તેને ઘણુંજ પાપી માણસ સમજવો. મિત્ર માધવ ! આ તારા પાપી મિત્રનું મોહું તારે જોવા લાયક નથી.

એમ કહી મનસુખે સોગર્માંબાજી દુર ફેંકી દીધી, અને તરત માધવને સાથે લઈ ઉપાશ્રયે ગુરૂ પાસે ગયો. ત્યાં ગુરૂની સામે હાથ જોડી સામાયિક કરવાના તથા જે પ્રમાણે બીજાને કહેવું, તે પ્રમાણે પોતે વર્તવાનાં પરચખાણ લીધાં. ત્યારથી મનસુખ હમેશાં સામાયિક કરવા લાગ્યો.

સારબોધ.

દરેક શ્રાવકે માધવની જેમ હમેશાં ધર્મમાં વર્તવું જોઈએ અને ખીજાને જેવો બોધ આપવો, તે પ્રમાણે પોતે પણ ચાલવું જોઈએ; તેમ નહીં કરવાથી મનસુખની જેમ પસ્તાવો થાય છે.

સારાંશ પ્રશ્નો.

- ૧ માધવ કેવો છોકરો હતો ?
- ૨ મનસુખ કેવો છોકરો હતો ?
- ૩ મનસુખને માધવે શું કહ્યું હતું ?
- ૪ સામાયિક કરવાને વખતે મનસુખ શું કરતો હતો ?
- ૫ માધવના કહેવાથી મનસુખે શું કહ્યું હતું ?
- ૬ છેવટે મનસુખે શેનાં પરચખાણ લીધાં હતાં ?

પાઠ ૫ મો.

પ્રતિક્રમણ.

દેવપુરીમાં દયાધર કરીને એક શ્રાવકનો છોકરો હતો. તે એક વખતે ઉપાશ્રામાં મુનિના મુખનું વ્યાખ્યાન સાંભળવા ગયો. ત્યાં તેણે એવું સાંભળ્યું કે “ સંસારી જીવ રાત અને દિવસ પાપ કર્યા કરે છે. ” આ વચન સાંભળતાંજ તેના મનમાં ચિંતા થવા લાગી. દયાધર ધર્મ ઉપર ઘણો આસ્તિક છોકરો હતો, તેથી તેના મનમાં ઉચાટ થવા લાગ્યા કે, હવે મારે શું કરવું ? હું પણ સંસારી છું, તો મારાથી પણ હમેશાં પાપ થતું હશે. જ્યારે રોજને રોજ પાપ વધતાં જશે, તો પછી મારે નરકમાં પડવું પ-

ડો. તે નરકની પીડા મારાથી શી રીતે ભોગવી શકાશે ? આવી
 ચિંતા કરતો તે ઘેર આવ્યો. તેના બાપનું નામ પ્રેમધર હતું.
 તે જનધર્મમાં ઘણો પ્રવીણ હતો. પ્રેમધરે : હું, દીકરા ! જમવાનો
 વખત થયો છે, માટે જમી લે. દયાધર બોલ્યો, બાપા ! આજે મને
 જમવાની રૂચિ નથી. મારો જીવ ગભરાય છે. પ્રેમધર બોલ્યો, બેટા !
 તને શું થયું છે ? શું તારા પેટમાં કાંઈ રોગ થયો છે ? દયાધરે
 કહ્યું, બાપા ! મને કાંઈ થયું નથી. ફક્ત મને એક મોટી ચિંતા
 થઈ પડી છે. પ્રેમધર બોલ્યો, બેટા ! તારા જેવા બાળકને ચિંતા
 શી હોય ? શું છે ? તે કહે. પછી દયાધરે પોતાને ચિંતા થવાની
 બધી વાત પહેલેથી કહી સંભળાવી. તે સાંભળી પ્રેમધર બોલ્યો,
 બેટા ! તેવી ચિંતા શામાટે રાખે છે ? પાપ દૂર કરવાનો એક સે-
 હોલો ઉપાય છે. અને તે ઉપાય પણ તારી પાસેજ છે. દયા-
 ધર બોલ્યો, બાપા ! તે કયો ઉપાય તે મને જલદી કહો. પ્રે-
 મધરે કહ્યું, બેટા ! શ્રાવકના દીકરાએ હુમેશાં બે વાર પ્રતિક્રમણ
 કરવું, તેથી તેને કોઈ જાતનાં પાપ વધતાં નથી. દિવસે કરેલાં
 પાપ રાત્રિના પ્રતિક્રમણથી આલોવાય છે, અને રાત્રે કરેલાં પાપ
 દિવસના પ્રતિક્રમણથી આલોવાય છે. તેથી જો શ્રાવક હુમેશાં પ્ર-
 તિક્રમણ કરવાનો નિયમ રાખે તો, તેને પાપની આવક વધી શકતી
 નથી. વળી હુમેશાં પ્રતિક્રમણ કરવાથી મન નિર્મળ થાય છે, અને
 મન નિર્મળ થવાથી તેમાં પાપ કરવાના નઠારા વિચારો આ-
 વતા નથી. એથી પાપ થવાનાં કારણો બંધ થઈ જાય છે. બેટા,
 દયાધર ! તું પાપની ચિંતા કરીશ નહિ. તું બે પ્રતિક્રમણ શીખ્યો
 છું, માટે હુમેશાં સવારે અને સાંજે પ્રતિક્રમણ કર્યા કરજે. એટલે
 તારામાં કદિ પણ પાપ પેશી શકશે નહિ. પ્રેમધરનાં આવાં વચન

સાંભળી દયાધર ખુશી થઈ ગયો, અને તેણે પોતાના પિતાનો આ-
ભાર માની જણાવ્યું કે, બાપા ! હવેથી હું હમેશાં બેવાર પ્રતિ-
ક્રમણ કરીશ, અને પાપની આવકને બંધ કરીશ.

ત્યારથી દયાધર હમેશાં બે વખત પ્રતિક્રમણ કરવા લાગ્યો,
અને તે મોટી ઉમરે એક શુદ્ધ શ્રાવક તરીકે પ્રખ્યાત થયો.

સારબોધ.

દયાધરની જેમ દરેક શ્રાવકના છોકરાએ પાપનો ડર રાખ-
વો જોઈએ, અને બે વાર પ્રતિક્રમણ કરીને પાપની આવક બંધ
કરવી જોઈએ.

સારાંશ પ્રશ્નો.

- ૧ દયાધર કેવો છોકરો હતો ?
- ૨ તેને શેની ચિંતા થઈ હતી ?
- ૩ પ્રેમધરે તેને શું કહ્યું હતું ?
- ૪ પ્રેમધરના કહેવાથી દયાધરે શું કર્યું હતું ?
- ૫ બે વાર પ્રતિક્રમણ કરવાથી દયાધર કેવો થયો હતો ?

પાઠ ૬ ઠી.

શ્રાવકના સંસારને સુધારવા વિષે.

શિખરિણી.

સદા સંપે ચાલો 'શુભ શુણ વધારો વિનયથી,
દયા પાળો નિત્યે દિલમહિ કરે પાપ લયથી;

તપસ્યાના તેજે ^૧નિરમળ બની કર્મજ હણો,
 સુધારો ^૨સાધર્મી સકલ લવ આ શ્રાવક તણો. ૧
 બની ધર્મે ધીરા ^૩સુખકર સદાચાર કરજે,
^૪વદો વાણી સાચી નિજ હૃદયમાં ટેક ધરજે;
 કરો સારાં કામો ^૫દુઃખકર વિપત્તિ નવ ગણો,
 સુધારો સાધર્મી સકલ લવ આ શ્રાવક તણો. ૨
 કરો પ્રેમે પૂજા જિનવર તણી લાવ ધરીને,
 ધરો ભક્તિ સારી શુદ્ધ જન તણી દ્વેષ હરિને;
 વધારો વિદ્યાનો પરમ મહિમા જે અતિ ઘણો,
 સુધારો સાધર્મી સકલ લવ આ શ્રાવક તણો. ૩

ખંડ ૨ જો.

ગૃહસ્થ શ્રાવકનો સામાન્ય ધર્મ.

પાઠ ૭ મો.

ન્યાયથી પૈસો કમાવવો.

દરેક શ્રાવકે નીતિથી પૈસો કમાવવો જોઈએ. પોતાના શેઠને,
 મિત્રને અને વિશ્વાસી માણસને છેતરીને તથા ચોરી કરીને પૈસો

૧ મેલવિનાતા. ૨ હે સાધર્મીભાઈ ! આ શ્રાવકનો બધો સંસાર સુધારો.
 ૩ સુખ આપનાર. ૪ બોલો ૫ દુઃખ આપનાર. ૬ નાશ કરીને. ૭ મોટા મહિમા

મેળવવો, તે અનીતિનો પૈસો કહેવાય છે. જે પૈસો નીતિથી મેળવ્યો હોય, તે પૈસાનો ઉપલોગ શંકા વગર થઈ શકે છે. વળી નીતિનો પૈસો જો સત્પાત્રને આપ્યો હોય, અથવા ગરીબ અને દુઃખી માણસોની મદદમાં આપ્યો હોય તો, તેથી આપણું કલ્યાણ થાય છે. અનીતિથી મેળવેલો પૈસો જો કદિ સારે માર્ગે વાપરે, તો પણ તેનું સાફ ફળ મળતું નથી, એટલુંજ નહીં, પણ તેનાથી આ લોકમાં રાજ તરફથી શિક્ષા થાય છે, અને સુવા પછી નરકની શિક્ષા લોગવવી પડે છે. માટે અનીતિથી પૈસો મેળવવો નહીં, પણ નીતિથી પૈસો મેળવવો. નીતિથી પૈસાદાર બનેલો માણસ જે કાંઈ સખાવત કરે, અથવા લોકોના લલાંને માટે પૈસો ખરચે, તે બધો લેખે થાય છે, અને તે આલોક અને પરલોક બંનેમાં સુખી થાય છે. તે ઉપર વામચંદ નામના એક વાણીયાની વાર્તા છે.

વામચંદની વાર્તા.

પદ્મપુરનગરમાં વામચંદ નામે એક વાણિયો હતો. તે વેપારના કામમાં ઘણો પ્રવીણ હતો. રામદાસ નામના એક પૈસાદાર શેઠની દુકાને તે નોકર રહ્યો હતો. રામદાસ ઘણો નીતિવાળો અને ઉદાર હતો. દુકાનનું બધું કામ વામચંદ ચલાવતો હતો. રામદાસ શેઠને તેની ઉપર એટલો બધો વિશ્વાસ હતો, કે જે કાંઈ વામચંદ કરે, તેજ વાત રામદાસ કબુલ કરતો. એક વખતે વેપારમાં રામદાસને ઘણી કમાણી થઈ, તે જોઈ વામચંદને તેનો એક કામચંદ નામનો મિત્ર કહેવા આવ્યો. લાઈ વામચંદ ! તારો શેઠ ઘણું કમાય છે, અને તે કમાણી તારાથીજ થાય છે, માટે તું પૈસાદાર કેમ થતો નથી ? નોકરીના પગારમાં તારું કાંઈ વળશે નહીં. વામચંદે કહ્યું, લાઈ કામચંદ ! પૈસાદાર થઈને શું કરવું છે ? આટલાથીજ હું સંતોષ

માનું છું. કામચંદ બોલ્યો—જો તારી આગળ પૈસો હશે તો તું વધારે સુખી થઈશ. મારા જેવા પરઉપકાર કરીશ, અને ગરીબોને મદદ આપીશ. વામચંદે કહ્યું, મિત્ર ! વધારે પૈસાથી કાંઈ વધારે સુખી થવાતું નથી. સુખ તો સંતોષમાં જ છે, મારાં શેઠને છેતરી અનીતિનો પૈસો લઈ હું બીજાને ઉપકાર કરું, તેના કરતાં પ્રમાણિકપણાથી નોકરી કરું, અને માફ પાલન કરનાર શેઠનું લઘુ ઇચ્છી પગારના પૈસામાં જ સંતોષ માનું, એ કેવું સાફ ? અનીતિના પૈસાવડે પરોપકાર કરવાથી કાંઈપણ ફળ થતું નથી. વામચંદનાં આ વચન તેનો શેઠ રામદાસ ઘરની દીવાલની ઓથે રહી સાંભળતો હતો. તે સાંભળી ઘણો જ ખુશી થઈ ગયો. અને પોતાના પ્રમાણિક નોકરની આવી સારી દાનત જોઈ તેણે વામચંદને મોટી રકમ ઇનામમાં આપી.

સારબોધ.

વામચંદની જેમ પ્રમાણીકતાથી નોકરી કરનાર માણસને તેની પ્રમાણીકતાનો બદલો મળ્યા વગર રહેતો નથી; તેથી દરેક શ્રાવકે પ્રમાણીકતા રાખી નીતિથી પૈસો મેળવવો જોઈએ.

સારાંશ પ્રશ્નો.

- ૧ અનીતિનો પૈસો કયો કહેવાય ?
- ૨ અનીતિનો પૈસો સારે માર્ગે વાપર્યાથી શું થાય ?
- ૩ કેવો પૈસો વાપરવાથી કલ્યાણ થાય ?
- ૪ વામચંદની વાતનો સાર શું છે ?
- ૫ વામચંદને કામચંદે કેવી સલાહ આપી હતી ?
- ૬ વામચંદને તેના શેઠે શું કહ્યું હતું ?

પાઠ ૮ મો.

વિવાહ.

ગ્રહસ્થ શ્રાવકે બીજા ગામના કે બીજા વંશના માણસની સાથે વિવાહનો સંબંધ જોડવો. તેમાં વળી એટલું પણ જોવું કે, જેની સાથે સંબંધ જોડવાનો હોય, તેમનાં કુળ અને સ્વભાવ વિગેરે પોતાનાં સરખાં હોવાં જોઈએ. તેમ વળી તેમનો વ્યવહાર ચોખ્ખો હોય, માંસ, મદિરાતું સેવન અને રાત્રિ ભોજન કરવાનો નઠારો પ્રચાર તેમનામાં ન હોય, તેવાં જનોની સાથે વિવાહનો સંબંધ કરવો જોઈએ. જો બાર વર્ષની કન્યા અને સોળ વર્ષનો પુરૂષ હોય તોજ, એ બંનેનો વિવાહ કરવો યોગ્ય ગણાય છે. રૂપ, ગુણ અને વય જોઈને વિદ્વાન પુરૂષને કન્યા પરણાવવી, તે વિવાહ અધ્યાત્મી ઉત્તમ ગણાય છે. અને કાંઈ પૈસા લઈને કન્યા આપવી, તે સર્વથી નઠારો વિવાહ ગણાય છે. જેમનાં કુળ તથા સ્વભાવ સરખાં ન હોય, જેમનો વ્યવહાર ચોખ્ખો ન હોય, અને જેમના ઘરમાં દુરાચાર હોય, તેવાઓની સાથે વિવાહનો સંબંધ કદિ પણ કરવો નહિ. તેને માટે મંછારામ અને પ્રેમજી નામના બે ગ્રહસ્થની વાર્તા ધડા લેવા જેવી છે, મથુરા નગરીમાં મંછારામ નામનો એક શ્રાવક રહેતો હતો. તેને ચંદના નામે એક દીકરી હતી. ચંદના બાળ વયમાંથી ઘણી ચતુર હતી. તેણે સારીરીતે સ્ત્રી કેળવણી લીધી હતી. ચંદના જ્યારે યોગ્ય ઉમરની થઈ, એટલે તેના પિતા મંછારામને તેના વિવાહની ચિંતા થઈ પડી. તેવામાં કેઈ મીત્રના કહેવાથી પ્રેમજી નામના એક ગ્રહસ્થના રામજી નામના દીકરાની સાથે મંછારામે ચંદનાનું વેવિશાળ કર્યું. ચંદનાની ઉમર ચૌદ વર્ષની હતી, ત્યારે પ્રેમજીના પુત્રની ઉમર બાર

વર્ષની હતી. મંછારામનું કુટુંબ શ્રાવક ધર્મને લઈને શ્રાવકના બધા આચારને જાણનાર અને પાળનાર હતું, અને પ્રેમજીનું કુટુંબ માત્ર નામથીજ શ્રાવક હતું. તેના ઘરમાં મિથ્યાત્વીના બધા આચાર ચાલતા હતા. ચંદના અને રામજીનો વિવાહ થયો. ચંદના જ્યારે સાસરે આવી, ત્યારે તે શ્રાવકની દીકરીએ પોતાના સાસરાના ઘરમાં બધા મિથ્યાત્વીના રીવાજ જોયા. જે દીવસે ચંદના પ્રેમજીને ઘેર આવી, તેજ દિવસે ચંદનાને તેની સાસુએ જમવા બોલાવી. તે વખત રાત્રિનો હતો. એટલે ચંદનાએ કહ્યું કે, હું રાત્રે જમતી નથી. તમે શ્રાવક થઈને રાત્રે કેમ જમો છો ? તેની સાસુ નહારા સ્વભાવની હતી. તેણે ચંદનાને કહ્યું કે, તારે અમારે ઘેર રાત્રે જમવું પડશે. નહીંતો તું તારે પિયર ચાલીજા. એમ કહી તેણીએ ચંદનાને કેટલી-એક ગાળો આપી. રામજી હજી છોકરો હતો. પોતાની માના કહેવાથી તેણે ચંદનાને ઘણો માર માર્યો. ચંદના રોતી રોતી પોતાના પિતાને ઘેર ગઈ, અને તે બધી વાત પોતાના બાપ મંછારામને કહી સંભળાવી. મંછારામ પ્રેમજીને ઠપકો આપવા ગયો. ત્યાં પ્રેમજીએ તેની સાથે મારામારી કરી, અને મોટો વિરોધ થયો. આખરે ચંદના બાપને ઘેરજ રહી, અને મંછારામ અને પ્રેમજીની વચ્ચે ઘણાં વર્ષ સુધી કળયા ચાલ્યા કર્યા.

સારબોધ.

જેમનાં કુળ, સ્વભાવ અને આચાર સરખાં ન હોય. તેવાં જોની સાથે વિવાહ સંબંધ કરવાથી મંછારામ અને પ્રેમજીની જેમ મોટો ટંટો થાય છે, અને તેવા કુળમાં દીકરી આપવાથી તે દીકરી ચંદનાની જેમ દુઃખી થાય છે.

સારાંશ પ્રશ્નો.

- ૧ શ્રાવકે કેવા પુરૂષોની સાથે વિવાહનો સંબંધ જોડવો જોઈએ ?
- ૨ વિવાહમાં કન્યા અને વરની કેટલી ઉંમર હોવી જોઈએ ?
- ૩ ઊત્તમ વિવાહ કયો અને નહારો વિવાહ કયો ?
- ૪ મંછારામ અને પ્રેમજી કેવા ગ્રહસ્થ હતા ?
- ૫ ચંદના અને રામજીની ઉંમર વિવાહને યોગ્ય હતી કે નહિ ?
- ૬ પ્રેમજીના ઘરમાં કેવા આચાર હતા ?
- ૭ ચંદના સાસરે કેમ રહી ન હતી ?
- ૮ ચંદનાને કોણે માર માર્યો હતો ?

પાઠ ૯ મો

સદાચાર.

ગૃહસ્થ શ્રાવકે સદાચાર પાળવો, અને તેની પ્રશંસા કરવી. જ્ઞાની અને વૃદ્ધ પુરૂષોની સેવાથી જેમણે સારી શીખામણ મેળવી હોય, તેવા પુરૂષોનું જે આચરણ તે સદાચાર કહેવાય છે. સદાચારી માણસ લોકના અપવાદથી બીજો છે, ગરીબ અને દુઃખી માણસનો ઉદ્ધાર કરવામાં તેને આદર હોય છે, અને તે હમેશાં કદર જાણે છે. એવા સદાચારી શ્રાવકનાં સારી રીતે વખાણ કરવાં જોઈએ. એ શ્રાવકનો ખરેખરો ગુણ કહેવાય છે. સદાચારીનાં અને સદાચારનાં વખાણ કરવામાં કેવો લાભ છે ? તેને માટે એક નીચેની વાર્તા બિયોગી છે.

માધવ અને કેશવ નામે બે ભાઈઓ હતા. માધવને હમેશાં સદાચાર ગમતો હતો, અને કેશવ તેની વિરુદ્ધ હતો. સદાચારથી

મા વળી રીતે વર્તનારો કેશવ એક વખતે વાડીમાં ફરવા ગયો. ત્યાં
કેટલાએક લુચ્ચા છોકરાઓ જુગાર રમતા હતા. જુગાર રમતાં
રમતાં તેઓની વચ્ચે હાર જિતનો મોટો વાંધો ઉઠ્યો. તે વાંધો
પતાવવાને તે વાડીમાં આવી ચડેલા કેશવને તેઓ લઇ ગયા, અને
કેશવ જેમ કહે તે કબુલ કરવાને બધાઓ બંધાયા. કેશવ સદાચાર-
ના વિરોધી હતો, તેથી તેનામાં ખરાબર ન્યાય આપવાનું પ્રમા-
ણ કપણું હતું નહીં. આથી તેણે પક્ષપાત કરી, એ વાંધો બીજના
લાભમાં ચુકવ્યો. કેશવની અનીતિ જોઈ તેઓ નાખુશ થઈ ગયા,
અને સામા પક્ષના માણસોને મારવા તૈયાર થયા. એમ કરતાં તે-
ઓની વચ્ચે મારામારી થઈ, અને તેમાં બે ત્રણ ખુન થઈ ગયાં.
આ ખબર થતાંજ રાજાના માણસોએ તે બધાને કેદ કર્યા, તેમાં
કેશવ પણ ખુની તરીકે પકડાયો, રાજાએ તેમનો ન્યાય કરાવી શિક્ષા
આપવાનો ઠરાવ કર્યો, ત્યાં માધવ પોતાના ભાઈ કેશવને છોડાવવાને
રાજાની પાસે આવ્યો. રાજા જૈની અને નીતિવાળો હતો; તેણે મા-
ધવને પુછ્યું કે, તું કેમ આવ્યો છું ? માધવે કહ્યું, મારા નિ-
રપરાધી ભાઈ કેશવને છોડાવવાને આવ્યો છું. રાજાએ કહ્યું, તારો
ભાઈ નિરપરાધી છે, તેની શી ખાત્રી ? માધવે કહ્યું, જે આપ કહો.
તે ખાત્રી આપું. રાજાએ પોતાના વિદ્વાન મંત્રીઓની સાથે મસલત
કરી કહ્યું-માધવ ! જેના કુળમાં સદાચાર પળાતો હોય, અને જે સદા-
ચારનાં વખાણ કરતા હોય, તેવા કુળનો માણસ આવાં ખરાબ કામ
કરેજ નહિ. તે તો હમેશાં ઘણું કરીને નિરપરાધી હોવો જોઈએ.
મને તેવી ખાત્રી છે, માટે જો તારો ભાઈ કેશવ નિર્દોષ
હોય તો, તું સદાચાર એટલે શું ? અને સદાચારનાં વખાણ કેવી
રીતે કરવાં જોઈએ ? તે મારી આગળ જણાવ. પછી માધવે સ-
દાચારનું સ્વરૂપ રાજાને કહી સંભળાવ્યું, અને તે પછી નીચે પ્ર-

માણે સદાચારનાં વખાણ કર્યાં, જે માણસ હંમેશાં કોઈની નિંદા કરે નહિ, સારા માણસની પ્રશંસા કરે, વિપત્તિ આવે ત્યારે ધીરજ રાખે, સંપત્તિ મળે ત્યારે નમ્ર થાય, પ્રસંગ આવે થોડું ગોલે, કોઈની સાથે વાદ કરે નહિ, જે પોતે કબુલ કર્યું હોય, તે પ્રમાણે વર્તે, પોતાના કુળનો ધર્મ પાળે, ખોટે માર્ગે ખર્ચ કરે નહિ, જે ઘટે તેવું કામ કરે, ખર્ચ કામ કરવામાં આગ્રહ રાખે, કોઈ કામમાં ગાફલ રહે નહિ, સારા લોક રીવાજને અનુસરે. જે જે યોગ્ય હોય તેવું પાલન કરે, અને કંઠે પ્રાણ આવે તોપણ નકાર કામ કરે નહિ, એ સદાચાર કહેવાય છે અને તેવો સદાચાર સેવનાર પુરૂષને ધન્ય છે. માધવનાં આવાં વચન સાંભળી રાજા ખુશી થયો. અને “ આ કેશવ સદાચારને જાણનારા માધવનો ભાઈ છે, માટે તે નિર્દોષ હોય અથવા ન હોય, પણ માધવની લાયકાતની ખાતર છોડી મુકવો જોઈએ. ” આવું ધારી તેણે કેશવને છોડી મુક્યો.

સારબોધ.

કેશવ સદાચારની વિરૂદ્ધ હતો, પણ માધવનો સદાચાર જોઈ રાજાએ તેને છોડી મુક્યો હતો; માટે દરેક શ્રાવકના પુત્રે સદાચાર રાખવો, અને જે બીજો સદાચાર પાળતો હોય તેનાં વખાણ કરવાં.

સારાંશ પ્રશ્ના.

૧ સદાચાર એટલે શું ?

૨ માધવે કેશવને કયા ગુણથી છોડાવ્યો ?

૩ કેશવ શા માટે પકડાયો હતો ?

૪ સદાચારનાં વખાણ માધવે કેવી રીતે કર્યાં હતાં ?

પાઠ ૧૦ મો.

છ શત્રુઓ.

આપણા શરીરની અંદર કામ, ક્રોધ, લોભ, માન, મદ અને હર્ષ-એ છ શત્રુઓ છે. તેઓ અંદર રહી શત્રુના જેવું કામ કરે છે, માટે તે ખરેખરા શત્રુઓ કહેવાય છે. બીજાએ પરણેલી અથવા કુંવારી સ્ત્રી ઉપર નઠારી ઈચ્છા કરે, તથા પોતાની પરણેલી સ્ત્રી ઉપર આત અલીલાષા ધરે તે કામ કહેવાય છે. વિચાર વગર પોતાનો અને બીજાનો નાશ કરવાનું કારણ તે ક્રોધ કહેવાય છે. બીજાને પોતાનું ધન આપે નહિ, અને બીજાના ધનને કારણ વગર લે તે લોભ કહેવાય છે નઠારી હઠને તથા અહંકારને લઈ યોગ્ય વચન માને નહિ, તે માન કહેવાય છે, બળ, ઠકુરાઈ, વિદ્યા અને રૂપ વિગેરેથી મગફળ થવાનું કારણ તે મદ કહેવાય છે. અને કારણ સિવાય બીજાને દુઃખ ઉત્પન્ન કરવાથી અથવા બુગાર શીકાર વિગેરે નઠારી દેવથી મનમાં ખુશી થાય તે હર્ષ કહેવાય છે. આ અંદરના છ શત્રુઓનો જે ત્યાગ કરે, તે ખરેખરો શ્રાવક છે. જે શ્રાવક હોય, તેમણે કેવા ગુણ રાખવા જોઈએ, તે ઉપર રાજસિંહ રાજાની કથા છે.

પાટણ નગરમાં રાજસિંહ નામે એક રાજા હતો. તે શ્રાવક ધર્મને માનતો હતો, પણ તેનામાં શ્રાવકના ગુણ આવ્યા નહતા. એક વખતે કોઈ ખાતમીદારે ખબર આપ્યા કે, તારી ઉપર તારા શત્રુઓ ચડી આવે છે, આ ખબર જાણતાંજ તેણે ચડાઈ કરી, અને થોડા દિવસમાં દુશ્મનોને હરાવી તે પાછો તરત રાજધાનીમાં આવ્યો. તે વખતે ક્ષમાવિજય નામે એક સુનિ શહેરની પાસેની વા-

ડીમાં ઉતર્યા હતા. રાજા વિજય કરી આવતો હતો, ત્યાં તેને માર્ગમાં ખબર પડી કે, વાડીમાં મુનિ પધાર્યા છે, એટલે રાજા તેમને વાંદવા ગયો, મુનિએ રાજાને ધર્મ લાલ આપ્યો, અને ધર્મ સંબંધી વાત પુછી. શત્રુઓની ઉપર થોડા વખતમાં જીત મેળવી આવેલા રાજાએ મુનિને ગર્વથી જણાવ્યું કે, મહારાજ ! થોડા વખતમાં મોટી જીત કરીને હું આપને વાંદવા આવ્યો છું. મેં મોટા શત્રુઓને હરાવી લીધા, તેને માટે હું આપના જેવા મહાત્માનો ઉપકાર માનું છું. રાજાના આવાં ગર્વ ભરેલાં વચન સાંભળી મુનિ બોલ્યા—હે રાજા ! તેં શત્રુઓની ઉપર મોટી જીત મેળવી, એ વાત સાંભળી મને અચંબો થાય છે. હમણાં જે તું બોલ્યો, એ ઉપરથી તો સમજાય છે કે, હજી તારાથી બીજા દુશ્મનો જીતી શકાયા નથી. રાજાએ કહ્યું, લગવન ! તે વાત શી રીતે મનાય ? મારે હવે કોણ શત્રુ છે ? તે બતાવો. મુનિ બોલ્યા—રાજા ! તું જેની ઉપર જીત મેળવીને આવ્યો, તે તો તારા બાહેરના શત્રુઓ છે, પણ હજી અંતરના શત્રુઓ જીતવા બાકી છે. રાજાએ પુછ્યું, તે અંતરના કયા શત્રુ તે કહો. મુનિ બોલ્યા—કામ, ક્રોધ, લોભ, માન, મદ અને હર્ષ એ છ શત્રુઓ અંતરના ગણાય છે. હમણાં તેં જે ગર્વનાં વચન કહ્યાં, તે તારો મદ નામનો શત્રુ છે. એમ કહી મુનિએ તેને સમજાવતી આપી બરાબર સમજાવ્યો. રાજા સમજી ગયો, અને ત્યાર પછી તેણે થોડે થોડે પ્રયાસ કરી અંતરના છ શત્રુઓને જીતી લીધા, અને સુખી થયો.

સારબોધ.

રાજસિંહ રાજાની જેમ બાહેરના શત્રુઓને જીતી ગર્વ કરવો નહીં. ક્ષમાવિજય જેવા વિદ્વાન મુનિની પાસેથી બરાબર સમજીને

અંદરના છ શત્રુઓને જીતી લેવા, એટલે કામી, કોઢી, લોલી, માની, મદવાળા અને હર્ષવાળા થવું ન જોઈએ.

સારાંશ પ્રશ્નો.

- ૧ અંદરના છ શત્રુઓ કયા ? તે ગણાવો.
- ૨ તે છ શત્રુઓનાં જુદાં જુદાં સ્વરૂપ સમજાવો.
- ૩ ખરો શ્રાવક કયો કહેવાય ?
- ૪ રાજસિંહુ રાજાને શાથી ગર્વ થયો હતો ?
- ૫ તેમને કયા મુનિએ બોધ આપ્યો હતો ?
- ૬ રાજા રાજસિંહુને કેવી રીતે બોધ થયો હતો ?

પાઠ ૧૧ મો.

ઇંદ્રિયોનો જય.

ગૃહસ્થ શ્રાવકે પોતાની ઇંદ્રિયોનો જય કરવો જોઈએ. નાક કાન, જીભ વિગેરે ઇંદ્રિયો પોતપોતાના વિકારમાં માણસને આસક્ત કરે છે, તેવી ઇંદ્રિયોનો શ્રાવકે જય કરવો જોઈએ. ઇંદ્રિયોને નિયમમાં ન રાખવી, તે વિપત્તિનો માર્ગ છે; અને ઇંદ્રિયોને નિયમમાં રાખવી, તે સંપત્તિનો માર્ગ છે. જો ઇંદ્રિયો તાબે કરી હોય તો, તે સુખનું કારણ છે, અને છુટી મુકી હોય તો, તે દુઃખનું કારણ છે, માટે ગૃહસ્થ શ્રાવકે પોતાથી બને તેમ ઇંદ્રિયોને કબજે રાખવી. કબજે નહીં રાખેલી ઇંદ્રિયો માણસને નઠારી સ્થિતિમાં લઈ જાય છે, તે ઉપર ચંદ્રકેતુ રાજાની વાત બરાબર દાખલા રૂપ છે,

અવંતી નગરીમાં ચંદ્રકેતુ રાજા હતો. તે ઘણો ધર્મી અને ન્યાયી હતો. તેના રાજ્યમાં ધર્મ અને ન્યાય બંને સમાન રીતે શોભી રહ્યા હતા. કેટલોક વખત રાજ્ય કુચા પછી, તે રાજ્યને દીક્ષા લેવાનો વિચાર પણ કર્યો હતો. આવા ઉંચા વિચારનો રાજા એક વખતે રાત્રે પોતાના મેહેલમાં સુતો હતો, ત્યાં દૂરથી એક મધુર અવાજ તેના કાને આવ્યો. તે સાંભળતાંજ રાજા મેહેલમાંથી નીકળી છુપી રીતે તે અવાજને અનુસારે ચાલ્યો. નગર બાહર આવતાં એક વડવું ઝાડ આવ્યું, તેની નીચે એક સુંદર સ્ત્રી ગાયન કરતી જોવામાં આવી, તેને જોતાંજ રાજાને મોહ થઈ ગયો. અને તે સ્ત્રીનું ગાયન સાંભળવામાં તદ્દલીન થઈ ગયો. થોડીવાર પછી તે તે બાઈ ગાતી બંધ રહી. એટલે રાજાએ પુછ્યું, કે તમે શા માટે ગાયન બંધ કર્યું ? તે સ્ત્રી બોલી-રાજા ! જે પુરુષ આ મારા રસને પીએ, અને આ સુગંધી પુલ સુંધે, તેનેજ હું ગાયન સંભળાવું છું બીજાને સંભળાવતી નથી. રાજાએ તે વાત કબુલ કરી, પછી તે સ્ત્રીએ રાજાને રસ પાચો, અને સુગંધી પુલ સુધાડ્યું. તરતજ રાજા ઘણો ખુશી થઈ ગયો, અને તે સ્ત્રીમાં આશક થઈ ગયો. તે આખો રાત તેની પાસેજ બેસી રહ્યો. સવારે પણ રાજા તેની સાથે ચાલી નીકળ્યો. જ્યાં તે સ્ત્રી જાય, ત્યાં તે પાછળ લમવા લાગ્યો.

રાજાને તેના કારભારીઓ અને હજુરી માણસો શોધવા નીકળી પડ્યા. ફરતાં ફરતાં કેટલેક દિવસે રાજાનો પત્તા જંગલની અંદર મળ્યો. રાજાની નઠારી સ્થિતિ જોઈ કારભારીઓ ચિંતામાં પડ્યા. પેલી સ્ત્રી ત્યાંથી કોઈ ઠેકાણે છુપાઈ ગઈ. રાજાને ઘણું સમજાવવા માંડ્યું પણ તે રાજા તે સ્ત્રીને વારંવાર ચાદ કરવા લાગ્યો. તેવામાં કોઈ જૈન સાધુ ત્યાં આવી ચડ્યા. તેમણે રાજાને બોધ આપ્યો,

એટલે રાજાને જરા લાન આવ્યું. મુનિ બોલ્યા—રાજા ! તું ખરે-ખરો જૈન થઈને આ શું કરે છે રાજાએ પુછ્યું ? મહારાજ ! હું શું કરું છું અને મને શું થયું છે ? તે કહો. મુનિ બોલ્યા—રાજા ! તું તારી ઇંદ્રિયોને વશ રાખી શક્યો નહીં, તેનું આ પરિણામ છે. પહેલાં તે બાંધનું ગાયન સાંભળી તું તેની પાસે દોડી ગયો, પછી તેને સુંઠર બેઠ, તેમાં આશક થયો, પછી તે તને પાસેથી રસ પીધો, અને તે સુગંધી કુલ સુંઘ્યું. કાન, આંખ, જીભ અને નાક, એ ચાર ઇંદ્રિયોને તું વશ કરી શક્યો નહિ, માટે તારી આ સ્થિતિ થઈ. રાજા તરત સારી રીતે સમજી ગયો, અને પછી તે મુનિની પાસે દીક્ષા લઈને રાજ્ય છોડી ચાલી નીકળ્યો.

સારબોધ.

અંદ્રકેતુ રાજાની જેમ માણસે ઇંદ્રિયોને વશ થવું નહિ. ઇંદ્રિયોને વશ થવાથી અંદ્રકેતુની જેમ નહારી સ્થિતિમાં આવી જવાય છે.

સારાંશ પ્રશ્નો.

- ૧ ઇંદ્રિયોને જીતવી અને ઇંદ્રિયોને ન જીતવી, તેથી શું થાય છે ?
- ૨ અંદ્રકેતુ રાજા કેવો હતો ?
- ૩ અંદ્રકેતુ રાજા કેવી રીતે નહારી સ્થિતિમાં આવ્યો હતો ?
- ૪ અંદ્રકેતુ રાજાને કોણે અને કેવી રીતે બોધ આપ્યો હતો ?

પાઠ ૧૨ મો.

સારા ગામમાં વાસ કરવો.

ગૃહસ્થ શ્રાવકે કેવા ગામમાં રહેવું જોઈએ ? તે પહેલાં જાણવાનું છે. જે ગામ કે શહેરમાં લડાઈ, બળવો કે બંડ જાગે તેવું ન હોય, તેમજ જ્યાં દુકાળ, મરકી અને લોકોમાં વિરોધ ન હોય, અને જ્યાં સ્વધર્મી રહેતા હોય, અને દેશસરજી હોય, તેવા શહેર કે ગામમાં શ્રાવકે નિવાસ કરવો જોઈએ. જો તેવા સ્થળમાં નિવાસ ન કરે તો, શ્રાવકનો ધર્મ સચવાય નહીં અને બધી જાતની નુકશાની થાય છે અને જ્યારે ધર્મ સચવાય નહીં, ત્યારે પછી તેના આલોક અને પરલોક બંને બગડે છે. તે ઉપર નંદની કથા ધડો લેવા લાયક છે.

રાજપર નામના એક ગામમાં નંદ નામે એક શ્રાવક રહેતો હતો. તે નંદ શ્રાવક ધર્મમાં પ્રીતિવાળો અને લીધેલી ટેક તે પાળનારો હતો. એક વખતે તે ગામમાં રાજાની સાથે લોકોને વાંધે પડવાથી લોકોએ મોટો બળવો ઊઠાવ્યો. બળવો સમાવવાને રાજાએ લશ્કરનાં માણસોને લોકોની સામે મોકલ્યાં. રાજાનાં માણસોએ લોકોના માલ કંબળે કરી લીધા, અને તેમના ઘરને કડીઓ દેવા માંડી. તે વખતે નંદના ઘર ઉપર પણ ધાંડ આવી. નંદ બળવાખોર ન હતો. પણ નઠારાની સાથે બધા નઠારા ગણાય, એ રીતથી રાજાનાં માણસોએ નંદનું ઘર પણ જપ્ત કર્યું. નંદે પોતાના ઘરમાં ઘર-દેશસર કરી મહાવીર સ્વામીની પ્રતિમા પધરાવી હતી, તે પ્રતિમાની પૂજા કર્યા વિના જમવું નહીં, એવી નંદને બાધા હતી. આથી પકડાએલા નંદે ઘણી આજીજી કરી, પણ રાજાનાં માણસો સમજ્યાં

નહીં, અને તેને કેદ કરી પૂરી રાખ્યો. છેવટે રાજાએ એવો ઠરાવ કર્યો કે બળવાખોર માણસોને દરીઆ પાર ઊતારી દેવાં. નંદ તે બધાની સાથે દરિઆપાર ગયો, અને પોતાની બાધાની ટેક રાખી અનશન કરીને ત્યાંજ મરી સ્વર્ગમાં ગયો.

સારબોધ.

નકારા ગામમાં રહેવાથી નંદની જેમ દુઃખી થવાય છે; તેથી દરેક ગૃહસ્થ શ્રાવકે તેવા ગામમાં રહેવું નહીં અને નંદના જેવી ધર્મની ટેક રાખવી જોઈએ.

સારાંશ પ્રશ્નો.

- ૧ કેવા ગામમાં શ્રાવકે ન રહેવું જોઈએ ?
- ૨ ધર્મ ન સચવાય તો તેને શી નુકશાની થાય ?
- ૩ નંદ કેવા ગામમાં રહ્યો હતો ?
- ૪ આખરે નંદને શું થયું હતું ?

પાઠ ૧૩ મો.

શ્રાવકનું ઘર.

- રાયચંદ—મોહન ! જો આ કેવું મજાનું ઘર છે ?
- મોહન—ઘણું સારું ઘર છે.
- રાયચંદ—એ ઘર કેવું હશે વાર ?
- મોહન—એ ઘર કોઈ શ્રાવકનું લાગે છે.
- રાયચંદ—આ શ્રાવકનું ઘર છે, એમ તે શી રીતે જાણ્યું ?

મોહન—શ્રાવકના ઘરની આંધણી કેવી હોવી જોઈએ ?

રાયચંદ—ત્યારે તું મને, કહે, તેની તને ખબર છે ? મારે તે જાણવાની ઇચ્છા છે.

મોહન—શ્રાવકના ઘરના બારણા ઉપર ગણપતીની મૂર્તિ ન હોય, તેમજ ઘણાં બાર પણુ ન હોય. જે જમીનમાં હાડકાં ન હોય, દ્રો તથા ડાલ ઊગતા હોય, સુગંધદાર માટી હોય, અને મીઠું જળ નીકળે તેમ હોય, તેવી જમીન ઉપર શ્રાવકનું ઘર બંધાય છે, જ્યાં પાડોશ સારો હોય, આસપાસ ગીચ વસ્તી ન હોય, તેમ તદ્દન ખુલ્લું પણુ ન હોય, તેવા સ્થળમાં શ્રાવકનું ઘર હોવું જોઈએ.

રાયચંદ—ખરેખર હવે મારાથી સમજાયું. આ ઘર તેલુંજ છે. ગૃહસ્થ શ્રાવકને જોઈએ તેવી તેની આંધણી છે. જો ઘરને જવા આવવાનાં વધારે બારણાં હોય તો વખતે કોઈ ચોર કે લુચ્ચા લોકો પેશી જાય છે. જો નઠારો પાડોશ હોય તો, આપણને વારંવાર હેરાન-ગતિ લોગવવી પડે છે. જો હલકી જાતના લોકોની પાસે રહેવાથી આપણા કુટુંબનાં માણસોમાં હલકાઈ દાખલ થાય છે.

મોહન—હવે તું ખરાખર સમજ્યો. નઠારા પડોશથી કેવો ગેરલાલ થાય છે, તેનો દાખલો એક જાણવા જેવો છે. મનમોહન કરીને એક શ્રાવક નઠારા પાડોશમાં રહેતો હતો. તેને વિકૂલ કરીને એક છોકરો હતો. મનમોહને પોતાના છોકરાને જૈનશાળામાં દાખલ કર્યો. જૈનશાળામાં એક વર્ષે પરીક્ષા આવી, એટલે તે છોકરો નાપાસ થયો. મનમોહન તેનું કારણ પુછવાને પાઠશાળાના શિક્ષકની પાસે ગયો. શિક્ષકે કહ્યું કે, તમારો છોકરો આખા વષમાં પંદર દિવસ શાળામાં આવ્યો છે. પછી વિકૂલને બોલાવી તેના બા-

તે પુછ્યું, ત્યારે તેણે કહ્યું કે, હું હમેશાં શાળામાં આવતો. જ્યારે તેને ધમકી આપી પુછ્યું, ત્યારે તે માની ગયો, અને સ્વાચ્છ બોલ્યો કે, હું હમેશાં શાળાનું નામ દઇને રખડવા જતો હતો. તેના બાપે પુછ્યું કે, ક્યાં રખડવા જતો હતો ? વિકૂલે કહ્યું, આપણા પાડોશ માં લવજી કરીને એક મોચીનો છોકરો રહેછે. તેની સાથે આજો દિવસ રખડતો અને રમતો હતો. છેવટે એટલે સુધી માન્યો કે, હું કોઇ કોઇ વાર તેના ઘેર ખાતોપીતો પણ હતો. આ પ્રમાણે પોતાનો છોકરો વટલાયો અને બગડ્યો, એમ જાણી મનમોહન ત્યાંથી પોતાનું ઘર ફેરવી બીજા પાડોશમાં રહેવા ગયો, જ્યાં રહેવાથી વિકૂલ માંડમાંડ સુધર્યો, અને મનમોહનને જ્ઞાતિ તરફની મોટી શિક્ષા ખમવી પડી.

સારંબોધ.

કોઇ પણ શ્રાવકે નકારા પાડોશમાં રહેવું નહીં જોઇએ. નકારા પાડોશમાં રહેવાથી વિકૂલની માફક છોકરા બગડે છે, અને નાતની શિક્ષા ખમવી પડે છે.

સારાંશ પ્રશ્નો.

- ૧ શ્રાવકનું ઘર કેવું જોઇએ ?
- ૨ શ્રાવકે કેવે ઠેકાણે ઘર બાંધવું જોઇએ ?
- ૩ શ્રાવકના ઘરની બાંધણી કેવી જોઇએ ?
- ૪ હલકા પાડોશથી શું થાય છે ?
- ૫ મનમોહન અને વિકૂલને શું બન્યું હતું ?

પાઠ ૧૪ મો.

પાપની ખીક.

દરેક શ્રાવકના છોકરાએ પાપની ખીક રાખવી જોઈએ. પાપ એ જાતનાં છે, એક એવાં પાપ છે કે જે પાપનાં કૃળ આલોકમાં જ જોઈ શકાય છે, અને બીજાં એવાં પાપ છે કે જે પાપનાં કૃળ પરલોકમાં જોઈ શકાય છે. તે બંને જાતનાં પાપથી હમેશાં ડરતા રહેવું. ચોરી, વ્યભિચાર, અને જૂગાર વિગેરે પાપ કરવાથી રાજા શિક્ષા કરે છે. તે દુઃખ આ લોકમાં જોઈ શકીએ છીએ, અને માંસ ખાવું તથા દારૂ પીવો વિગેરે પાપ કરવાથી નરકમાં જવાય છે. તે દુઃખ પરલોકમાં જોઈ શકાય છે. આ બંને જાતનાં પાપ કરવાથી આલોક તથા પરલોકમાં દુઃખી થવાય છે. તે ઉપર એક મધુશર્મા નામના બ્રાહ્મણની વાર્તા છે.

મધુશર્મા નામે એક જુવાન બ્રાહ્મણ હતો. તેને નઠારી સાબત થવાથી તે ઘણો વંડો ગયો હતો. આ બખર તેના બાપને પડી, એટલે તેણે દીકરાને સુધારવાને માટે ઘણા ઉપાય કર્યા; પણ આખરે તે બધા નકામા થયા. તેના બાપનું નામ દેવશર્મા હતું. તેણે લીખ માગી માગીને ઘણું ધન એકઠું કર્યું હતું. તે માંહેથી ઘણું ધન પોતાના પુત્ર મધુશર્માને સુધારવામાં તેણે ખર્ચી નાંખ્યું. તે છતાં પણ જ્યારે તે સુધર્યો નહિ, એટલે દેવશર્મા કંટાળી ગયો અને પોતાનો નિર્વાહ ચાલે તેટલું ધન લઈને, પોતાના ઘરમાંથી નીકળી બીજે રહેવા ગયો.

મધુશર્માની પાસે જ્યારે કાંઈ પણ પૈસો રહ્યો નહિ, એટલે તેણે મનમાં વિચાર કર્યો કે, આજ રાત્રે હું બાપને મારી નાખી,

ઘરમાંથી ધન હરી લાવું, તો પછી મારે પૈસાની છુટ થાય, અને સારી રીતે જીગાર રમવાની મળ પડે. આવું વિચારી તેજ રાત્રે તે જીદા ઘરમાં રહેલા દેવશર્માને મારવા તૈયાર થઈ ચાલ્યો, ત્યાં રસ્તામાં હરિચંદ્ર કરીને એક શ્રાવક મળ્યો. હરિચંદ્ર મધુશર્માનો બાળમિત્ર હતો, પણ મધુશર્માની કુચાલ જોઈને તેણે તેનો સંગ છોડી દીધો હતો. હરિચંદ્રે પુછ્યું—કેમ મધુ ! અત્યારે કયાં જાય છે ? મધુશર્માએ કહ્યું, કાંઈ કામને જાઉં છું. તે કામ ઘણું જુપું છે, તને કહી શકાય તેમ નથી. હરિચંદ્રે બોલ્યો—મારે તારૂં કામ જાણવા મરજી નથી, પણ જે જ્ઞાની છે, તે તારા કામને જાણે છે. મારે તો તારા હિતની ખાતર એટલુંજ કહેવાનું છે કે, પાપનો ભય રાખજે. જે માણસ પાપનો ભય રાખે છે, તે સદા સુખી રહે છે. મધુશર્મા બોલ્યો—પાપ શી વસ્તુ છે કે જેનો ભય રાખવો ? હરિચંદ્રે જણાવ્યું. પાપ એવી વસ્તુ છે કે, તે છાની રહેતી નથી, અને તેનો ખદલો મળ્યા વગર રહેતો નથી. હરિચંદ્રનાં આવાં વચન સાંભળીને મધુશર્માએ વિચાર્યું કે, પાપ છાનું રહેશે નહિ, માટે મારે પાપનો ડર રાખવો. પછી તે પાછો વળ્યો, અને હરિચંદ્રનો ઉપકાર માની સારે માર્ગે ચાલવા લાગ્યો, અને આખરે પોતાના પિતાને પ્રિય થઈ પડ્યો.

સારબોધ.

મધુશર્માની જેમ દરેક શ્રાવકે પાપનો ડર રાખી નકારાં કામ-માંથી પાછા ફરવું, અને બીજાનો ઉપદેશ માની સારે માર્ગે ચાલવું.

સારાંશ પ્રત્નો.

૧ પાપ કેટલી જાતનાં છે ?

૨ બે જાતનાં પાપ વિષે સમજાવો.

૩ શ્રાવકે પાપને માટે શું કરવું જોઈએ ?

૪ મધુશર્મા કેવો હતો, અને તેને માટે (દેવશર્માએ) શું કર્યું હતું ?

૫ મધુશર્માને પાપનો ભય કોના કહેવાથી લાગ્યો હતો ?

૬ આખરે મધુશર્માનું શું થયું ?

પાઠ ૧૫ મો.

પોતાના ધર્મને હાની ન પહોંચે, તેવો દેશાચાર પાળવો.

ગૃહસ્થ શ્રાવકે પોતાના દેશમાં ઘણા વખતની રૂઢિથી જે સારો આચાર ચાલ્યો આવતો હોય, તે ખરાખર પાળવો. પોતાના દેશમાં ખાવા પીવાની અને પેહેરવા ઝોઢવાની જે સારી રીત હોય, તે રીતને ગૃહસ્થ શ્રાવકે કદિ પણ છોડી દેવી ન જોઈએ. જે પોતાના દેશાચારને પાળે નહીં, તેની સાથે દેશના તમામ લોકો વિરોધ કરે છે. કદિ દેશાચારમાં આપણને કોઈ નકારી રૂઢિ લાગતી હોય, પણ જ્યાં સુધી લોકો તે રૂઢિને છોડી દે નહિ, ત્યાં સુધી આપણે તે રૂઢિને વળગ્યા રહેવું. જે તે રૂઢિ લોકોને ઘણીજ હાનિ કરનારી હોય, તો લોકોને તેની સમજણ પાડી, પછી સર્વની સાથે તે રૂઢિનો ત્યાગ કરવો જોઈએ. દેશાચારને છોડી દઈ સ્વતંત્રપણે વર્તવાથી માણસ યશોલાલની જેમ લોકમાં વગોવાય છે, અને ઠેકાણે ઠેકાણે તેનું અપમાન થાય છે.

તિલકપુરમાં યશોલાલ નામે એક જુવાન શ્રાવક હતો. તે દેશાચારને માટે બહાર ગામ ગયો. કેટલાંએક વર્ષ સુધી બહાર ગામ રહી,

તે પોતાને વતન પાછા આવ્યો. ખાહિરના દેશમાં ફરવાથી તેને પોતાના દેશની રૂઢિ પસંદ પડી નહીં. દેશમાં ચાલતી ફરેક રૂઢિને તે ધિછારવા લાગ્યો. કોઈને ઘેર મરણ કે વિવાહનો પ્રસંગ આવે, તેમાં તે ભાગ લેતો નહીં. તેમજ પોતે વેષ પણ જુદીજ રીતનો પહેરવા લાગ્યો. તેવામાં તેની મા અચાનક મરણ પામી. તે વખતે તે નાં વિરોધી અનેકાં સગાંવહાલાંઓ પણ તેને ઘેર આવ્યાં નહીં. માતાના મુઝદાને સ્મશાનમાં શી રીતે લઈ જવું ? તેને માટે યશોલાલને મોટી મુઝવણ થઈ પડી. તેણે ઘણીવાર સુધી રૂઢન કર્યું, અને પછી માતાના મુઝદાની આગળ જોસી રહ્યો. તેની આં સમજી હતી, તેથી તેણીએ યશોલાલને સગાંઓને તેડવા જવાનું કહ્યું, ત્યારે તે ઘેર ઘેર ફરવા નીકળ્યો. દેશાચારની વિરુદ્ધ વર્તનારા યશોલાલને કોઈએ પણ મોં માંડ્યું નહીં. તેમ કરતાં ત્રણ દિવસ ચાલ્યા ગયા. છેવટે યશોલાલ બધા લોકોની આગળ રોઈને નમી પડ્યો, અને દેશાચાર વિરુદ્ધ નહીં ચાલવાની તેણે સર્વની આગળ પ્રતિજ્ઞા લીધી, ત્યારે લોકો તેની મદદે આવ્યા, અને છ દિવસે ગંધી જીઠેલા તેની માના મુઝદાને સ્મશાનમાં લઈ ગયા. અને ખીજી બધી જાતની સદ્દ કરી.

સારબોધ.

યશોલાલની જેમ કોઈએ દેશાચાર વિરુદ્ધ વર્તવું નહીં, દેશાચારની વિરુદ્ધ વર્તનારો માણસ યશોલાલની જેમ દુઃખી થાયછે.

સારાંશ પ્રશ્નો.

૧ દેશાચાર એટલે શું ?

૨ કઈ કઈ દેશાચારની રીત છોડવી નહીં ?

૩ દેશાચાર પ્રમાણે નહીં ચાલવાથી શો ગેરલાલછે ?

૪ કોઈ ભુની રૂઢિનકારી હોય તો તેનો કેવી રીતે ત્યાગ કરવો ?

૫ યશોલાલ શી રીતે વર્ત્યો હતો ?

૬ યશોલાલ સુધરીને ઠેકાણે ક્યારે આવ્યો ?

પાઠ ૧૬ મો.

કોઈની નિંદા કરવી નહીં.

ગૃહસ્થ શ્રાવકે કોઈની નિંદા કરવી ન જોઈએ. ઉંચી જાતના, સાધારણ કે હલકી જાતના કોઈપણ માણસની નિંદા કરવી નહીં. તેમાં પણ ખાસ કરીને રાજા અથવા જેમને ઘણા લોકો માન આપે છે, તેવા મોટા માણસોની તો કદિપણ નિંદા કરવી નહીં. આપણા શાસ્ત્રમાં લખે છે કે, જે માણસ બીજાની નિંદા કરે અને પોતાની બડાઈનાં વખાણ કરે, તે માણસ નીચ ગોત્રનું કર્મ ખાંધે છે. એવા કર્મને ખાંધનારા માણસો હલકા કુળમાં અવતરે છે. બીજાની નિંદા કરવાથી આરૂઢત્તને મોટી શિક્ષા થઈ હતી. તે વાર્તા જાણવાથી આપણને બીજાની નિંદા કરવાથી કેવાં રૂળ મળે છે, તેની ખાત્રી થશે.

ઉજ્જનનગરીમાં આરૂઢત્ત નામે એક શ્રાવક હતો. આરૂઢત્તમાં બીજા ઘણા ગુણ હતા, પણ એક તેનામાં એવો અવગુણ હતો, કે જે તેના બીજા ગુણને ઢાંકી દેતો હતો. તે હમેશાં બીજાની નિંદા અને પોતાનાં વખાણ કર્યા કરતો હતો. ઉજ્જનનગરીમાં મહનપાળ નામે રાજા હતો. તે ઘણો ક્રોધી સ્વભાવનો હતો. તેના ક્રોધી સ્વભાવને લઈને લોકો તેનાથી ત્રાસ પામતા હતા. એક વખતે રાજા મહન-

પાળ છુપી રીતે નગર ચર્ચા જોવાને નીકળી પડ્યો. પોતાને માટે લોકો કેવું કહે છે ? તે જાણવાની તેની ઇચ્છા હતી. રાજના ત્રાસથી લોકો તેનું કાંઈપણ કહી શકતા ન હતા. રાજ કરતો કરતો આરૂઢતના ઘરની આગળ આવ્યો. બીજાની નિંદા કરવાના સ્વભાવવાળો. આરૂઢત પોતાના ઘરમાં બેસી છાની રીતે પોતાની સ્ત્રીની આગળ રાજની નિંદા આ પ્રમાણે કરતો હતો. “ રાજ મદનપાળ નઠારો છે. તેના ક્રોધી સ્વભાવથી લોકો ત્રાસ પામી તેને ગાળો આપે છે. ” આ બધાં વચન રાજએ કાનોકાન સાંભળ્યાં. તરત રાજ પોતાના દરબારમાં આવ્યો, અને સવારે તેણે આરૂઢતને માથુસો મોકલીને પકડાવ્યો. પછી રાજ મદનપાળે ક્રોધથી આરૂઢતને મારી નાખ્યો.

સારબોધ.

બીજાની નિંદા કરવાથી આરૂઢતના જેવા હાલ થાય છે, માટે કોઈ શ્રાવકે બીજાની નિંદા ન કરવી જોઈએ.

સારાંશ પ્રશ્નો.

- ૧ ખાસ કરીને કોની નિંદા કરવી ન જોઈએ ?
- ૨ આપણા શાસ્ત્રમાં નિંદા કરનારને માટે શું લખે છે ?
- ૩ આરૂઢતનો નઠારો સ્વભાવ કયો હતો ?
- ૪ મદનપાળે આરૂઢતને શા માટે માર્યો ?

પાઠ ૧૭ મો.

આવક પ્રમાણે ખર્ચ રાખવું.

ગૃહસ્થ શ્રાવકે હમેશાં પોતાની આવક પ્રમાણે ખર્ચ રાખવો.

આવકથી વધારે ખર્ચ રાખવો ન જોઈએ. પોતાની આવકમાંથી જે ખર્ચ કરવો હોય, તે ત્રણ પ્રકારે કરવો. પ્રથમ પોતાને ભરણ પોષણ કરવા યોગ્ય જે કુટુંબનાં માણસો હોય, તેના ભરણ પોષણને માટે એક ભાગ ખર્ચવો, એક ભાગ ધર્મ તથા પોતાના ઉપલોગમાં ખર્ચવો, અને એક ભાગ બચાવીને સંગ્રહમાં રાખવો. આવી રીતે ત્રણ ભાગે પોતાની આવકની ગોઠવણ કરવી. તેવી ગોઠવણથી ગૃહ-સંસારમાં ચાલનારો માણસ સર્વ રીતે સુખી થાય છે. જો તે પ્રમાણે ન વર્તે તો, ગૃહસ્થનો સારો વ્યવહાર ચાલતો નથી, અને તે દુઃખી થાય છે. આવક પ્રમાણે ખર્ચ નહીં રાખનાર માણસ, ઉમેદચંદની જેમ અતિશય દુઃખી થાય છે.

ધર્મપુરમાં ઉમેદચંદ કરીને એક વેપારી હતો. તે હૃદયનો ભોળો અને વ્યવહારમાં ગોટાળો કરનારો હતો. તેની દુકાન સારી ચાલતી, પણ ખર્ચનો નિયમ ન હતો. દરમાસે તેને સો રૂપિયાની આવક હતી, અને દોઢસોનો ખર્ચ થતો હતો. આ પ્રમાણે કેટલોક વખત ગોટાળો ચાલતાં તેની દુકાનમાં મોટો ખાડો પડ્યો. એક વખતે તેના વિશ્વાસી વાણીતરે આવી જણાવ્યું કે, શેઠ ! હવે દુકાન ચાલે તેમ નથી. કારણ કે, આપણી દુકાનમાં મોટી ખાધ છે. ઉમેદચંદ બોલ્યો—આપણે શેની ખાધ હોય ? દરમાસે સો રૂપિયાની આપણે આવક છે. વાણીતરે કહ્યું, શેઠજી ! તમે સો રૂપિયાની આવક મનમાં લાવીને ઘણું ખર્ચ કરો છો, તેની હદ રહેતી નથી. પચાસ રૂપિયાનું તો તમારા ઘરનું ખાનગી ખર્ચ છે. તેનો તો કાંઈ હિસાબ જ નથી. પચવીશ રૂપિયા નોકરનું ખર્ચ છે, અને પચાસ રૂપિયા ઘરનું ઉઘાડું ખર્ચ છે, તે શિવાય તમે પરચુરણ ખર્ચ કરો છો, તે તો બહુ. આવી નકારી રીતથી આપણને દરમાસે મોટો ખાડો પડે છે.

તે સાંભળી શેઠ ઉમેદચંદ ચિંતાતુર થયો. પછી લેણદારોએ તેની તમામ મીઠકત કબજે કરી લીધી, અને આખરે સો રૂપિયાની આવકવાળા ઉમેદચંદને ઘેર ઘેર ભીખ માગીને પોતાના કુટુંબનું પોષણ કરવું પડ્યું.

સારબોધ.

દરેક ગૃહસ્થ શ્રાવકે પોતાની આવક પ્રમાણે અર્ચ રાખવો અને ઘરના વેહેવારની ગોઠવણ બરાબર રાખવી. આવક કરતાં વધારે અર્ચ રાખવાથી ઉમેદચંદની જેમ દુઃખી થવાય છે.

સારાંશ પ્રશ્નો.

- ૧ અર્ચ શા પ્રમાણે રાખવો જોઈએ ?
- ૨ પોતાની આવકમાંથી કેટલા પ્રકારે અર્ચ કરવો ?
- ૩ આવક બિયરાંત અર્ચ રાખવાથી શું થાય છે ?
- ૪ ઉમેદચંદને કેટલી આવક હતી ? અને અર્ચ કેટલું હતું ?
- ૫ આખરે ઉમેદચંદને શું થયું હતું ?

પાઠ ૧૮ મો.

પહેરવેષ.

ગૃહસ્થ શ્રાવકે પોતાની સ્થિતિ પ્રમાણે પહેરવેષ રાખવો જોઈએ. આપણામાં કહેવત છે કે, “શેઠતું અને સાંપડતું પહેરવું.”

પહેરવેષ રાખનામાં પૈસો, ઉમ્મર, સ્થિતિ અને નિવાસ એ ચાર બાબત જોવાની છે. પહેરવેષ પહેરતાં માણસે વિચારવું કે, “આપણી પાસે કેટલો પૈસો છે, આપણી કેટલી ઉમ્મર છે, આપણે કેવી સ્થિતિમાં છીએ, અને આપણે કયા દેશમાં રહીએ છીએ, આ ચાર બાબતનો વિચાર કરીને માણસે પોતાનો વેષ રાખવો જોઈએ. તેવો વિચાર કર્યા વગર પોતાની મરજી પ્રમાણે પહેરવેષ રાખે તો લોકો હાંસી કરેછે. અહિં એટલું પણ જોવાનું છે કે, જે આપણે સારી સ્થિતિમાં હોઈએ, અને નઠારો વેષ પહેરીએ, અને નઠારી સ્થિતિમાં જાંચી જાતનો વેષ પહેરીએ, તો તે પણ અઘટિત છે. માટે જે સ્થિતિમાં હોઈએ, તેના પ્રમાણમાં પહેરવેષ રાખવો જોઈએ. સારી સ્થિતિ છતાં નઠારો વેષ રાખવાથી શું થાય છે, તેને માટે એક અમૃતચંદ્ર નામના શ્રાવકની વાત બોધ લેવા લાયક છે.

મથુરાપુરીમાં અમૃતચંદ્ર નામે એક લોભી શ્રાવક હતો. તે સારી સ્થિતિમાં હતો, તથાપિ લોભને લઈને નઠારો વેષ રાખતો હતો. તેના પહેરવાનાં લુગડાં જીપર ઘણી થીંગડીઓ રહેતી. અને તે પણ ઘણા મેલાં રહેતાં. તે ધનવાન છતાં રાંકના જેવો દેખાતો હતો. તેને જોઈ લોકો તેની હાંસી કરતા, અને ઘણીવાર અપમાન પણ કરતા હતા. એક વખતે મથુરાના રાજાના દરબારમાં ઘણી દુર્ગંધ છુટતાં રાજાએ એકદમ તેની તપાસ કરવા માંડી. તપાસ કરતાં માલમ પડ્યું કે, ગંદા પાણીની ખાળમાં કેાઈ મોટું પ્રાણી મરી જવાથી તે દુર્ગંધ આવેછે. રાજાએ તે ખાળ સાફ કરાવવા માણસોને આજ્ઞા કરી કે, ગમે તે હલકા માણસને વેઠે પકડી અત્યારે અહિં લાવો. રાજાનાં માણસો તેને માટે છુટયાં, અને કેટલાએક હલકા લોકોને પકડી લાવ્યા. મેલો વેષ રાખનારો અમૃતચંદ્ર પણ તેમની સાથે

પકડાયો. અમૃતચંદ્રે ઘણું કહ્યું, પણ રાજનાં માણસોએ માન્યું નહીં. દુર્ગાધી ખાળમાં ખીજ વેઠીઆનો સાથે અમૃતચંદ્રને પણ ઉતાર્યો. બધાઓએ મળીને તે મરેલ પ્રાણી બાહર કાઢ્યું. અને તેને ઉચકીને ગામની બાહર લઇ આવ્યા. રસ્તામાં ખીજ શ્રાવકોએ મરેલા પ્રાણીને ઉપાડી ચાલતા અમૃતચંદ્રને જોયો, અને તે વાતની તેના દીકરાઓને ખબર રહી. દીકરાઓએ રાજની આગળ આવી તે વાત જાહેર કરી, એટલે દયાળુ રાજાએ અમૃતચંદ્રને ખોલાવ્યો, અને તેને માટે પોતાનાં માણસોને કપડો આપ્યો. માણસોએ કહ્યું, સાહેબ ! અમે તેને હલકા વેષ ઉપરથી પકડયો હતો શ્રાવક છે એમ અમે જાણ્યું નહિ. કારણ શ્રાવક હોય તે આવો ગંદો વેષ રાખે નહીં. તે પછી અમૃતચંદ્રને રાજાએ સારો વેષ રાખવા કહ્યું, અને રાજની વાત કબુલ કરી અમૃતચંદ્ર ઘેર આવ્યો. આખા ગામમાં અમૃતચંદ્રની ઘણી ક્ષેત્રી થઇ.

સારબોધ.

સારી સ્થિતિ છતાં નકારો પેહેરવેષ રાખવાથી અમૃતચંદ્રના જેવી સ્થિતિ થઇ પડેછે.

સારાંશ પ્રશ્નો.

- ૧ ગ્રહસ્થ શ્રાવકે શા પ્રમાણે પેહેરવેષ રાખવો જોઇએ ?
- ૨ પેહેરવેષ રાખવામાં કેટલી બાબત જોવાની છે ?
- ૩ પેહેરવેષ પેહેરતાં માણસે શું વિચારવું જોઇએ ?
- ૪ મરજી પ્રમાણે પેહેરવેષ રાખવાથી શું થાય ?
- ૫ મથુરાપુરીનો અમૃતચંદ્ર કેવો વેષ રાખતો ?
- ૬ અમૃતચંદ્રને માથે શું થયું હતું ?

પાઠ ૧૯ મો.

ગૃહસ્થ શ્રાવકના સામાન્ય ધર્મ વિષે કવિતા.

સવૈયા એકત્રીશા.

ન્યાયથકી ધન આપ કમાયે, કુંજ શીલમાં સરખા ૧સાથ,
વિવાહ કરવા ૨અન્ય ગોત્રમાં, ધરતા ધર્મ વિચારી બાથ;
નિત્ય વખાણે સદાચારને, ૩અંતરના છ શત્રુ હણાય,
તેજ ગૃહસ્થ ખરો શ્રાવક સુત, વીરધર્મને યોગ્ય ગણાય. ૧

ઇંદ્રિયનો જય કરવા તત્પર, વિદ્ય લહેલાં છોડે સ્થાન,
ધર બાંધી રહે સુંદર સારાં, પડોશમાં ૪સગવડનું માન;
પાપથકી જે કરતા રહે છે, પ્રીતે દેશાચાર પગાય,
તેજ ગૃહસ્થ ખરો શ્રાવક સુત, વીરધર્મને યોગ્ય ગણાય. ૨

નહિ પરનિંદા કદી કરે સુખ, રાજ ૫પ્રમુખની તેમાં ખાસ
ખર્ચ કરે આવક પ્રમાણે, રાખી નિત્યે ખરી તપાસ;
વેષ ધરે ન વૈલવ પ્રમાણે, આછકલાઇ ધરે જરાય,
તેજ ગૃહસ્થ ખરો શ્રાવક સુત, વીરધર્મને યોગ્ય ગણાય. ૩

૧ કુંજ તથા શીલમાં જે સરખા હોય તેની સાથે. ૨ બીજા ગોત્રમાં
૩ કામ, ક્રોધ, લોભ, માન, મદ અને હર્ષ એ છ શત્રુ અંદરના ગણાય
છે. ૪ બંધી જાતની સગવડના માપ પ્રમાણે. ૫ રાજા વિગેરેની તો ખાસ
કરીને નિંદા ન કરવી.

પાઠ ૨૦ માં.

માળાપની સેવા.

શ્રાવકે પોતાનાં ઉપકારી માળાપની સેવા કરવી જોઈએ. ત્રણે કાળ માળાપને પગે લાગવું, બધા વહેવારનાં કામમાં માળાપની આજ્ઞા લેવી, સુગંધ, કુંદ, ફળ અને ણીજી ખાવાની વસ્તુઓ માળાપની આગળ ધરવી. કદિપણ તેમની આજ્ઞા અને યોગ્યતાને ઓળંગવાં નહીં. એ માળાપની સેવા અથવા પૂજા કહેવાય છે. માળાપને માટે જેન શાસ્ત્રમાં લખ્યું છે કે, સોનાના સિંહાસન ઉપર બેસાડીને દરરોજ પૂજા સેવા કરે, તોપણ માળાપના ઉપકારનો બદલો વાળી શકાતો નથી. તેમજ અન્ય ધર્મનાં શાસ્ત્રોમાં પણ લખેલું છે કે, દશ ઉપાધ્યાય જેવા એક આચાર્ય ગણાય છે. સો આચાર્ય જેવા એક પિતા ગણાય છે, અને સો પિતા જેવી એક માતા ગણાય છે. તેથી હમેશાં માળાપને વધારે માન આપવું, અને તેમનું કહ્યું માનવું. માળાપનું કહ્યું નહિ માનનાર ગોવિંદ ઘણો દુઃખી થયો હતો.

રાજપર નામના એક ગામમાં જયચંદ કરીને એક શ્રાવક રહેતો હતો. તેની સ્ત્રીનું નામ પ્રેમા અને દીકરાનું નામ ગોવિંદ હતું. ગોવિંદ તેમને એકનો એક દીકરો હતો, તેથી તે લાડમાં ઉછર્યો હતો. ગોવિંદ જ્યારે ઉમ્મર લાયક થયો, ત્યારે તેનાં માળાપ વૃદ્ધ ઉમ્મરનાં થયાં. ઘડપણને લઈને જયચંદ અને પ્રેમા અશક્ત થઈ ગયાં. ઉઠતાં બેસતાં તેમને ઘણી મેહેનત પડવા લાગી. માળાપ કાંઈપણ કામ બતાવે, ત્યારે ગોવિંદ ના કહેતો, અને સામું બોલતો હતો. કેટલીક વાર તો તે બિચારાં કરગરીને કહેતાં, તોપણ કુપુત્ર

ગોવિંદ તેની દરકાર કરતો નહીં. પ્રેમા માંડ માંડ પણ ઘસરડી ઘરનાં કામ કરતી, પણ નિર્દય ગોવિંદને તેની જરાપણ દયા આવતી નહતી.

ગોવિંદ ઉછાંછળો, તોરી અને દહેરી હતો. કોઈ પણ મોટા અકસ્માત અને તેમાં તે પતંગીયાની જેમ ઝંપલાતો હતો. તેનામાં હીંમત વધારે હતી. એક વખતે રાત્રે જ્યજ્ઞદની પાડોશમાં મારા મારીનો મોટો કળુઓ થયો. લોકો લાકડીઓ, તથા હુથીઆરો લઈ તેમાં સામેલ થયા. આ વખતે ગોવિંદ તેમાં જવાને તૈયાર થયો. ગોવિંદને ત્યાં જતો જોઈ તેતાં વૃદ્ધ માળાપે કહ્યું, બેટા ગોવિંદ ! તું ત્યાં જઈશ નહિ. વખતે મારામારીમાં તને નુકશાન થશે, તોપણ ગોવિંદે માન્યું નહિ. પ્રેમાળ માળાપને કરગરતાં મૂકી ગોવિંદ તે લડાઈમાં સામેલ થયો. ગોવિંદ જો કે માળાપની સેવા કરતો ન હતો, તોપણ સ્વાભાવિક રીતે સ્નેહ ધરનારાં જ્યજ્ઞદ અને પ્રેમાનો પુત્ર ત્યાં ગયો, તેથી તેની ચિંતામાં ઉંઘ આવી નહિ સવાર પડી ત્યાં ખબર સાંભળ્યા કે, ગોવિંદ ઘાયલ થયો છે, અને માળાપને મળવા માગે છે. તેનાં વૃદ્ધ માળાપ ઘણી મુશીબતે ત્યાં આવી પહોંચ્યાં, અને પુત્રની આવી સ્થિતિ જોઈ રોવા લાગ્યાં. તે વખતે પસ્તાવામાં પડેલા ગોવિંદે કહ્યું, માતા ! પિતા ! તમે અફસોસ કરશો નહિ. તમારી આજ્ઞા નહિ માનવાથી મારી આ દશા થઈ છે. જે ઉછાંછળા દીકરાઓ માળાપનું કહ્યું માનશે નહિ, તે મારી જેમ દુઃખી થઈ મરી જશે. આટલું કહી ગોવિંદે પોતાનો પ્રાણ છોડી દીધો.

(૪૩)

સારબાધ.

દરેક શ્રાવકે માળાપની સેવા કરવી જોઈએ, અને તેમની આજ્ઞા પ્રમાણે વર્તવું જોઈએ. માળાપની આજ્ઞા પ્રમાણે નહિ વર્તવાથી ગોવિંદની માફક દુઃખી થઈ મરી જવાય છે.

સારાંશ પ્રશ્નો.

- ૧ શ્રાવકે માળાપને શું કરવું જોઈએ ?
- ૨ માળાપની આજ્ઞા શું ધરવું ?
- ૩ જૈન શાસ્ત્રમાં માળાપની સેવા માટે શું લખ્યું છે ?
- ૪ બીજાં શાસ્ત્રોમાં માળાપને માટે શું લખે છે ?
- ૫ ગોવિંદ કેવો છોકરો હતો ? અને તેનાં માળાપ કોણ હતાં ?
- ૬ ગોવિંદ શું કરવાથી મરી ગયો હતો ?
- ૭ ગોવિંદે મરવા વખતે શું કહ્યું હતું ?

પાઠ ૨૧ મો.

કદર જાણવી.

શ્રાવકમાં કદર જાણવાનો ગુણ હોવો જોઈએ. કોઈએ કરેલા ઉપકારનો બદલો આપવો, એ મોટામાં મોટો ગુણ છે. બીજાએ કરેલા ઉપકારને ઉત્તમ પુરૂષો જ્યાંસુધી તેનો બદલો ન આપી શકે, ત્યાંસુધી પોતાના માથા ઉપર તે એક મોટો બોજો ગણે છે. આ ઉપર નાજીયેરના આડનો દાખલો અપાય છે. નાજીયેરના આડને જે માણસ પાણી પાઈ ઉછેરે છે, તે પાણી પાનાર માણસને નાજી.

ચેરી પોતાના જીવિત સુધી માથાપર મોટાં ફળનો ભાર ઉપાડી લઈ તેને અમૃત જેવું જળ આપે છે. સારા માણસોએ એ નાળી-ચેરનો દાખલો લઈને ખીજાએ કરેલા ઉપકારને ભુલી જવા ન જોઈએ. કરેલા ઉપકારનો બદલો આપનાર શુભદાસ નામના શ્રાવકનો દાખલો ઘણો બોધદાયક છે.

અંદ્રપુરમાં શુભદાસ નામે એક શ્રાવક રહેતો હતો. તે ઘણો ધર્મી અને પવિત્ર મનનો હતો. કોઈપણ કામનો બદલો આપવો, એ તેનો સુખ્ય સ્વભાવ હતો. કોઈએ સાધારણ કે ભારે કામ કર્યું હોય ત્યારથી તેના મનમાં તેનો બદલો વાળવાની ચિંતા થતી હતી. એક વખતે શુભદાસ દેરામાં પૂજા કરવા ગયો. પૂજા કરતાં તેણે પ્રભુની આગળ દીવો કર્યો. તે વખતે ધનદાસ નામે કોઈ ખીજે શ્રાવક પણ જિન પૂજા કરવાને આવ્યો હતો. દીવાની વાટ શુભદાસના જોડેલા વસ્ત્રને અડી ગઈ, તેમાંથી મોટો ભડકો થયો. તે વખતે ધનદાસ હીંમત કરી આગળ આવ્યો, અને તેણે પોતાના હાથવડે શુભદાસના વસ્ત્રનો ભડકો છુગાવી દીધો, ધનદાસના હાથ એવા દાઝી ગયા કે, તે એક માસે રૂઝાઈને સાજા થયા હતા. ધનદાસ ને આવી પહોંચ્યો નહોત તો શુભદાસ અસિથી દાઝી મરી જત. શુભદાસે ધનદાસનો મોટો ઉપકાર માન્યો, અને તે ઉપકારનો બદલો આપવાના સારા અવસરની રાહ જોઈને રહેવા લાગ્યો. ધનદાસ શુભદાસના ઘરની નજીક રહેતો હતો. તેની સ્થિતિ નબળી હતી. શુભદાસ પણ સાધારણ સ્થિતિનો હતો, એક વખતે રાત્રે ઘણો વર્ષાદ પડવા લાગ્યો. પવનના અપાટથી ઘણા લોકોનાં ઘરો પડતાં હતાં. આ વખતે ધનદાસનું ઝુંપડા જેવું ઘર પણ પડવાની તૈયારીમાં હતું. શુભદાસે તે વખતે વિચાર કર્યો કે, આવા ભયંકર વર્ષાદમાં મારા ઉપકારો

ધનદાસની શી સ્થિતિ હશે ? ચાલ તેની તપાસ કરૂં. આવું વિચારી તે ધનદાસને ઘેર આવ્યો. અંધારૂં ઘેર હતું. ધનદાસતુંધર પડવાની તૈયારીમાં હતું. મજબુત ખાંધાનો શુભદાસ આવી ધનદાસના છાપરાના લાકડાને ટેકો આપી ઉભો રહ્યો. વર્ષાદ એક પહોર સુધી ધોધ બંધ પડ્યો. સવારે ધનદાસે બીજી તરફ નમી પડેલું ઘર જોયું, અને જ્યાં પોતે બેઠો હતો, તે છાપરાને ટેકો આપી ઉભેલો શુભદાસ પણ તેના જોવામાં આવ્યો. શુભદાસે ટેકો આપ્યો નહોતો, ધનદાસ દટાઈને મરી જાત. પોતાના ઉપકારનો બદલો આ પ્રમાણે વાળેલો જોઈ ધનદાસ ઘણો ખુશી થયો, અને શુભદાસના એ ગુણની ઘણી પ્રશંસા કરવા લાગ્યો.

સારબોધ.

દરેક શ્રાવકે શુભદાસની જેમ કદર જાણવાનો મોટો ગુણ રાખવો જોઈએ. કરેલા કામનો બદલો આપવો, એ મોટામાં મોટો ગુણ છે.

સારાંશ પ્રશ્નો.

- ૧ મોટા લોકો બદલો ન વાળે ત્યાં સુધી કેવું માને છે ?
- ૨ નાળીએરનો દાખલો આપી સમજાવો.
- ૩ શુભદાસ અને ધનદાસનું દૃષ્ટાંત શું છે ?
- ૪ ધનદાસે શુભદાસનો શો ઉપકાર કર્યો હતો ?
- ૫ શુભદાસે તેનો કેવી રીતે બદલો આપ્યો હતો ?

પાઠ ૨૨ મો.

અજીર્ણ હોય તો જમવું નહિ.

જેમ શ્રાવકને કેટલાએક ગુણ, ધર્મ તથા વ્યવહારને લગતા રાખવાના છે, તેમ તેણે પોતાના શરીરની આરોગ્યતાને માટે પણ કેટલાક ગુણ રાખવાના છે. અગાઉ જમેલો ખોરાક ખરાબર પચ્યો ને હોય, ત્યારે જમવું ન જોઈએ. અપચાથી અજીર્ણ રહે છે. અને તેમ છતાં જો જમવામાં આવે તો, શરીરમાં અનેક જાતના રોગ પેદા થાય છે. અજીર્ણ રહ્યાની નીચેની નિશાનીઓ છે. ૧ આડામાં કોહી ગયેલી છાસના જેવી વાસ આવે છે, ૨ આડો હુમેશના કરતાં જુદો આવે છે, ૩ શરીર ભારે રહ્યા કરે છે, ૪ રૂચિ થતી નથી, ૫ ખરાબ ઓડકાર આવ્યા કરે છે. તે સિવાય અજીર્ણથી મુઠ્ઠા, બકવાદ, ઉલટી, મોળ અને બેચેની થાય છે. કોઈ કોઈ વાર સનેપાત થઈ મરણ પણ થઈ જાય છે. તેથી ગૃહસ્થ શ્રાવકે અજીર્ણમાં પડી પણ જમવું નહિ. અજીર્ણમાં લોજન કરવાથી હરિહર નામના એક ગ્રાહ્યના જેવા ખરાબ હાલ થાય છે.

વર્દ્ધમાન નગરમાં હરિહર નામે એક ગ્રાહ્ય હતો. તેને ખાવા ઉપર ઘણી પ્રીતિ હતી, જો કોઈ ઠેકાણે મીઠો પદાર્થ ખાવાનો મળે તો, તે હજાર કામ મુકીને જમવા જતો હતો. વર્દ્ધમાન નગરના લોકો તેને પ્રેતશ કરના નામથી બોલાવતા હતા. હરિહરના આપનું નામ લીલાધર હતું. લીલાધર ગ્રાહ્ય જાતિના સ્વભાવને લઈને જમવાનો શોખી હતો, પણ તે શરીરની આરોગ્યતા કેમ રહે, તે સમજતો હતો. હરિહરની ભુખાળ વૃત્તિ જોઈ તેને તે ઘણીવાર ઠપ-

કે આપતો હતો. એક વખતે હરિહર પોતાના બ્રાહ્મ યજ્ઞમાનને
 ઘેર જમવા જતો હતો. તેનો બાપ લીલાધર તેની સાથે હાતે,
 રસ્તામાં હરિહરને એકાએક ઊલટી થઇ આવી, અને તેના માથામાં
 ચક્રી આવી. લીલાધર તેને પોતાને ઘેર પાછો લઇ ગયો અને તેને
 ઘરમાં સુવાડી પોતે એકલો યજ્ઞમાનને ઘેર જમવા ગયો. થોડી
 વાર થયા પછી હરિહર ઘરમાં પથારીમાંથી સાવધાન થઇ બેઠો
 થયો અને પોતાના બાપને બોલાવા લાગ્યો. તે વખતે હરિહરની
 મા ઘરમાં હતી, તે આવી અને કહેવા લાગી કે, દીકરા ! સુષભ.
 તારા બાપ હુમણું આવશે. હરિહરને જમવાની વાત યાદ આવી.
 અને તે બોલ્યો, બા ! મારા બાપા જમવા ગયા છે, અને મારે
 પણ ત્યાં જવું છે. તેની માએ કહ્યું, ભાઈ ! તારી તબીયત ઠીક
 નથી, તને અભૂણું થયું છે, માટે જમવા જવાય નહીં. હરિહરે
 પોતાની માનું વચન માન્યું નહીં, અને ઉઠીને જમવા ચાલ્યો
 ગયો. લીલાધરે પણ ઘણું વાર્યું, તથાપિ કોઈનું માન્યા વગર તે
 જમવા બેઠો, અને ઘેર આવી તેજ રાત્રે તેને તાવ તથા સનેપાત
 થઇ આવ્યો, જેથી તે સવારે મરી ગયો.

સારબોધ.

અભૂણું ઊપર જમવાથી હરિહરના જેવા હાલ થાય છે, માટે
 કોઈ શ્રાવકે અભૂણું ઊપર ભોજન કરવું નહીં.

સારાંશ પ્રશ્નો.

- ૧ શ્રાવકે શરીરની આરોગ્યતાને માટે કયા શુભ રાખવાના છે ?
- ૨ શરીરમાં અનેક જાતના રોગ કયાં થાય છે ?

૩ અજીણું રહેવાની શું નિશાની છે, અને તે કેટલી છે ? તે કહો.

૪ હરિહર આદ્યજ્ઞને શું થયું હતું ?

૫ હરિહરનું મોત શાથી થયું હતું ?

પાઠ ર૩ મો.

વખતસર જમવું.

અહુસ્થ શ્રાવકે હમેશાં જમવાનો નિયમ રાખવો. જે વખતે ખરાબર ભુખ લાગે તેજ વખતે હમેશાં જમવું. જે ખાવાના પદાર્થો પોતાની તબીયતને માફક આવતા હોય, તેવાજ પદાર્થો જમવા. તે પણ પોતાની રૂચિ પ્રમાણે જમવા. રૂચિ ઉપરાંત વધારે જમવું નહીં. તેમજ પોતાનાથી જેટલું પચાવી શકાય, તેટલુંજ જમવું. રૂચિ ઉપરાંત વધારે જમવાથી ઉલટી અને ઝાડો થઈ જાય છે, અને વખતે મરણ પણ થાય છે. વખતસર નહીં જમવાથી અને રૂચિ ઉપરાંત જમવાથી માધવના જેવી ખુરી દશા થાય છે.

રવિપુરમાં માધવ નામે એક ખાઉકણ છોકરો હતો. તેને ખાળપણથીજ જે તે ખાવાની નઠારી ટેવ પડી હતી. આખો દિવસ ખાવામાંજ તેનું મન રહેતું હતું. ઘડીએ ઘડીએ ખાવાનું માગ્યા કરતો હતો. તે મોટી ઉમ્મરનો થયો, તોપણ એ નઠારી ટેવ તેનામાંથી ગઈ નહીં. પછી તે માધવ એક દુકાનનો શેઠ થયો. કેટલાએક વાણીતરો તેના તાળામાં આવ્યા. આવી મોટાઈ છતાં તે ખાઉકણ રહ્યો હતો. સવારથી સાંજ સુધીમાં તે વખત બેવખત ખાણું લેતા,

અને રૂચી ઉપરાંત લોજન કરતો હતો. એક વખતે માધવ વેપારના કામમાં પડેલો, તેથી તેણે જે તે ખાઈને આખો દિવસ કાઢ્યો, તેણે તે દિવસે નિયમસર ખાણું લીધુંજ નહીં. પોતાની તબીયતને માફક ન આવે તેવા પદાર્થો ખાવાથી તેના પેટમાં ભાર રહ્યો, અને તેમાંથી તેને ઝાડાનો ભારે રોગ થઈ પડ્યો. આખરે તેજ રોગમાં તે પોતાનો પ્રાણ ખોઈ બેઠો.

સારબોધ.

દરેક ગૃહસ્થ શ્રાવકે વખતસર અને રૂચી પ્રમાણે ખાણું લેવું જોઈએ. તેમ નહિ કરવાથી માધવની જેમ મરવું પડે છે. દરેક છોકરાએ ખાળપણથી ખાઉકણપણનો નઠારો સ્વભાવ ન રાખવો જોઈએ.

સારાંશ પ્રશ્નો.

- ૧ ગૃહસ્થ શ્રાવકે જમવાને માટે શું કરવું જોઈએ ?
- ૨ ક્યારે અને કેવા પદાર્થો જમવા ?
- ૩ કેટલું અને ક્યાં સુધી જમવું જોઈએ ?
- ૪ રૂચિ ઉપરાંત જમવાથી શું થાયછે ?
- ૫ માધવ કોણ હતો, અને તે કેવો હતો ?
- ૬ માધવને નઠારી ટેવ શું હતી, અને તે ક્યાં સુધી રહી હતી ?
- ૭ માધવનું મરણ શાથી થયું હતું ?

પાઠ ૨૪ મો.

વૃદ્ધની સેવા.

ગૃહસ્થ શ્રાવકે હમેશાં વૃદ્ધ માણસોની સેવા કરવી. વૃદ્ધ માણસોને જોઇને બેઠા થવું, તથા તેમની સામે જઇને વિનયથી નમન કરવું, અને તેમની આજ્ઞા પ્રમાણે ચાલવું, એ તેમની સેવા કહેવાય છે. તેવા વૃદ્ધ માણસની સેવા કરવાથી સારો ઉપદેશ મળે છે, અને તેમનાં દર્શનથી પુણ્ય થાય છે. જે આપણાથી જ્ઞાનમાં ચડીઆતા હોય, જે આપણાથી ધર્મમાં ચડીઆતા હોય અને જે આપણાથી ઉન્નતમાં મોટેરા હોય, તે વૃદ્ધ ગણાય છે. વૃદ્ધોની સેવા કરવાથી કેટલો લાભ થાય છે, તેના દાખલામાં લઘુચંદની વાર્તા જાણવા જેવી છે.

પાદલિખત નગરમાં ધર્મદાસ નામે એક શ્રાવક હતો. તેનામાં તેના નામ પ્રમાણે ગુણ હતા. પોતે ધર્મી હતો, અને પોતાના કુટુંબમાં બધા ધર્મી થાય, એવું તે ઇચ્છતો હતો. હમેશાં અમુક વખત સુધી તે પોતાના કુટુંબનાં માણસોને ધર્મનો બોધ આપતો અને બધાંને ધર્મમાં પ્રવર્તીવતો હતો. તેને ત્રણ દીકરા અને બે દીકરીઓ થઇ હતી. ત્રણ દીકરાઓમાં લઘુચંદ નામે એક સૌથી નાનો દીકરો હતો. લઘુચંદ બાળપણથીજ જડ અને ગાંડા જેવો હતો. ધર્મદાસે પોતાના બધા કુટુંબને ધર્મી બનાવ્યું પણ લઘુચંદ તેવોને તેવોજ રહ્યો. લઘુચંદ સોળ વર્ષનો થયો, તોપણ તેને નવકાર મંત્ર આવડતો નહોતો. આથી ધર્મદાસને ઘણી ચીંતા થવા લાગી. પોતાના ધર્મી કુટુંબમાં લઘુચંદ જડ રહ્યો, તેને માટે તેણે અનેક ઉપાયો શોધવા માંડ્યા, પણ કોઇ ઉપાય સુજ્યો નહીં. એક વખત તે

કોઈ પડિત ત્યાં આવી ચડયા. તેની આગળ ધર્મદાસે લઘુચંદની વાત જણાવી, એટલે પડિતે તેને સલાહ આપી કે, તારા પુત્રને વૃદ્ધની સેવામાં રાખ, તો તે જલદી સુધરશે. પડિતના કહેવાથી ધર્મદાસે લઘુચંદને વૃદ્ધોની સેવામાં રાખ્યો. થોડા વખતમાં વૃદ્ધની સેવાના પ્રભાવથી લઘુચંદ સુધરી ગયો. તેનામાં ધર્મ, આચાર, નીતિ, વિનય અને વિવેક વિગેરે કેટલાએક ઉત્તમ ગુણો આવી ગયા. તેની જડતા નાશ પામી, અને સારી બુદ્ધિ પ્રગટ થઈ આવી.

સારબોધ.

દરેક ગ્રહસ્થ શ્રાવકે વૃદ્ધ માણસની સેવા કરવી. વૃદ્ધની સેવાથી લઘુચંદના જેવો જડ માણસ પણ સારી બુદ્ધિવાળો થાય છે.

સારાંશ પ્રશ્નો.

- ૧ વૃદ્ધ કોને કહેવાય ?
- ૨ વૃદ્ધ માણસોની સેવા કેવી રીતે થાય ?
- ૩ વૃદ્ધની સેવાથી શો શો લાભ મળે ?
- ૪ ધર્મદાસ કોણ હતો, અને તે કેવા વિચારનો હતો ?
- ૫ ધર્મદાસે લઘુચંદને શી રીતે સુધાર્યો ?
- ૬ આખરે લઘુચંદ કેવો થયો ?

પાઠ રખ મો.

નિંદવા યોગ્ય કામ કરવાં નહિ.

ગ્રહસ્થ શ્રાવકે કદિ પણ નિંદવા યોગ્ય કામ કરવાં નહિ. જે

કામ આલોક અને પરલોકમાં અનાદર કરવા યોગ્ય હોય, તે નિંદવા યોગ્ય કહેવાય છે. દારૂ પીવો, માંસ ખાવું અને પરસ્ત્રી સેવવી એ બધાં નિંદવા યોગ્ય કામ છે. અથવા જે કામ કરવાથી લોકમાં નિંદા થાય, તે બધાં નિંદવા લાયક કામ છે. એવાં નઠારાં કામમાં શ્રાવકે પોતાના મન, વચન અને કાયાને જોડવાં નહીં. કુલીનપણું સારા કામથીજ જણાય છે. કદિ હલકી જાતિમાં થયેલ હોય, પણ જો તેનાં કામ સારાં હોય તો તે જાણે ગણાય છે અને સારી જાતિમાં થયેલ હોય પણ જો તેનાં કામ નઠારાં હોય તો તે હલકો ગણાય છે. સારા કુળનો અને સારી રીતે આખરૂં પામેલો માણસ નિંદવા લાયક કામ કરવાથી કેવો અનાદર પામે છે, તે જાણે અપલવ્યંદ શેઠની વાર્તા જાણવા જેવી છે.

તિલકપુરમાં અપલવ્યંદ નામે એક શેઠીઓ હતો. તે પોતાના આપદાદાથીજ સંઘમાં સારી આખરૂં પામેલો હતો. લોકો તેના કુળની તરફ જોઈને તેને સારૂં માન આપતા હતા. તેની સ્થિતિ સારી હતી. તેના ઘરનો નિર્વાહ એક સારા ગૃહસ્થની માફક ચાલતો હતો. આટલું છતાં પણ તેનામાં કેટલાએક દુર્ગુણો છુપી રીતે રહેલા હતા. પૈસાનો તે લોભી હતો અને હમેશાં વધારે પૈસાદાર થવાની ધારણા રાખતો હતો. ગમે તેવું ખરાબ કામ હોય, પણ જો તેમાંથી પૈસાનો લાભ થતો હોય, તો તે કામ કરવાને આગળ પડતો હતો. પણ કેટલીકવાર પોતાની જુની આખરૂંને લઈને તેવું કામ કરતાં તે ડર ખાતો હતો. એક વખતે એવું બન્યું કે, પિંગલા નામની કોઈ વેશ્યા તે ગામમાં રહેતી હતી. કેશવ નામનો એક શાહુકારનો દીકરો ઘરમાંથી મોટી ચોરી કરીને તે વેશ્યાના ઘરમાં છુપી રીતે રહ્યો હતો. કેશવના આપે શક ઉપરથી તે પિંગલાના ઘરની જડતી લેવા

વિચાર કર્યો. આ ગળર અગાઉથી પિંગલાના નાણુવામાં આવી એ-
ટલે તેજ રાત્રે કેશવને લઈ પિંગલા ખીજે ઠેકાણે છુપાવા નીકળી.
દેવયોગે ચપળચંદના ઘર આગળ પસાર થઈ એટલે ચપળચંદે તેને
પુછ્યું કે, તું કોણ છે અને કયાં જાય છે ? પિંગલાએ કહ્યું કે,
આ માણસને જે આજની રાત છુપી રીતે રાખે તેને પાંચસો રૂ-
પીઆ આપવાના છે. ચપળચંદ તે વાત સાંભળી લલચાયો અને
કેશવને પોતાના ઘરમાં રાખ્યો. પછી પિંગલા પોતાના ઘરમાં ચાલી
ગઈ. પોલીસના માણસોએ પિંગલાના ઘરમાં જઈને તપાસ કરી
અને ઘણી ધમકી આપી. છેવટે પિંગલા ડરથી સાચી વાત માની
ગઈ અને તેણીએ ચપળચંદ શેઠનું ઘર બતાવ્યું. પોલીસના મા-
ણસો પિંગલાને લઈને ચપળચંદ શેઠને ઘેર આવ્યા અને તપાસ
કરી ત્યાંથી કેશવને પકડ્યો. પછી પોલીસે ચપળચંદના કુટુંબના
માણસોને બાહર કાઢી તેના ઘરને જપ્ત કર્યું અને ચપળચંદને બાં-
ધીને રાજની પાસે લઈ ગયા. આ નિંદવા લાયક કામ કરવાથી
ચપળચંદની મોટી ફજેતી થઈ. રાજએ તેની જુની આખરૂને લઈ
ઓછી શિક્ષા કરી પણ કેશવે જેટલું ધન ચોર્યું હતું તે બધું ચ-
પળચંદ આગળથી વસુલ કરાવ્યું. ચપળચંદે પૈસો અને આખરૂ
બંને ગુમાવી અને ત્યારથી નાતમાં તે ઘણોજ હલકો પડ્યો.

સારબોધ.

નિંદવાયોગ્ય કામ કરવાથી ચપળચંદ જેવો આખરૂદાર ગૃહસ્થ
પણ હલકો પડી ગયો હતો, તેથી કોઈપણ શ્રાવકે નિંદવા લાયક
કામ કરવું ન જોઈએ.

સારાંશ પ્રશ્નો.

- ૧ નિંદવા યોગ્ય કામ કયું કહેવાય ?
- ૨ મુખ્ય નિંદવા યોગ્ય કામ કયાં ? તે કહો.
- ૩ ભંચ અને હલકો કેવી રીતે કહેવાય ?
- ૪ અપજન્યંદ કેવો શેઠ હતો ?
- ૫ તેણે નિંદવા યોગ્ય કામ શું કર્યું હતું ?
- ૬ નિંદવા યોગ્ય કામ કરવાથી તેને શું થયું હતું ?

પાઠ ૨૬ મો.

ભરણ પોષણ.

ઘર માંડીને બેઠેલા શ્રાવક ગૃહસ્થે નીતિથી પૈસો કમાઈને પોતાના કુટુંબનું ભરણ પોષણ કરવું જોઈએ. ભરણ પોષણ કરવાને અવશ્ય કરીને ત્રણને લાયક ગણેલા છે. મા બાપ અને નાનાં છોકરાં. જે પોતાની સારી સ્થિતિ હોય તો પોતાના સગાવહાલાં, આશ્રિત અને નોકરો પણ ભરણ પોષણ કરવાને યોગ્ય ગણેલાં છે. નીતિશાસ્ત્રમાં તેને માટે એટલે સુધી લખેલું છે કે, સારી સ્થિતિવાળા ગૃહસ્થે પોતાના કુટુંબ ઉપરાંત દરિદ્રી મિત્ર, સંતાન વગરની બેન, પોતાની જાતીના વૃદ્ધો અને નકારી સ્થિતિમાં આવી પડેલ કુલીન માણસ એટલાનું ભરણ પોષણ અવશ્ય કરવું જોઈએ. દયાળુ અને પરોપકારી શ્રાવક ભરણ પોષણ કરવાને લાયક એવા બધા માણસોનું ભરણ પોષણ કરે છે અને તેમ કરવાથી કુલીનચંદ્રના જેવી સતકીર્તિ મેળવે છે.

શાંતીપુર નગરમાં કુલીનચંદ્ર નામે એક શ્રાવક રહેતો હતો. તેની સ્થિતિ સાધારણ હતી, પણ પોતાની પવિત્ર ક્ષરજને તે સારી રીતે સમજતો હતો. તેને કમળા કરીને એક સ્ત્રી હતી. તે સ્વભાવે સારી હતી, પણ તેણીનામાં લોભ કરવાનો સ્વભાવ હતો. કુલીનચંદ્રને દર વર્ષે પાંચસો રૂપીઆની આવક હતી. આવકના પ્રમાણમાં તે પોતાના કુટુંબનું ખર્ચ રાખતો હતો. કોઈપણ દુઃખી માણસ તેની પાસે આવતો તેને તે યોગ્ય આશ્રય આપતો અને પોતાના રસોડામાં જમાડતો હતો. તેને ચાર દીકરા અને ત્રણ દીકરીઓ હતી. તે શિવાય ખીન્ન લાણેજ લત્રીજ પણ તેને ઘેર રહેતા હતા. કોઈપણ સાધર્મી લાઠ કે સગાં વહાલાં દુઃખી થતાં હોય, તેને તે પોતાને ઘેર લાવીને રાખતો હતો. એક વખતે તે દેશમાં મોટો દુકાળ પડ્યો, ઘણાં સગાં વહાલાં કુલીનચંદ્રનો આશ્રય લેવા આવ્યાં. તેમને તે ખનતી રીતે આશ્રય પણ આપતો હતો. આથી પોતાની આવકમાંથી તેનો નભાવ માંડમાંડ થતો લાગ્યો. એક વખતે તેની સ્ત્રી કમળાએ એકાંતમાં કુલીનચંદ્રને કહ્યું, સ્વામી ! આપ સગાંવાહાલાંને ભેગાં કરી ખવરાવો છો, પણ હવે આપણું ઘર પોહોંચે તેમ નથી. કુલીનચંદ્રે પોતાની સ્ત્રીને ધીરજ આપી કહ્યું, પ્રિયા ! હીંમત રાખ, બધાં સારાંવાનાં થશે. જ્યાં સુધી આપણે પોહોંચી શકીશું ત્યાં સુધી આ કામ કરીશું. દુઃખી મિત્ર, એક જાતીના માણસો અને સાધર્મીલાઠજો એ બધા આપણા કુટુંબનાંજ કહેવાય. જેવી રીતે તારું અને આપણા છોકરાનું ભરણ પોષણ કરવાને હું બંધાએલો છું, તેવીજ રીતે તેમનું પણ પોષણ કરવાને હું બંધાએલો છું. આપણે જોયા ખોરાકને બદલે હલકે ખોરાક લઈશું પણ આ બધાનો નિર્વાહ કરીશું. કમળાએ તે વાત

માન્ય કરી અને તે દુકાળનું બધું વર્ષ તેણે સર્વને લોજન કરાવી પાર ઉતારી દીધું. આવા અન્નદાનના પુણ્યથી તેજ વર્ષમાં તેને વેપારની અંદર મોટો લાભ થયો અને તે લાભના પૈસામાંથી તેણે પોતાના નામથી એક અનાથાશ્રમ બાંધ્યું. તે “ કુલીનચંદ અનાથાશ્રમ ” એવા નામથી પ્રખ્યાત થયું. તેનો ઘણા લોકોએ આશ્રય લીધો, અને તેથી કુલીનચંદની સત્કીર્તિ સર્વ ઠેકાણે પ્રસરી ગઈ.

સારબોધ.

ભરણ પોષણ કરવા યોગ્ય માણસોનું ભરણ પોષણ કરવું એ ગ્રહસ્થ શ્રાવકની પેહેલી ફરજ છે. તે ફરજ બજાવ્યાથી કુલીનચંદ્રની જેમ સારી કીર્તિ થાય છે.

સારાંશ પ્રશ્નો.

- ૧ ભરણ પોષણ કરવાને કોણ કોણ લાયક ગણાય ?
- ૨ તેને માટે નીતિ શાસ્ત્રમાં શું કહેલું છે ?
- ૩ કુલીનચંદ કેવો ગ્રહસ્થ હતો ?
- ૪ તેની સ્ત્રી કમળા કેવી હતી ?
- ૫ કુલીનચંદે કેવી રીતે, ક્યારે અને કોનું કોનું ભરણ પોષણ કર્યું હતું ?
- ૬ કુલીનચંદે પૈસાના મળેલા લાભમાંથી શું કર્યું હતું ?

પાઠ ૨૭ મો.

વિચારીને કામ કરવું.

દરેક ગ્રહસ્થ શ્રાવકે કાંઈપણ કામ કરવું હોય તો તે લાંબો વિચાર કરીને કરવું. વિચાર કર્યા વગર કાંઈપણ કામ કરવું નહીં. અવિચારે કામ કરવાથી મોટી હરકત આવી પડે છે. હરકોઈ કામ કરતાં પેહેલાં તેનું પરિણામ જોવું અને પછી તેને માટે લાંબો વિચાર કરવો. લાંબો વિચાર કરી જોતાં જો તેનું પરિણામ સારૂ લાગે તો તે કામ અવશ્ય કરવું. વિચાર કર્યા વગર ઉતાવળથી કરેલા કામનું નહાડું પરિણામ આવે છે. તે ઉપર હિંમતલાલ શેઠનો દાખલો ખરાબર બોધ લેવા યોગ્ય છે.

મણિપુરમાં હિંમતલાલ કરીને એક શેઠ હતો. તે દરેક કામ કરવામાં ઉતાવળો હતો. તેના મનમાં કાંઈપણ વેહેમ પડે તો તે ઉતાવળથી તેનો નિવેડો લાવતો હતો. હિંમતલાલ શેઠને કાપડનો વેપાર હતો અને તે સારા પાયા ઉપર ચાલતો હતો. તેની દુકાને ઘણા વાણીતરો હતા. પોતે પણ દુકાનના કામમાં ઘણો વખત રોકાતો હતો. સાંજે જમીને દુકાન ઉપર જતો તે અર્ધી રાત્રે ઘેર આવતો હતો. મણિપુરની નજીક એક ગામમાં તેનો વિઠલ નામે સાસરો રહેતો હતો. તે પણ કાપડનો વેપારી હતો. ઘણીવાર કામ પ્રસંગે તે મણિપુરમાં આવતો અને પોતાના જમાઈ હિંમતલાલ શેઠને ઘેર ઉતરતો હતો.

એક વખતે હિંમતલાલ શેઠનો સાસરો દિવસ અસ્ત થયા પછી રાત્રે પોતાના જમાઈને ઘેર આવ્યો. હિંમતલાલ શેઠ દુકાને હતો.

ફક્ત શેઠાણી એકલાં ઘેર હતાં. વિઠલે પોતાની દીકરીની સાથે પોતાના ઘરની વાત કહેવા માંડી. વાત છાની હોવાથી તેઓ છુપી રીતે બોલતા હતા. વાતની મસલત કરતાં ઘણી રાત ચાલી ગઈ. હિંમતલાલ શેઠ દુકાનેથી ઘેર આવ્યો. ઘરમાં આવી જુવે ત્યાં બીજા પુરૂષને પોતાની સ્ત્રી સાથે છુપી રીતે વાત કરતો જોયો. તરતજ મનમાં વેહેમ પડ્યો. કાંઈપણ લાંબો વિચાર કર્યા વગર તેણે પોલીસને ફરીયાદ કરી કે, મારા ઘરમાં કોઈ લુચ્ચો માણસ પેઠો છે. તરતજ પોલીસે આવી વિઠલને પકડ્યો અને તેની સાથે હિંમતલાલ શેઠની સ્ત્રીને પણ પકડી ગયા. વિઠલના કહેવા ઉપર કોઈએ તે વખતે ધ્યાન આપ્યું નહીં અને તેને સાચેસાચું મનાવાને પોલીસે ઘણો માર માર્યો. સવારે હિંમતલાલ શેઠ તેની તપાસ કરવા પોલીસને ચકલે ગયો ત્યાં પોતાના સાસરા વિઠલને બેઠેલો જોયો તે જોતાંજ તે ઘણો શરમાઈ ગયો અને પોલીસને ઘણી આજીજી કરી તે બંનેને છોડાવી લાવ્યો. ત્યારથી તેનો સાસરો વિઠલ તેનાથી રીસાઈ ગયો અને શરમને લીધે બાપ દીકરીને ફરીવાર મેળાપજ થયો નહીં. હિંમતલાલે પોતાના અવિચારીપણાને માટે ઘણો પસ્તાવો કર્યો.

સારબોધ.

ગૃહસ્થ શ્રાવકે હુમેશાં લાંબો વિચાર કરીને કામ કરવું. સહસા વિચાર વગર કામ કરવાથી હિંમતલાલ શેઠની જેમ પસ્તાવું પડે છે.

સારાંશ પ્રશ્નો.

- ૧ શ્રાવકે કેવી રીતે કામ કરવું ?
- ૨ અવિચારે કામ કરવાથી શું થાય છે ?
- ૩ કાંઈપણ કામ કરતાં પહેલાં શું વિચારવું જોઈએ ?
- ૪ શું કરવાથી નહાઈ પરિણામ આવે છે ?
- ૫ હિંમતલાલ શેઠે શું કર્યું હતું ?

પાઠ ૨૮ મો.

ધર્મ સાંભળવો.

દરેક શ્રાવકે હમેશા ધર્મ સાંભળવો જોઈએ. કારણ કે, ધર્મ આખાદી તથા કલ્યાણના હેતુ રૂપ છે. ધર્મ સાંભળવાથી આપણી આખાદી તથા કલ્યાણ થાય છે. તેમજ ધર્મ સાંભળવાથી મનના બધા ખેદ નાશ પામી જાય છે અને મન શાંત થાય છે. જે માણસ હમેશાં ધર્મ સાંભળવા તત્પર રહે છે, તેનું જ્ઞાન વધતું જાય છે અને તેના મનમાં સારા સારા વિચારો આવ્યા કરે છે. જ્યારે આપણું ચિત્ત વ્યાકુળ હોય ત્યારે જો તે ચિત્તને ધર્મ સાંભળવામાં રોકાયું હોય; તો તે ચિત્ત સ્વસ્થ થઈ જાય છે. ધર્મ સાંભળવાનો સ્વભાવ રાખવાથી હરિચંદ શેઠ સારી ગતિએ પોહોંચ્યો હતો.

ચંદ્રનગરમાં હરિચંદ નામે એક શ્રાવક હતો, તેની સ્થિતિ નબળી હતી, પણ તે ધારેલા કામને પાર પડતો હતો. નબળી સ્થિતિને લઈને તે હમેશાં ચિંતાતુર રહેતો હતો. મારા ઘરનો નિર્વાહ કેવી રીતે ચાલશે ? હું મારા કુટુંબનું પોષણ શી રીતે કરી શકીશ ? મારો વેહેવાર કેવી રીતે ચાલશે અને મારી આખરૂં શી રીતે રહેશે ? આવી ચિંતામાં તેનું શરીર શોષાઈ જતું હતું.

એક વખતે તેણે કોઈ મુનિને પુછ્યું કે, મહારાજ, હું ઘણો દુઃખી છું. માફ ચિત્ત હમેશાં ચિંતામાં જ રહ્યાં કરે છે. તે ચિંતામાંથી મારો ઉદ્ધાર શી રીતે થાય ? તે ઉપાય બતાવો. મુનિએ દયા લાવીને કહ્યું, હરિચંદ, તું ચિંતા કર નહીં. તારા ઉદ્ધારને માટે એક સેહેલો ઉપાય છે, જે ઉપાય કરવાથી તારી ચિંતા દૂર થઈ જશે. હરિચંદે કહ્યું, મહારાજ કૃપા કરી તે ઉપાય બતાવો. મુનિ બોલ્યા તારે હમેશાં ધર્મ સાંભળવો અને તેનો ઘડીવાર વિચાર કરવો. હરિચંદ તે મુનિની વાત કબુલ કરી હમેશાં ધર્મ સાંભળવા લાગ્યો. ધર્મ સાંભળવાથી તેણે ચિત્ત શાંત થઈ ગયું અને તેની બધી ચિંતા મટી ગઈ. હમેશાં સારા સારા વિચાર આવવા લાગ્યા. સારા વિચારને લઈને તેનામાં ખીન્ન સારા ગુણો ઉત્પન્ન થયા. તેના સારા ગુણો જોઈને લોકો તેને મદદ કરવા લાગ્યા. જેથી તે આ સંસારમાં સુખી થઈ આખરે સારી ગતિ મેળવી શક્યો.

સારબોધ.

દરેક શ્રાવકે હમેશાં ધર્મ સાંભળવો, જેથી હરિચંદની જેમ સારી રીતે સુખી થઈ છેવટે સારી ગતિ મેળવી શકાય છે.

સારાંશ પ્રશ્નો.

૧ ધર્મ શેના હેતુ રૂપ છે ?

૨ ધર્મ સાંભળવાથી શું થાય છે ?

૩ હમેશાં ધર્મ સાંભળવાથી શું વધે છે ? અને કેવા વિચારો થાય છે ?

૪ હરિચંદ કેવો હતો ?

૫ તેણે કેના ઉપદેશથી ધર્મ સાંભળ્યો હતો ?

પાઠ ૨૯ મો.

દયા પાળવી.

દરેક શ્રાવકે દયા પાળવી જોઈએ. કોઈ દુઃખી હોય તેની ઉપર દયા લાવી પોતાથી બનતી મહેનતે તેને મદદ કરવી બીજાને દુઃખ-માંથી બચાવવો, એનું નામ દયા છે હરકોઈ નાનાં મોટાં પ્રાણી-ને દુઃખ ન થાય, તેમ વર્તવું જોઈએ. આપણાથી બને તેવી રીતે જતના રાખી, નાનાં જીવની પણ રક્ષા કરવી. દયા 'ધર્મનું' મૂળ છે, એ વાત હમેશાં યાદ રાખવી તે ઉપર એક જીવજીવી દુઃખી વાર્તા યાદ રાખવા જેવી છે.

વીરપુર નગરમાં જીવજીવી નામે એક ગરીબ છોકરો હતો. જીવજીવી બુદ્ધિ ઘણી જડ હતી. એક અક્ષર પણ તેને મોઢે ચ-હતો નહીં. નવકારમંત્ર તો તેને યાદજ ન રહેતો. આથી જીવજીવી ઘણો મુંઝાયો. શ્રાવકપણું મળતાં પોતાની જાંઘની નકામી થઈ, તેને મા-ટે તેના મનમાં ઘણી ચિંતા થવા લાગી. ઘણીવાર તે ગરીબ છોકરો પોતાની જડતાને માટે એકલો એકલો રોતો હતો. એક વખતે કોઈ ધર્મશ્રાવક તેને ઘેર આવી ચડ્યો, તેણે જીવજીવીને રોતો જો-ઈને પુછ્યું, ભાઈ જીવજીવી ? કેમ રોવેછે ? જીવજીવી તેની આગળ પોતા-ની જડતાની બધી વાત કહી સંભળાવી. તે ગૃહસ્થના મનમાં ઘણી દયા આવી, અને તેને ધીરજ આપી કહ્યું, જીવજીવી ! તું રો નહીં. તારા ઉદ્ધારને માટે એક રહેલો ઉપાય છે. તું હમેશાં દયા પાળજે, અને " દયા ધર્મનું મૂળ છે. " એ વચન ગોખી રાખજે. બધાં પ્રાણી ઉપર દયા રાખજે, અને દરેક વખતે જતના રાખીને બધાં કામ

કરજે. આથી તારૂં સાડું થશે. જીવણે તે વાત કબુલ કરી, અને “દયા ધર્મનું મૂળ છે” એ વચન ત્રણ દિવસ સુધી ગોખીને મોઢે કર્યું. સવારથી તે રાતે સુતા સુધી તે “અમુદ્ય વાક્ય” ગોખતો, અને બધાં પ્રાણીની ઉપર દયા રાખી જતનાથી ચાલતો હતો. કોઈપણ પ્રાણી દુઃખી થતું હોય, તેને બનતી મદદ આપતો, અને રસ્તામાં પારેવું, ચકલું, કુતરૂં કે બીજું કોઈ પ્રાણી દુઃખી થતું હોય, તેને પાંજરાપોળમાં પોહોંચાડી તેની સારવાર કરતો હતો. ઘણા વખત આ પ્રમાણે કરવાથી તેનું મન નિર્મળ થઈ ગયું. થોડે થોડે તેની જડતા મટી ગઈ, અને બુદ્ધિનો ઉદય થયો. છેવટે જીવણ એકધર્મી અને જ્ઞાની કહેવાયો. લોકો તેને દયાળુ કહીને બોલાવતા, અને તેનું ઘણું માન રાખતા હતા એવી રીતે દયા પાળવાથી જીવણનું જીવન આ દુનિયામાં કૃતાર્થ થઈ ગયું.

સારબોધ.

દરેક શ્રાવકે દયા પાળવી જોઈએ. દયા પાળવાથી જીવણના જેવા જડ માણસનું પણ ભલું થયું હતું.

સારાંશ પ્રશ્નો.

૧ દયા પાળવી એટલે શું ?

૨ કોનું નામ દયા કહેવાય ?

૩ ધર્મનું મૂળ શું છે ?

૪ જીવણ કેવો હતો, અને તેણે કયું વચન ગોખ્યું હતું ?

પાઠ ૩૦ મો.

બુદ્ધિના ગુણનો ઉપયોગ.

ગૃહસ્થ શ્રાવકે પોતાની બુદ્ધિના આઠ ગુણનો ઉપયોગ કરવો જોઈએ. પૂર્વના પુણ્યથી બુદ્ધિ પ્રાપ્ત થઈ હોય, તે છતાં જે ગૃહસ્થ શ્રાવક તેનો સદુપયોગ કરે નહિ, તેની મળેલી બુદ્ધિ નકામી થાય છે. કેાઈ પણ સારી વાત સાંભળવાની ઈચ્છા કરવી તે, પેહેલો ગુણ છે. સાંભળવું, એ બીજો ગુણ છે. સાંભળેલી બાબત ગ્રહણ કરવી, એ ત્રીજો ગુણ છે. ગ્રહણ કરેલી બાબત ભુલવી નહિ, એ ચોથો ગુણ છે. ગ્રહણ કરેલી બાબતને સામાન્ય રીતે સમજવી, તે પાંચમો ગુણ છે, તેને વિશેષે કરી સમજવી. તે છઠ્ઠો ગુણ છે. તે સમજાવેલી બાબતમાં સંદેહ દૂર કરી નક્કી કરવું, તે સાતમો ગુણ છે, અને તે બાબતમાં કદિ ન ફરાય તેવો ખરો નિશ્ચય કરવો એ આઠમો ગુણ છે. આ પ્રમાણે બુદ્ધિના આઠ ગુણનો ઉપયોગ કરી સારે માર્ગે ચાલનારા ગૃહસ્થ શ્રાવકનું કલ્યાણ થાય છે. જે માણસ સારી બુદ્ધિ મળ્યા છતાં તેના આઠ ગુણનો ઉપયોગ કરે નહિ, તેને સારો માર્ગ મળતો નથી. તેની બુદ્ધિનો ઉપયોગ અવળે માર્ગે થાય છે. અને તેથી તેનો મનુષ્યજન્મ નકામો થાય છે. બુદ્ધિનો સારો ઉપયોગ કરવાથી કેવો લાભ થાય છે ? તે ઉપર મતિચંદ્રની વાર્તા સમજવા જેવી છે.

પાટલીપુરમાં મતિચંદ્ર નામે એક શ્રાવક હતો. તે બાળપણથીજ ઘણો બુદ્ધિવાળો હતો. તેની બુદ્ધિની ચાલાકીથી લોકો ખુશી થઈ જતા હતા. કેાઈ સારી વાત ઉપર પણ તે વિચાર પાંખી

તેમાંથી છુપી બાબત શોધી કાઢતો, અને તે બીજાને સંભળાવી ખુશી કરતો હતો. આવી બુદ્ધિ છતાં પણ તેણે ધર્મ કે નીતિની વાત ઉપર વિચાર કર્યો નહતો. બીજાની નિંદા કરવામાં અને મશ્કરી ઠકામાં તે પોતાની બુદ્ધિનો ઉપયોગ કરતો હતો. એક વખતે ક્ષમાવિજય નામે એક મુનિ પાટલીપુરમાં ચોમાસુ રહ્યા, તેમણે મતિચંદ્રની બુદ્ધિની પ્રશંસા સાંભળી તેને પોતાની પાસે બોલાવ્યો. અને તેને બુદ્ધિના આઠ ગુણ સમજાવ્યા, અને તેનો સારો ઉપયોગ કરવાની ભજામણ કરી. ત્યારથી મતિચંદ્ર હમેશાં ધર્મ સાંભળતો, અને તેમાં બુદ્ધિના આઠ ગુણનો ઉપયોગ કરતો હતો. આથી તે જૈન શાસ્ત્રમાં ઘણો કુશળ થયો, અને શ્રાવકોમાં તેની સારી કીર્તિ ફેલાઈ ગઈ, અને તેના આત્માનું કલ્યાણ થયું.

સારબોધ.

શ્રાવકે પોતાની બુદ્ધિના આઠ ગુણનો ઉપયોગ કરવો. તે પ્રમાણે કરવાથી મતિચંદ્રની જેમ સારી કીર્તિ ફેલાય છે, અને આત્માનું કલ્યાણ થાય છે.

સારાંશ પ્ર નો.

- ૧ બુદ્ધિના કેટલા ગુણ હોય છે ?
- ૨ બીજો, ચોથો, છઠ્ઠો અને આઠમો ગુણ કયો ?
- ૩ મતિચંદ્ર કેવો શ્રાવક હતો ?
- ૪ તેની બુદ્ધિનો સારો ઉપયોગ કરવા કેણે કહ્યું હતું ?
- ૫ મતિચંદ્ર પછી કેવો થયો હતો ?

પાઠ ૩૧ મો.

ગુણ ઉપર પક્ષપાત કરવો.

ગૃહસ્થ શ્રાવકે બીજના ગુણનો પક્ષપાત કરવો. બીજના ગુણ જોઈને તેનાં વખાણ કરવાં, અથવા જો બને તો તે ગુણવાળાને સહાય આપવી. સજ્જનપણું, ઊદારતા, ધીરજ, ડાહ્યાપણું, ઠરેલપણું, અને મીઠાં વચન—એ બધા ગુણ કહેવાય છે. એવા ગુણ પોતાના અને બીજના ઉપકાર કરનારા થાય છે. જે માણસમાં એવા ગુણ હોય, તેનું બહુ માન કરવું, અથવા તેવાઓને સહાય આપવી, એજ ગૃહસ્થ શ્રાવકનો ધર્મ છે. જે જીવ ગુણનો પક્ષપાત કરે છે, તે પુણ્યના બીજ ઉપર સિંચન કરી આલોક તથા પરલોકમાં સારાં ફળ મેળવી શકે છે. ગુણ ઉપર પક્ષપાત કરનાર રાજસિંહ રાજાની વાર્તા ખરેખર ઘડો લેવા લાયક છે.

સૂર્યપુર નગરમાં રાજસિંહ નામે એક રાજા હતો. તેને તેજસિંહ કહીને એક નાનો લાઇ હતો. રાજસિંહ પોતાનું રાજ્ય નીતિથી ચલાવતો હતો. કોઇપણ ગુણી માણસ આવે તો, તેની તે સારી રીતે કદર જાણતો હતો. રાજસિંહની ઉમ્મર મોટી થઇ હતી. તેને જયસિંહ અને વિજયસિંહ નામે બે કુમાર હતા. તેના બાઈ તેજસિંહને માધવસિંહ નામે એક કુમાર હતો. માધવસિંહે બાળપણમાંથીજ સારા ગુણ મેળવ્યા હતા. રાજનીતિના બધા નિયમો તેણે સારી રીતે જાણ્યા હતા. જયસિંહ અને વિજયસિંહ બંને નાની વયમાંથીજ તોફાની હતા. રાજકુમારને ન છાજે, તેવી રીતે તેઓ વર્તતા હતા. સૂર્યપુરના લોકો જય વિજયની ઉપર નારાજ

રહેતા હતા. કોઈ કોઈ વાર તો તેમની વિરૂધ્ધ ફરીયાદો પણ રાજાની આગળ આવતી હતી. માધવસિંહે સર્વ પ્રકારે લોકોની પ્રીતિ મેળવી હતી. રાજા રાજસિંહે ઘણીવાર તેનાં વખાણ સાંભળ્યાં હતાં.

આ અરસામાં એવું બન્યું કે, માળવાના રાજા વિનોદસિંહનો એક દૂત રાજસિંહની પાસે કાગળ લખને આવ્યો. કાગળમાં લખ્યું હતું કે, “ મારી દીકરી સુલોચનાનો સંબંધ તમારા મોટા પુત્ર જયસિંહની સાથે કરવાનો છે. મારે સુલોચના એકજ દીકરી છે, બીજું કંઈ સંતાન નથી. સુલોચનાને પરણનાર તમારા કુમારને મારે મારું રાજ્ય અર્પણ કરવું છે, જો જયસિંહ લાયક ન હોય તો, વિજયસિંહની સાથે સંબંધ કરજો. મારા રાજ્ય ઉપર લાયક રાજાની જરૂર છે, માટે આપને યોગ્ય લાગે તે કુમારને પસંદ કરશો. ” આ કાગળનો ઉત્તર રાજસિંહે તરત લખ્યો, અને તેમાં પોતાના કુમાર જય વિજયને નાલાયક ગણી પોતાના ભત્રીજા માધવસિંહનું નામ આપ્યું. પછી માધવસિંહ સુલોચનાને પરણ્યો, અને તે માળવાનો મહારાજ થયો. એથી લોકોમાં રાજસિંહનો ગુણમાં પક્ષપાત કરવાનો ગુણ સારી રીતે વિખ્યાત થયો.

સારબોધ.

દરેક શ્રાવકે ગુણ ઉપર પક્ષપાત રાખવો જોઈએ. રાજસિંહે પોતાના સગા દીકરાને અયોગ્ય ગણી ભાઈના દીકરા માધવસિંહને તેના ગુણ ઉપર પક્ષપાત કરી, માળવા દેશનો રાજા બનાવ્યો હતો.

સારાંશ પ્રશ્નો.

- ૧ ગુણ ઉપર પક્ષપાત એટલે શું ?
- ૨ મુખ્ય ગુણ કયા ? તેનાં નામ આપો.
- ૩ ગુણ ઉપર પક્ષપાત કરવાથી શું થાય ?
- ૪ રાજસિંહ અને તેજસિંહ કોણ હતા ?
- ૫ જયસિંહ, વિજયસિંહ અને માધવસિંહ કેવા હતા ?
- ૬ વિનોદસિંહ કોણ હતા ? અને સુલોચનાને માટે શું બન્યું હતું ?
- ૭ માધવસિંહને શો લાલ થયો ? અને તે શા માટે થયો ?

પાઠ ઉર મો.

ગૃહસ્થ શ્રાવણના સામાન્ય ધર્મ વિષે કવિતા.

(અંગ્રેજી વાળની ચાલ.)

માત તાતની સુશક્તિ લાવથી ધરો,
 ઉમંગથી સુસંગ સદાચારીનો કરો;
 કદર જાણનાર ગુણે પ્રીતિને ધરો,
 સુમેન બંધુ તે અહસ્થ ધર્મ આચરો. ૧

અછાંધુ જો રહેલ હોય તો નહિ જમો,
 જમો હમેશ વખતસર પછી સુખે રમો;
 સદેવ જ્ઞાનવૃદ્ધની સુસેવના કરો,
 સુમેન બંધુ તે અહસ્થ ધર્મ આચરો. ૨

ખરાબ કામમાં કદિ પ્રવૃત્તિ નહિ રચો,
 સર્વ 'પોષ્યવર્ગ' ભરણુ પોષણે મચો;
 સર્વ કામ માંહિ 'દીર્ઘદૃષ્ટિ' વાપરો,
 સુજૈન ખંધુ તે ગ્રહસ્થ ધર્મ આચરો.
 શ્રવણુ ધર્મનું કરો દયા દિલે વહો,
 આઠ ખુદ્દિના ગુણે કરી સદા રહો;
 સુપક્ષપાત સદ્ગુણો તણો મુખે કહો,
 સુજૈન ખંધુ તે ગ્રહસ્થ ધર્મ આચરો. ૪

પાઠ ૩૩ મો.

દુરાગ્રહ રાખવો નહિ.

ગૃહસ્થ શ્રાવકે કોઈ જાતનો દુરાગ્રહ રાખવો ન જોઈએ. દુરાગ્રહ રાખવાથી ઘણું નુકસાન થાય છે. દુરાગ્રહને લઈને નીતિના માર્ગનું ઉદ્ધવન થાય છે. કોઈ કોઈ વાર તો દુરાગ્રહથી ફેગટની મેહેનત થાય છે. પાણીમાં સામે પૂર જવાનો દુરાગ્રહ રાખનારાં માંછલાંઓ ઘણાં હેરાન થાય છે. કેટલીકવાર તો દુરાગ્રહથી પાપનાં કામ પણ થઈ જાય છે. સોમચંદ નામનો એક શ્રાવક દુરાગ્રહને લઈને ઘણો દુઃખી થયો હતો,

શ્રીપુર નગરમાં સોમચંદ નામે એક શ્રાવક રહેતો હતો. તેનામાં બીજા કેટલાએક ગુણ હતા, પણ દુરાગ્રહ રાખવાનો એક મોટો

૧ ભરણુ પોષણ કરવા યોગ્ય એવા કુટુંબ જાતિ વગેરેનાં માણસો.
 ૨ લાંબી નજર.

દુર્ગુણ હતો. કોઈ પણ કામની શરૂઆત કરતાં તેને દુરાગ્રહ થઈ પડતો, અને તેથી કરીને તે કામ સુરક્ષેલી ભરેલું હોય તોપણ, તે દુરાગ્રહથી છોડતો નહીં અને તેમાં ઘણોજ હિરાન થતો હતો. આવા દુરાગ્રહી સ્વભાવથી તેના બીજા ગુણો ઠંકાઈ જતા હતા. બધા શ્રીપુરમાં સોમચંદ દુરાગ્રહી એવા નામથી તે ઓળખાતો હતો. કોઈપણ કામ કઢાવવું હોય તો, લોકો સોમચંદને આગળ કરતા, અને તે કામ આગ્રહથી તેને ગળે પાડતા, એટલે સોમચંદ ઘણી મે-હેનત લઈ તે કામ બજાવતો, અને વખતે દુરાગ્રહથી નુકશાનીમાં પાણુ ઉતરી પડતો હતો.

શ્રીપુરની બાહિર એક વાડી હતી, તેમાં હરનાથ કરીને એક અન્યદેશની આવો રહેતો હતો. હરનાથ નહારા ગુણનો હતો, તેથી તેની વાડીમાં અનેક જાતનાં પાપ બનતાં હતાં, કોઈવાર હિંસાનાં કામ પણ થતાં હતાં. સોમચંદ દરરોજ તેની વાડીમાં ફરવા જતો, અને હરનાથની સાથે ઉઠતો બેસતો, તેથી તેને હરનાથની સાથે પ્રીતિ થઈ હતી. જો કે હરનાથની વાડીમાં જે ખરાબ કામ થતાં, તેમાં સોમચંદ સામેલ ન રહેતો, તથાપિ ત્યાં જવાનો દુરાગ્રહ તેને બાંધાયો હતો. હરનાથની વાડીની ખરાબ વાતો ગામમાં ચાલવાથી નાતનાં કેટલાંએક માણસોએ સોમચંદને ત્યાં ન જવા-ને અટકાવવા માંડ્યો, પણ દુરાગ્રહી સોમચંદ તેમનાથી અટક્યો નહીં. પણ ઉલટો હરનાથનો પણ કરવા લાગ્યો. ગામના બધા મહાજને એકઠા થઈ હરનાથને વાડી બાહિર કાઢવા, અને તેને કોઈ જાતની મદદ ન આપવાનો હસાવ કર્યો; અને તેને માટે શ્રીપુરના રાજાને એક અરજી કરી. આ વાતની સોમચંદને ખબર પડી એટલે તે દુરાગ્રહથી બધા ગામની વિરૂદ્ધ પડ્યો, અને રાજાની

આગળ હરનાથનું સાફ ખોલવા ગયો. રાજાએ સોમચંદનો અનાદર કર્યો. અને હરનાથને વાડીમાંથી કાઢી સુકવાનો હુકમ કર્યો, હરનાથે રાજાનો હુકમ માન્યો નહીં, અને તે ઝનુની થઈ રાજાની સામે થયો. તે જોઈ સોમચંદ પણ હરનાથની સાથે જોડાયો. રાજાએ બંનેને પકડાવી કેદ કરી લીધા, અને હરનાથની વાડી તથા સોમચંદના ઘરને જપ્ત કર્યો. સોમચંદ પોતાના દુરાગ્રહી સ્વભાવને લઈને રાજાના કેદખાનામાં ઘણોજ હિરાન થયો. પછી નાતના આગેવાનોએ સોમચંદને રાજાને વિનંતિ કરી છોડાવ્યો, અને સોમચંદે છંદગી સુધી કોઈ જાતનો દુરાગ્રહ ન કરવાની બાધા લીધી અને ત્યારથી તે સુખી થયો.

સારબોધ.

કોઈ જાતનો દુરાગ્રહ રાખવો, એ ખરાબમાં ખરાબ ટેવ છે. દુરાગ્રહ રાખવાથી માણસ સોમચંદની જેમ હિરાન થાય છે.

સારાંશ પ્રશ્નો.

૧. દુરાગ્રહ રાખવાથી શું થાય છે ?
૨. દુરાગ્રહ રાખવાને માટે કોનું દષ્ટાંત છે ?
૩. સોમચંદે કેવો દુરાગ્રહ રાખ્યો હતો ?
૪. હરનાથ બાવો કેવો હતો ?
૫. સોમચંદને દુરાગ્રહ રાખવાથી શું થયું હતું ?
૬. આખરે સોમચંદ શાથી સુખી થયો ?

પાઠ ૩૪ મો.

દિવસે દિવસે વધારે જ્ઞાન મેળવવું.

ગૃહસ્થ શ્રાવકે બધામાં સંતોષ રાખવો, પણ જ્ઞાન મેળવવામાં સંતોષ રાખવો ન જોઈએ. દિવસે દિવસે પોતાના જ્ઞાનમાં વધારો કરવો, પોતાના અને બીજાના જ્ઞાનની સાથે પોતાનો સુકાળવો કરવો, અને જેનામાં વધારે જ્ઞાન હોય, તેનો હાથવો લઈ તેવો બનવા પ્રયત્ન કરવો. જે માણસમાં વધતું જ્ઞાન ન થાય, તે માણસ અને પશુમાં કાંઈ તફાવત હોતો નથી. વળી પોતાના આત્મામાં ગુણ કયા છે અને દોષ કયા છે, તે સંબંધી હમેશાં વિચાર કરવો. મારી વર્તણૂક કેવી છે ? મને લોકો સારો કહે છે કે નહારો કહે છે તે પણ વિચારવું. હમેશાં રત્ને સુતી વખતે ગૃહસ્થ શ્રાવકે વિચારવું કે, આજ આખા દિવસમાં મને કેટલું જ્ઞાન વધારે મળ્યું ? આવો વિચાર કરનાર માણસ શિવચંદ્રની જેમ મોટો વિદ્વાન બની જાય છે.

સિદ્ધનગરમાં એક શિવચંદ્ર નામે શ્રાવક હતો, તેની ઉંમર સોળ વર્ષની હતી. તેનામાં ઘણા સારા ગુણો હતા. સર્વથી વિશેષ ગુણ એ હતો કે, આખા દિવસમાં પોતે જે કામ કર્યું હોય, તેનો તે વિચાર કરતો. આજે મારામાં વધારે સારો ગુણ શો થયો છે ? અથવા આજે મારામાં શું જ્ઞાન વધ્યું છે ? તે વિચારી તેને પોતાની નિત્ય નોંધપોથીમાં નોંધી લેતો હતો. એક વખતે શિવચંદ્ર વખાણ સાંભળવાને ઉપાશ્રયે ગયો, ત્યાં મુનિમહારાજના મુખથી સાંભળ્યું કે, “ધર્મના ચાર પ્રકાર છે. દાન, શીલ, તપ અને ભાવ.” આ પાત્ર સાંભળી તેણે તે બરાબર યાદ રાખી લીધું. રત્ને સુતી વખતે

તેણે વિચાર કર્યો કે, આજે આખા દિવસમાં મારા જ્ઞાનમાં શો વધારો થયો ? આજે હું ધર્મના ચાર લેદ શીખ્યો, દાન, શીલ, તપ અને ભાવ. આ વાત તેણે પોતાની નિત્ય પોથીમાં નોંધી લીધી. એવી રીતે તે હમેશાં જ્ઞાનનો વધારો કરતો હતો. એમ કરતાં આખરે તે જૈનનો મોટો પંડિત બની ગયો.

સારબોધ.

શ્રાવકે દિવસે દિવસે પોતાના જ્ઞાનમાં વધારો કરવો, અને આજે કેટલું જ્ઞાન વધ્યું ? તેનો રાત્રે વિચાર કરવો. એમ કરવાથી શિવચંદ્રની જેમ જ્ઞાતીના પંડિત થઈ જવાય છે.

સારાંશ પ્રશ્નો.

- ૧ ગૃહસ્થ શ્રાવકે શેમાં સંતોષ ન રાખવો ?
- ૨ દિવસે દિવસે શેમાં વધારો કરવો ?
- ૩ જે માણસમાં વધતું જ્ઞાન ન હોય તે કેવો સમજવો ?
- ૪ પોતાના આત્મામાં શેનો વિચાર કરવો ?
- ૫ શિવચંદ્ર કેવો શ્રાવક હતો ? તેનામાં મોટામાં મોટો ગુણ શો હતો ?
- ૬ તે શેની નોંધ લેતો હતો ?
- ૭ શિવચંદ્રે મુનિ પાસેથી શું સાંભળ્યું હતું ?
- ૮ ધર્મના કેટલા પ્રકાર છે ? તેનાં નામ આપો.
- ૯ આખરે શિવચંદ્ર કેવો થયો હતો ?

પાઠ ૩૫ મો.

અતિથિને આદર.

ગૃહસ્થ શ્રાવકે અતિથિ ઘણું આવેલા સાધુ તથા ગરીબ માણસનો યોગ્ય સત્કાર કરવો. જે માણસને બધી તિથિઓ સરખી હોય છે, કોઈ ખાસ તિથિ હોતી નથી, તે અતિથિ કહેવાય છે. તેના અતિથિ સાધુ હોય છે, તેમને ભાત, પાણી વેહોરાવવાં અને પુરતક, પાત્ર અને વસ્ત્ર આપવાં. તે શિવાય ગમે તે સ્નેહી, સાધર્મીભાઈ, સગાં કે મિત્ર આપણે ઘેર મીઝમાન થઈને આવ્યાં હોય, તેમને યોગ્ય આદર આપવો. ઐટલે તેમનો પોતાની શક્તિ પ્રમાણે સત્કાર કરવો, તે ગૃહસ્થશ્રાવકનો ખરો ધર્મ છે. જે કોઈ ભુખ્યો ગરીબ માણસ આપણે ઘેર આવી ઉભો રહે, તેને પણ આપણી શક્તિ પ્રમાણે અન્ન આપવું, જેને ઘેરથી કોઈ અતિથિ, અભ્યાગત કે ગરીબ માણસ અન્ન વિના પાછો જાય, તે ગૃહસ્થનું ઘર નશ્તું છે. કેમકે શ્રાવકના અભંગદ્વાર કહેવાય છે. અતિથિને આદર આપનાર ઉદારચંદ્રની વાત ખરેખર ઘડો લેવા જેવી છે.

કપિલપુરમાં ઉદારચંદ્ર કરીને એક શ્રાવક હતો. તેની રિયતિ સાધારણ હતી; પણ તે હમેશાં અતિથિ-અભ્યાગતને ઘણો આદર આપતો હતો. કોઈ સ્નેહી, મિત્ર, સગો કે દુઃખી માણસ તેને ઘેર આવે તો, તેનો તે યોગ્ય સત્કાર કરતો હતો. પોતાને ઘેર મીઝમાન આવે ત્યાં, તેના મનમાં ઘણુંજ હર્ષ થતો હતો. હરેક મીઝમાનની ખરદાશ કરવામાં તેને ઘણી હોંશ આવતી, અને મ-

નમાં ઉમંગ આવતો હતો. આથી કરીને ઉદારચંદ્રની કીર્તિ દેશ-
તરમાં ચારે તરફ ફેલાણી હતી. લાખો રૂપીઆનો ધણી જે કી-
ર્તિ મેળવી શકે નહિ, તે કીર્તિ એક સાધારણ સ્થિતિના ઉદારચંદ્રે
મીજબાનની સેવા કરવાથી મેળવી હતી.

એક વખતે ઉદારચંદ્ર બાહર ગયેલ, તેવામાં કોઈ મીજબાન તેને
ઘેર આવી ચડ્યો. ઉદારચંદ્રની સ્ત્રી પણ ઘરમાં હાજર ન હતી.
તેનો નાની ઉમ્મરનો સુખચંદ્ર નામે દીકરો ઘરના આંગણામાં રમતો
હતો. તે મીજબાન ઘરમાં આવ્યો એટલે, સુખચંદ્રે કહ્યું, મારાં
માબાપ ઘરમાં નથી. આપ કોણ છો ? તે ગૃહસ્થે કહ્યું, હું તમારે
ઘેર મીજબાન છું. તારાં માતૃપિતા ક્યારે આવશે ? બાળક બોલ્યો,
તમે ઘરમાં બેસો, હું મારા બાપાને તેડી આવું. આમ કહી સુખચંદ્ર
તેના બાપ ઉદારચંદ્રને તેડવા દોડી ગયો. પેલા મીજબાને પછવાડેથી
વિચાર કર્યો કે, આવા રેઠા ઘરમાં રહેવું, તે યોગ્ય ન કહેવાય,
માટે અહિંથી બીજે ચાલ્યા જવું યોગ્ય છે, આવું વિચારી તે
ગૃહસ્થ ત્યાંથી બીજે ચાલ્યો ગયો. પછી તરતજ ઉદારચંદ્ર ઘેર
આવ્યો, ત્યાં કોઈ મીજબાનને તેણે જોયો નહીં. સુખચંદ્રને પુછ્યું કે,
મીજબાન ક્યાં છે ? સુખચંદ્રે કહ્યું, હું આપણા ઘરમાં બેસારીને
આવ્યો હતો. ઉદારચંદ્રે આખા ગામમાં તેની તપાસ કરી, પણ
કોઈ ઠેકાણેથી મીજબાનનો પત્તો લાગ્યો નહીં. ઉદારચંદ્ર અને તેનું
કુટુંબ આખો દિવસ દીલગીરીમાં રહ્યું. બીજે દિવસે જ્યારે તે
મીજબાન તેને મળવા આવ્યો, ત્યારે તેને આગ્રહ કરી જમાડ્યો,
અને ફરીવાર તેમ ન કરવાને વિનંતિ કરી.

(૭૫)

સારબોધ.

ઉદારચંદ્રની જેમ દરેક ગૃહસ્થે અતિથિ કે મીજબાનનો આદર કરવો જોઈએ. તેથી સારી કીર્તિ અને પુણ્ય બંને પ્રાપ્ત થાય છે.

સારાંશ પ્રશ્નો.

- ૧ અતિથિ એટલે શું ?
- ૨ અતિથિ કોણ કહેવાય ?
- ૩ તેવા અતિથિને શું આપવું જોઈએ ?
- ૪ બીજા કોનો સત્કાર કરવો ?
- ૫ ઉદારચંદ્ર કેવો ગૃહસ્થ હતો ?
- ૬ ઉદારચંદ્ર મીજબાનને કેમ રાખતો ?
- ૭ મીજબાન પાછો જતાં ઉદારચંદ્રે અને તેના કુટુંબે શું કર્યું હતું ?

પાઠ ઉક મો.

‘ધર્મ, અર્થ અને કામ બરાબર નિયમિત સેવવાં

ભાગ ૧ લો.

દરેક સંસારી માણસે સંસારમાં રહીને મુખ્ય રીતે ધર્મ, અર્થ અને કામ એ ત્રણને સેવવાં જોઈએ. એ ત્રણને સેવ્યા વિના સંસાર

૧ અંતરંગ પ્રસૂત. ૨ નીતયા મેગવેસ દ્રવ્ય. ૩ મંદિરોને શાંત કરવા, પ્રીતિના રૂઝ વિષયને લાગ્ય વિના સેવવું તે.

ચાલતો નથી. જેનાથી આપણા કલ્યાણની સિદ્ધિ થાય, તે ધર્મ કહેવાય છે. જેનાથી આપણા બધા પ્રયોજન સિદ્ધ થાય, તે અર્થ કહેવાય છે. અને જેનાથી બધી ઇદ્રીયોને પ્રિતિ થાય, તે કામ કહેવાય છે. તે ધર્મ, અર્થ અને કામને માંડોમાંડે હરકત ન આવે તેવી રીતે સેવવાં જોઈએ. આ ત્રણમાંથી એકને સેવવો નહીં, પણ બધાંને જેમ ઘટે તેમ સેવવાં જોઈએ. જેઓ એ ત્રણને સેવતાં નથી, તેઓનું જીવિત આલોક અને પરલોકમાં નકામું થાય છે. તે વિષે ભીમશેઠના ચાર દીકરાની વાત સમજવા જેવી છે.

શ્રીનગરમાં ભીમ નામે એક શેઠ હતો, તેને ચાર દીકરા હતા. ભીમશેઠ વેપારમાં સારી લક્ષ્મી કમાયો હતો. ચાર દીકરાઓ મોટા થયા એટલે તેણે વિચાર કર્યો કે, આ ચાર દીકરાઓમાંથી જે લાયક હોય, તેના નામથી દુકાન ચલાવવી, અને બધી સત્તા તેને આપવી. આવા વિચારથી તેણે સર્વથી મોટા દીકરા ધર્મચંદ્રને બોલાવ્યો. અને તેને પુછ્યું કે, હું તારા નામની દુકાન કરું, અને મારી બધી સત્તા તને આપું, તો તું કેવી રીતે ચલાવીશ ? ધર્મચંદ્ર બોલ્યો બાપા ! હું દુકાન સારી રીતે ચલાવીશ, અને પૈસાનો સારો ઉપયોગ કરીશ. પહેલાં તો હું આખો દિવસ ધર્મનાં કામ કરીશ. દુકાનમાં પણ ધર્મ કરીશ. સામાયિક, પઠિકમણું અને સગાય ધ્યાન વિગેરે બધી ક્રિયા દુકાનમાં કરીશ. જે ધર્મ જાણનારા અને ધર્મની ક્રિયા કરનારા શ્રાવકો હશે, તેમને નોકર રાખીશ, અને દુકાનમાં ધર્મ ધ્યાન કરાવીશ. વળી દુકાનને મોટી વિશાળ કરાવી, તેમાં એક તરફ ઉપાશ્રય, એક તરફ પૌષધશાળા અને એક જૈનશાળા કરાવીશ. બાપા ! વધારે શું કહું, પણ સવારથી તે રાત સુધી ધર્મનું કામ જ કરીશ. તે સાંભળી ભીમશેઠ વિચારમાં પડ્યો કે, આ દીકરો

મારી દુકાનની સત્તાને લાયક નથી. દુકાનમાં આખો દિવસ ધર્મ
ધ્યાન કરવાથી દુકાન ચાલે નહિ, અને બધું પડી લાગે. પછી
તેણે અર્ધચંદ નામના દીકરાને પુછ્યું કે, તને દુકાનની સત્તા આ-
પીએ, તો તું શી રીતે ચલાવે ?

અર્ધચંદ બોલ્યો—બાપા ! જો મને દુકાનની સત્તા આપો તો.
હું મારા બધા પ્રયોજન સાધી લઉં. આખો દિવસ પેસાનોજ
વિચાર કરું. પેસો કેમ વધે ? પેસો પેસાને કેવી રીતે વધારે ?
એ બાબતનો આખો દિવસ વિચાર કરું. સવારથી તે રાત સુધી
ખાતાં, પીતાં, ઉઠતાં અને બેસતાં પેસાનાજ વિચાર કરું જાત
જાતના સોનાનાં ઘરાણાં ઘડાવું, અને રહેસત વધાર્યા કરું. અર્ધ-
ચંદના આ વિચાર સાંભળી ભીમચેઠે વિચાર્યું કે, આ તો ખરેખરો
અર્ધચંદ છે, તે પણ દુકાનની સત્તાને લાયક નથી.

પાઠ ૩૭ મો.

ધર્મ, અર્થ, કામ ખરાખર સેવવાં

ભાગ ૨ જો.

ભીમચેઠે કામચંદ નામના ત્રીજા દીકરાને બોલાવીને પુછ્યું
કે, દીકરા ! તને દુકાનની કુલ સત્તા આપવી છે, તે તું ચલાવી શ-
કીય છે નહીં ? કામચંદ બોલ્યો બાપા ! હું પુણી

આખો દિવસ મોજમજ લોગવીશ. દુકાનમાં સારા સારા જોવા લા-
યક ચિત્રોના તકતા લટકાવીશ, મધુર ગાયન કરનારા ગવૈયા અને
ઉંચી જાતનાં વાજાઓ દુકાનમાં ખેસીને સાંભળીશ, ઘણાં ખુશખો-
દાર ફુલોના ગજરા રાખીશ, અને ઊંચી જાતનાં અત્તર વાપરીશ.
વળી ઉત્તમ પ્રકારની મીઠાઈ લાવી દુકાનની અંદર બધાને જમા-
ડીશ, અને મોટી મોટી મીજલસ કરીશ. કામચંદના આવા વિચાર
જાણી ભીમશેઠે વિચાર્યું કે, આ દીકરો પણ દુકાનના કામને લાયક
નથી. પછી ચોથા વિવેકચંદ નામના નાના દીકરાને બોલાવીને
પુછ્યું, એટલે તેણે કહ્યું, આપા ! હું ખુશીથી આપણી દુકાનનો
વહિવટ કરીશ. દિવસના જુદા જુદા ભાગ પાડી બધી જાતનાં કામ
કરીશ. અમુક વખતે ધર્મ ધ્યાન કરીશ. અમુક વખતે વેપારનાં કામ
કરી પૈસો પેદા કરીશ. અને અમુક વખતે સંસારના સુખમાં આશક
થયા વિના તે લોગવીશ. વિવેકચંદના આવાં વચન સાંભળી ભીમશેઠ
ખુશી થયો, અને તેણે વિવેકચંદને લાયક ગણી બધી સત્તા આ-
પવાનો નિશ્ચય કર્યો. પછી તેણે બધા છોકરાઓને બોલાવીને કહ્યું
કે, તમારા બધામાં વિવેકચંદ લાયક છે. જે સંસારી માણસ અર્થ
તથા કામને છોડી એકલો ધર્મજ સેવે છે, તેનાથી સંસારમાં રહી
શકાતું નથી, એકલા ધર્મને સેવન કરનારા પુરૂષે તો સંસારનો ત્યાગ
કરવો જોઈએ. ધર્મ તથા કામને છોડી એકલો અર્થ સેવે છે, તે
માણસનું જીવનું નકામું થાય છે, અને મુઝા પછી નઠારી ગતી
મળે છે, અને જે માણસ ધર્મ તથા અર્થને છોડી એકલો કામ સેવે
છે, તે આલોક અને પરલોકમાંથી ભ્રષ્ટ થાય છે. માટે ધર્મચંદ
એકલો ધર્મને સેવનારો છે, અર્થચંદ એકલો પૈસાનો સેવક છે. અને
કામચંદ એકલો વિષયને સેવનારો છે, માટે એ ત્રણે નાલાયક છે,
અને ત્રણે દીકરો વિવેકચંદ ધર્મ, અર્થ અને કામને માંડોમાંડે

દુસ્કૃત ન આવે તેમ સેવનારો છે, માટે આ દુકાનની અને ઘર-
ની બધી સત્તા તેનેજ આપવામાં આવે છે.

સારબોધ.

દરેક ગૃહસ્થે વિવેકચંદ્રની જેમ ધર્મ, અર્થ અને કામને નિ-
રાળાધપણે સેવવાં જોઈએ. ધર્મચંદ્ર, અર્થચંદ્ર અને કામચંદ્રની
જેમ જોકલા ધર્મમાં, જોકલા અર્થમાં, અને જોકલા કામમાં આશક
થયું ન જોઈએ.

સારાંશ પ્રશ્નો.

- ૧ ધર્મ, અર્થ અને કામ જોટલે શું ?
- ૨ જો ત્રણેને દેવી રીતે સેવવાં જોઈએ ?
- ૩ જો ત્રણેને નિરાળાધપણે ન સેવવાથી શું થાય છે ?
- ૪ બીમચેહને કેટલા દીકરા હતા ? અને તેમનાં શું નામ
હતાં ?
- ૫ ધર્મચંદ્ર, અર્થચંદ્ર, કામચંદ્ર અને વિવેકચંદ્રના દેવા દેવા
સ્વભાવ હતા ?
- ૬ બીમચેહ આખરે કયા દિકરાને લાયક ઠરાવ્યો ?

પાઠ ૩૮ મો.

દેશકાળ પ્રમાણે વર્તવું.

ભાગ ૧ લો.

ગૃહસ્થ શ્રાવકે હુમેશાં દેશકાળ પ્રમાણે વર્તવું, દેશકાળ વિરુદ્ધ ચાલવું નહિ. જે શ્રાવક દેશકાળ પ્રમાણે વર્તે નહિ, તે ઘણાજ દુઃખ પામે છે. કોઈ વાર લડાઈ કરવાનો પ્રસંગ આવે તો, પ્રથમ પોતાનું અને બીજાનું બળ વિચારવું. સામે માણસ આપણાથી બળવાન છે કે નહિ? આપણામાં અને તેનામાં વધારે કોણ બળવાન છે? અને છેવટે કોનો વિજય થશે? એ બધો વિચાર કરીને તેની સાથે બાથ લીડવી. જો આપણે તેને પોહોંચી શકીએ તેમ હોઈએ તો, તેની સાથે લડવા તૈયાર થવું, અને જો ન પોહોંચી શકીએ તેમ જણાય તો, સમતા રાખી બેસી રહેવું. શક્તિ અને નિર્બળતા, દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાળ અને ભાવવડે છે, એમ મનમાં જાણી લેવું. જે માણસ પોતાની શક્તિ જાણ્યા વિના મોટો આરંભ કરી બેસે, તેની પડતી થાય છે.

આ દેશ કયો છે? અને આ કાળ કેવો છે? એ બાબત વિચારીને વર્તવાથી સુખી થવાય છે. તેને માટે નીતિશાસ્ત્રમાં લખે છે કે “દરેક માણસે સાત બાબતનો વિચાર કરીને હરકોઈ કાર્યનો આરંભ કરવો.” ૧ આ કાળ કેવો છે? ૨ આ દેશ કેવો છે? ૩ મિત્ર અને શત્રુ કોણ છે? ૪ ખર્ચ શું છે? ૫ આવક શું છે? ૬ હું કોણ છું અને ૭ મારી શક્તિ શી છે? આ સાત બાબત વારંવાર વિચારી કામ કરવાથી માણસ દરેક કામમાં ફતોહ મેળવે છે. આ વિષે દેશકાળ પ્રમાણે ચાલનારા બુદ્ધિચંદ્ર શ્રાવકની વાર્તા ધડો લીધા જેવી છે.

શ્રાવસ્તી નગરીમાં બુદ્ધિચંદ્ર નામે એક શ્રાવક રહેતો હતો. તે ધણો ડાળો અને ધર્મી હતો. તેના ઘરની રચયિત્ર સાધારણ હતી, પણ તેનો વેહેવાર ધણો ચોખો હતો, તેથી કચીને એક લાખ રૂપીઆની તેની આખરૂ ખંધાણી હતી. બુદ્ધિચંદ્રના વચન ઉપર લોકોને ધણો વિશ્વાસ હતો. જે વચન તે બોલતો તે જરાજર પાળતો હતો. આ બધું થવાનું કારણ ફક્ત તેના એક ગુણને લઈને હતું. તે દેશકાળ પ્રમાણે ચાલતો હતો. તેજ ગામમાં બુદ્ધિદાસ નામે એક બીજો કપટી પ્રાદાણ રહેતો હતો. તે બીજાનું સાકું જોઈ બંને તેવો હતો. અને તે કાવાદાવામાં ધણો હુશીઆર હતો. બીજાને ફસાવી પાડવો એ તેનો સ્વભાવ હતો. બુદ્ધિચંદ્રનાં લોકોમાં સારાં વખાણ થતાં જોઈ તે પ્રાદાણ મનમાં જાળતો હતો અને બુદ્ધિચંદ્ર હલકો પડે, એવી બુદ્ધિઓ રચતો હતો. તેના કાવા દાવાથી લોકો ડર ખાતા હતા. એક વખતે એવું બન્યું કે, શ્રાવસ્તી નગરીના રાજાને ગામની વચ્ચે એક મેહેલ કસવાને વિચાર થયો, તે એવો કે, જે મેહેલ ઉપરથી રાજા આખા નગરને જોઈ શકે. આ બંને બુદ્ધિદાસના જણવામાં આવી. તેણે વિચાર્યું કે, બુદ્ધિચંદ્રને ફસાવવાનો હવે જરોજર લાગ આવ્યો છે. બુદ્ધિચંદ્રનું ઘર ગામની વચમાં છે અને તેની પાસે એક સુંદર દેરાશર છે. જો રાજા તેનું ઘર અને દેરાશર પાડી તે ઠંકાણે મેહેલ કરે તો બુદ્ધિચંદ્ર રાજાની સામો ઘાય અને તેથી રાજા નાખુશ થઈને બુદ્ધિચંદ્રને ગામની બહાર કાઢી શકે. માટે રાજાની આજ્ઞા જઈ આ વાત જણાવવી અને બુદ્ધિચંદ્રને હેરાન કરવો. આનું પારી બુદ્ધિદાસ રાજાને ખાસ મળતા ગયો. રાજાએ બુદ્ધિદાસને પુછ્યું, બુદ્ધિદાસ! કેમ આવ્યા? બુદ્ધિદાસ બોલ્યો મહારાજા, મેં સાંભળ્યું છે કે, આપ ગામની વચ્ચે મેહેલ કસવા ધારો છો, એ

એ વાત ખરી છે ? રાજાએ કહ્યું, હા, મારો વિચાર છે, પણ તેવી જગ્યા ક્યાં છે ? તે હું શોધું છું. બુક્તિદાસે કહ્યું, આપણા ગામમાં બુદ્ધિચંદ્ર નામે એક શ્રાવક છે, તેનું ઘર અને દેરાસર ખરા-ખર ગામની વચ્ચે છે, જો આપ તે ઠેકાણે મેહલ કરો તો તે સારો મેહલ થશે. બુક્તિદાસનાં આવાં વચન સાંભળી રાજાને તે વાતનો આગ્રહ થયો અને તરતજ બુદ્ધિચંદ્રને પોતાની પાસે બોલાવ્યો.

પાઠ ૩૬ મો.

દેશકાળ પ્રમાણે ચાલવું.

ભાગ ૨ જો.

બુદ્ધિચંદ્ર રાજાની પાસે આવ્યો અને પ્રણામ કરી ઉભો રહ્યો. રાજા બોલ્યો, બુદ્ધિચંદ્ર ! મારે ગામની વચ્ચે એક મેહલ કરવો છે. અને તમારું ઘર તથા દેરાસર ગામની વચ્ચે છે, તો તે જગ્યા તમારે મને આપવી પડશે. બુદ્ધિચંદ્ર મનમાં સમજી ગયો. તેણે વિચાર્યું કે, જો આ વખતે રાજાને ના કહીશ તો તેને આગ્રહ થશે. અને સામો થઈ બળાત્કારે તે કામ કર્યા વિના રહેશે તહીં માટે દેશકાળ પ્રમાણે વર્તીને જવાબ આપવો. આવું વિચારી બુદ્ધિચંદ્ર બોલ્યો, મહારાજા ! ઘણી ખુશીની વાત. જે આપને જોઈએ, તે આપવાની અમારી ફરજ છે. આપ પ્રજાના પાળક છો. અમે તમારી પ્રજા છીએ. પ્રજાએ પોતાના ઘણીનો હુકમ માનવો જોઈએ. બુદ્ધિચંદ્રનાં આવાં મીઠાં વચન સાંભળી રાજા ખુશી થઈ ગયો. બુદ્ધિચંદ્રનું ખરાબ કરવાની ધારણા રાખનારો બુક્તિદાસ તરતજ પછી રા-

લતની પાસે છાની રીતે આવ્યો અને તેણે કહ્યું, મહારાજ ! બુદ્ધિ-
 ચંદ્રે આપને શું કહ્યું, ? તો કહી હશે, કારણ કે, તે ઘણો બુદ્ધિ-
 છે. બુદ્ધિદાસનાં એવાં વચન સાંભળી રાજાએ વિચાર કર્યો કે,
 આ માણસજ બુદ્ધિ લાગે છે. વળી તે બુદ્ધિચંદ્રનો દુશ્મન જણા-
 વ છે. આવું વિચારી રાજા બોલ્યો, બુદ્ધિદાસ ! બુદ્ધિચંદ્ર ઘણો
 ભલો માણસ લાગે છે, તેણે પોતાના ઘર અને દેરાશરની જગ્યાએ
 મેહેલ કરવામાં ખુશી જતાવી છે. બુદ્ધિદાસ બોલ્યો ! તે એવો
 બુદ્ધિ માણસ છે કે, ઉપરથી હા પાડે અને અંદર બીજું હોય, માટે
 આપ જરાબર તપાસ રાખજો. ત્યારે આપ તેના ઘરને અને દેરા-
 શરને પાડી નાંખવાનો ખરો હુકમ કરશો ત્યારેજ તે કેવો છે, તે
 જણાશે. પછી રાજાએ બુદ્ધિચંદ્રને પોતાની પાસે બોલાવ્યો અને
 પુછ્યું, કેમ બુદ્ધિચંદ્ર ! તારું ઘર અને દેરાશર પાડી નાખી તે
 કેમણે મેહેલ કરાવીએ તો તને કાંઈ હરકત છે કે નહીં ? બુદ્ધિચંદ્રે
 જાણ્યું કે રાજાની મરજી તેમ કરવાની નથી પણ મારી પરીક્ષા
 લેવાને આ પ્રમાણે પુછે છે. પછી બુદ્ધિચંદ્ર બોલ્યો, મહારાજ ! આપ
 જે કરો તેમાં મારે હરકતજ નથી. મારા ઘરને માટે તો કાંઈપણ
 ચિંતા નથી. પણ દેરાશરને માટે મને ચિંતા થાય છે. વળી આપ
 નીતિવાળા અને ધર્મી રાજા છો, એટલે આપને કાંઈ કહેવાની જરૂર
 નથી. જે આપને યોગ્ય લાગે તે કરો. બુદ્ધિચંદ્રનાં આવાં વચન
 સાંભળી રાજા ખુશી થઈ ગયો. અને કહ્યું કે, તારા જેવા દેશકાળ
 પ્રમાણે વર્તનારા માણસો યોગ્ય હશે. તારું ઘર અને દેરાશર આ-
 બાદ રહેશે. જો મેહેલ કરવાનો હશે તો ત્યાં નહીં થાય પણ
 પેલા બુદ્ધિદાસનું ઘર પાડીને તેને કેમણે ઘર, કારણ કે, તે તારા
 જેવા મારા માણસ ઉપર અદેખાઈ રાખનારો બુદ્ધિ માણસ છે.

સારબોધ.

દેશકાળ પ્રમાણે વર્તવાથી બુદ્ધિચંદ્રની જેમ સારૂં થાય છે અને
ખીજની અદેખાઈ કરવાથી જીવિતદાસની જેમ નઠારૂં થાય છે.

સારાંશ પ્રશ્નો.

- ૧ દેશકાળ પ્રમાણે ન વર્તવાથી શું થાય છે ?
- ૨ લડાઈ કરવામાં શો વિચાર કરવો ?
- ૩ લડાઈની બાથ કેની સાથે ભીડવી ?
- ૪ શક્તિ અને નબળાઈ શા વડે છે ?
- ૫ કેવા માણસની પડતી થાય છે ?
- ૬ કેવો વિચાર કરવાથી સુખી થવાય છે ?
- ૭ નીતિશાસ્ત્રમાં સાત બાબત વિચાર કરવાને કહ્યું છે, તે
સાત બાબત કઈ છે ?
- ૮ શાથી ક્રોધ મળે છે ?
- ૯ બુદ્ધિચંદ્રને શું થયું હતું ?
- ૧૦ જીવિતદાસ કેવો હતો ? અને તેને કેવો બદલો મળ્યો
હતો ?

પાઠ ૪૦ મો.

લોકવિરૂદ્ધ કામ કરવું નહીં.

ગૃહસ્થ શ્રાવકે કાંઈપણ કામ લોક વિરૂદ્ધ કરવું નહીં. જે મ-
ન કરવામાં લોકો સામે થાય અથવા નિંદા કરે તેવું કામ કરવાને

આગળ પડવું નહીં. લોક વિરૂદ્ધ કામ કરવાથી લોકોમાં નિંદા થાય છે. કદિ દોષ કામ આપણને સારું લાગતું હોય અથવા તે કામ કરવાથી ઘણું લાભ થાય તેવું હોય, તોપણ જો તે લોકવિરૂદ્ધ હોય તો તે કામ કરવું નહીં. લોકવિરૂદ્ધ કામ કરવાથી લોકો નિંદા કરે છે અને તેથી કરીને લોકોમાં માન ઘટી જાય છે. હુમેશાં જેમ ઘટે તેમ લોકોના વેહેવારને અનુસરવું. લોકોથી જુદા પડી પોતાના વિચાર પ્રમાણે ચાલવું નહીં. લોકવિરૂદ્ધ અને ધર્મવિરૂદ્ધ કામ કરનારા માણસને લોકો ધિક્કારે છે. લોકવિરૂદ્ધ કામ કરનાર સાહસચંદ્રની વાત જાણવા જેવી છે.

પ્રતાપનગરમાં સાહસચંદ્ર નામે એક શ્રાવક રહેતો હતો. તેની સ્થિતિ સારી હતી. કેટલાએક ગુણોને લઈને લોકો તેને માન આપતા હતા. પણ બધા ગુણોને ઢાંકે એવો તેનામાં એક ગોટો અવગુણ હતો અને તે અવગુણ બેપરવાઈ રાખવાનો હતો. કોઈ પણ કામ તે લોકોની પરવા રાખ્યા વિના કરતો હતો.

પ્રતાપ નગરમાં દેશરિસિંહ રાજા હતો. તેને નવાં નવાં કોતુક જોવાનો ઘણો શોખ હતો. એક વખતે રાજાએ નગરમાં એવી ઘોષણા કરાવી કે, જેના ઘરમાં મોટી ઉમરની કુંવારી કન્યા હોય, તેણે પોતાની મરજીથી રાજાની પાસે મોકલવી. રાજા હુમેશાં કુમારીકાની પુલ્ક કરીને જાય છે. જો કે રાજાનો ઇરાદો સારો હતો અને તેનામાં નહારી ખુદી ન હતી, પણ લોકોને તે વાત ગત્રી નહીં. અને સર્વના મનમાં ઘયું કે, રાજાની પાસે મોટી ઉમરની કુમારિકાને મોકલવી તે ઠીક ન કહેવાય. આવું વિચારી લોકો તે વાતની વિરૂદ્ધમાં પડ્યા. સાહસચંદ્ર રાજાના મંત્રીનો મીત્ર હતો. મંત્રીના કહેવાથી સાહસચંદ્ર પોતાની શાંતિ નામની યુવાન કુમારિકાને

રાજાની પાસે મોકલવા તૈયાર થયો. આ વાતની લોકોને ખબર પડી. કેટલાએક તો તે વિષે સાહસચંદ્રને અટકાવવા ગયા, પણ તેણે તે માન્યું નહીં અને પોતાની પુત્રી શાંતિને રાજાની પાસે મોકલી પોતે પણ તેની સાથે ગયો. કેશરિસિંહે શાંતિને બોલાવી તેને પોષાક આપ્યો અને ચંદન કેશરતુ તિલક કરી શણગારી અને ખાવાનું આપી વિદાય કરી દીધી. સાહસચંદ્રને મનમાં ખાત્રી થઈ કે, લોકોને ખોટો વેહેમ છે. આ રાજાની પાસે કુમારિકાને મોકલવામાં કોઈ જાતનો દોષ નથી. તેણે ઘણા લોકોને સમજાવ્યા પણ લોકોએ તે વાત માની નહીં. બધા લોકો સાહસચંદ્રની વિરુદ્ધ થઈ તેની નિંદા કરવા લાગ્યા. આખરે સાહસચંદ્રની દીકરી શાંતિને કોઈપણ પરણ્યું નહીં, તે જીવજીવ સુધી કુંવારીજ રહી.

સારબોધ.

કોઈ પણ માણસે લોક વિરુદ્ધકામ કરવું નહીં. લોકવિરુદ્ધ કામ કરવાથી સાહસચંદ્રની જેમ નિંદા થાય છે.

સારાંશ પ્રશ્નો.

- ૧ કેવું કામ કરવું નહીં ?
- ૨ કેવું કામ કરવાને આગળ પડવું નહીં ?
- ૩ લોકવિરુદ્ધ કામ કરવાથી શું થાય છે ?
- ૪ લોકોથી જીદ પડવું કે નહીં ?
- ૫ લોકો કેવા માણસને ધિક્કારે છે ?
- ૬ સાહસચંદ્ર કેવો હતો ?
- ૭ તેનામાં શો ગુણ અને શો અવગુણ હતો ?

૮ કેશરીચિંદે કેવી વેપારી કરાવી હતી ?

૯ રાજા કેવી પૂજા કરતા હતા ?

૧૦ સાહસચંદ્રને લોકવિરુદ્ધ કામ કરવાથી શું થયું ?

૧૧ સાહસચંદ્રની દીકરી શાંતી જયજય સુધી કેવી રહી ?

પાઠ ૪૧ મો.

પરોપકાર.

દરેક ગૃહસ્થે પરોપકાર કરવો. જીજ્ઞાસુ ઉપકાર કરવો, એ પ્રદેખરો ધર્મ છે. જાણાં માણસો એક જાતના છે. એક જીજ્ઞાસુ મદદ કરવાથી આ સંસાર સેહેલાઈથી તરી શકાય છે. દરેક માણસ દરેકને ઉપયોગી થાય છે. જીજ્ઞાસુ આપણાથી સાફ થતું હોય તો તે આ માટે ન કરવું ? જે માણસ જીજ્ઞાસુ ઉપકાર કરતો નથી, તેનું જીવન નકામું છે. હુમેશાં પરોપકાર કરનાર નવીનચંદ્રની કથા જોઈ લેવા યોગ્ય છે.

વીજાપુરમાં નવીનચંદ્ર નામે એક વેપારી હતો, તે સ્વભાવે સુશીલ અને નમ્ર હતો. તેની શુદ્ધિ વેપારમાં વધારે આવતી, તેથી તેણે ઘણું વેપાર વધાર્યો હતો. વેપારનો એજો વધારે થવાથી તેને પર્મનાં કામ કરવાનો ખીલકુલ વખત મળતો નહતો. આવાપીવામાં પણ તેને ઝાંઝામોટ વખત મળતો હતો. એક વખતે નવીનચંદ્રે મનમાં વિચાર્યું કે, આ મનુષ્યજીવ દુલ્લભ છે. વેપારના મોટા જોગને લઈને મારાથી પર્મનું કામ થતું નથી. મારું કંઈપણ શી રીતે થશે,

આવો વિચાર કરતો હતો, તેવામાં કોઈ સુશીલ નામે તેનો મિત્ર તેને મળવા આવ્યો. સુશીલે નવીનચંદ્રને ચિંતા કરતો જોઈને પુછ્યું કે, મિત્ર ! શેની ચિંતા કરે છે ? નવીનચંદ્રે પોતાની બધી વાત જણાવી. ત્યારે સુશીલે કહ્યું. મિત્ર ! જો તારે આત્માનું કલ્યાણ કરવું હોય તો એક ઉપાય છે. વેપારના મોટા બોબને લઈને તું દેવપૂજા, સામાયિક અને સઝાય વિગેરે કરી શકતો નથી. તો તારે હમેશાં પરોપકાર કરવો. રાત્રે સુતી વખતે યાદ કરવું કે, આજે મેં કેટલો પરોપકાર કર્યો ? એમ કરવાથી તારું કલ્યાણ થઈ જશે. બધા વ્રતમાં પરોપકાર કરવાનું વ્રત મોટું છે. સુશીલનાં આવાં વચન સાંભળી નવીનચંદ્રે નિશ્ચય કર્યો કે આજથી મારે પરોપકાર કરવાનું વ્રત લેવું. પછી નવીનચંદ્ર હમેશાં પરોપકાર કરવા લાગ્યો. તે પરોપકારના કામમાં મન, આંખ, કાન અને વાણી એ ચારને રોકતો હતો. મનમાં પરોપકાર કરવાનું ધારતો, આંખથી પરોપકાર કરતાં જોતો, કાનથી પરોપકારને માટે સાંભળતો અને વાણીથી પરોપકારનાં વચન બોલતો હતો. હમેશાં રાત્રે સુતી વખતે આજે બીજાનો ઉપકાર શો કર્યો, તેનો વિચાર કરતો હતો. કોઈપણ માણસનું લઘુ થતું હોય, તેમાં તે આગળ પડીને લાગ લેતો હતો. આથી નવીનચંદ્રની કીર્તિ લોકોમાં ઘણી ફેલાણી અને તે બધા દેશમાં પરોપકારી નવીનચંદ્ર એવા નામથી પ્રખ્યાત થયો.

સારબોધ.

દરેક શ્રાવકે પરોપકાર કરવો. પરોપકાર કરવાથી નવીનચંદ્રની જેમ સારી કીર્તિ તથા પુણ્ય વધે છે.

સારાંશ પ્રશ્નો.

૧. ખરેખરો ધર્મ કયો ?
૨. આ સંસાર રહેલાઇથી શી રીતે તરી શકાય ?
૩. જે બીજાનો ઉપકાર ન કરે તેનું જીવન કેવું છે ?
૪. નવીનચંદ્ર કેવો હતો ?
૫. સુશીલે નવીનચંદ્રને શું કહ્યું હતું ?
૬. રાતે સુતી વખતે શો વિચાર કરવો જોઇએ ?
૭. પરોપકારમાં કયું કયું ઇન્દ્રિયો જોડાવી જોઇએ ?
૮. નવીનચંદ્રને પરોપકાર કરવાથી શું થયું હતું ?

પાઠ ૪૨ મો.

લાજ રાખવી.

ધાવક ગૃહસ્થે હમેશાં લાજ રાખવી જોઇએ. લાજ વગરનો માણસ જંગલી અથવા બારબોજ વગરનો ગણાય છે. જેનામાં લાજ છે, તે માણસ પોતાના પ્રાણ જાય તોપણ પોતાની પ્રતિજ્ઞા છોડી દેતો નથી. નીતિશાસ્ત્રમાં લાજને પૂજ્ય માતા જેવી ગણે છે. જેનું માન માતાને આપવું જોઇએ, તેનું માન લાજને આપવું જોઇએ. લોકો જે માણસને નિર્લજ કહે છે, તે માણસનું જીવન નષ્ટ થાય છે. માણસમાં જોયે લાજ હોય તો બીજા ગુણ જોની મેળે આવે છે. લાજવાળો માણસ દેશ સમી થકે છે, બોલ્યું પામે છે અને મુશ્કેલી બરેલાં કામ સરજ કરી શકે છે. લાજનું ઠેકાણું જોઇએ. કારણ કે, જાંબની શરમ કહેવાય.

માણસ આંધળો ગણાય છે. લાજના ગુણથી લક્ષ્મીચંદ્રને નગર શેઠની પદવી મળી હતી.

વિનોદપુરમાં લક્ષ્મીચંદ્ર નામે એક જુવાન શ્રાવક હતો તેના પિતાનું નામ જિનદાસ અને માતાનું નામ શિવશ્રી હતું. લક્ષ્મીચંદ્રને જૈન ધર્મનું જ્ઞાન સારું હતું. તે હમેશાં દિવસમાં અમુક વખત ધર્મનાં પુસ્તકો વાંચ્યા કરતો હતો. શ્રાવકમાં કેવા કેવા ગુણો હોવા જોઈએ, તે બધું સારી રીતે જાણતો હતો. બધા ગુણમાં તેના દિલમાં લાજને માટે મોટું માન હતું તેથી તે હમેશાં પોતાના પ્રાણની જેમ લાજને ગણતો હતો. લાજના ગુણથી આખા વિનોદપુરમાં લક્ષ્મીચંદ્રની શાખ વધતી જતી હતી.

એક વખતે ત્યાંના રાજાને પૈસાનો ખર્ચ પડતાં તેણે પોતાના ગામના બધા ધનવાન ગૃહસ્થોને બોલાવ્યા અને પુછ્યું કે, મારા અજ્ઞાનામાં હાલ પૈસો નથી અને અત્યારે રાજ્યનું રક્ષણ કરવાને પૈસાની જરૂર પડી છે, તમે મારી પ્રજામાં ધનવાન ગૃહસ્થો છો. માટે મને પૈસાની મદદ આપી શકશો કે નહીં? જો જરૂર પડશે તોજ હું તમારી મદદ લઇશ. રાજાના કહેવાથી બધા શાહુકારોએ મદદ આપવાની હા કહી તેમાં લક્ષ્મીચંદ્રનો પિતા જીનદાસ પણ હતો. બધાઓ પોતપોતાને ઘેર આવ્યા. થોડા દિવસ પછી રાજાને પૈસાનો ખર્ચ પડ્યો, એટલે બધા શાહુકારોને બોલાવ્યા. શાહુકારોએ મળી વિચાર કર્યો કે, રાજાનો વિશ્વાસ શી રીતે થાય? કદિ તે પૈસા પાછા આપે નહીં તો શું કરી શકીએ? આવું વિચારી બધા શાહુકારો રાજાની પાસે ગયા નહીં. તે વાત જાણી લક્ષ્મીચંદ્રે પોતાના પિતાને કહ્યું, બાપા! આ શું કરો છો? રાજાની આગળ હા કહીને પછી ના કહો છો, તે કેવી નિર્લજ વાત કહેવાય? બોલેલું

વચન પાળવું જોઈએ. જેનામાં લાજ ન હોય. તે મહત્ત્વ યોગ્ય
 વચન પાળે નહીં. રાજા આપણા પ્રાદન કરતાં છે. તેનો મહત્ત્વ
 ઉપર મોટા ઉપકાર છે. તેની આગળ હા રહીને પછી ન કહેવું.
 તે આજુ ન કહેવાય. બીજાઓ ભલે ના કહે, પણ આપણે તે ન
 લેવું વચન પાળવું જોઈએ. જે તમે ના કહેશો તે મને કહો
 શરમ લાગશે. હું લાજને લઈને ઘરમાંથી બાહર ગાન ગાઈ
 જઈશ. લક્ષ્મીચંદનાં આવાં વચન સાંભળી ચિત્તદાસ પુછી રહે
 પોતાનો પુત્ર આવો લાજવાળો છે, તે બહુને તેના મનમાં કહે
 જાનંદ આવ્યો. પછી તેણે લક્ષ્મીચંદ્રને પોતાની પાસે ફરું તેમ
 મન લઈને રાજાની પાસે મોકલ્યો. બીજા શાહુકારો કેઈ રાજા પાસે
 આવ્યાજ નહીં. પછવાડેથી રાજાએ લક્ષ્મીચંદની બધી કાત સાં-
 ભળી અને તેનામાં લાજનો મોટો ગુણ જોઈ તે ઘણોજ પુછી રહ-
 જ્યો અને લક્ષ્મીચંદને નગરશેઠની પદવી આપી.

સારબોધ.

દરેક આવક ગૃહસ્થે લાજનો ગુણ રાખવો જોઈએ. લાજને
 લઈને બોધ્યું પાળી શકાય છે અને તેથી લક્ષ્મીચંદની જેમ સાર
 પદવી મેળવી શકાય છે.

સારાંશ પ્રશ્નો.

- ૧ જેનામાં લાજ નથી તે કેવો ગણાય છે ?
- ૨ જેનામાં લાજ હોય, તે શું કરી શકે છે ?
- ૩ નીતિશાસ્ત્રમાં લાજને કેવી કહેલી છે ?
- ૪ નિલોત્તર માણસનું લાજનું કેવું છે ?
- ૫ લાજવાળો માણસ શું કરી

- ૬ આંધળો માણસ કયો ગણાય ?
 ૭ લક્ષ્મીચંદ્રમાં શો ગુણ હતો ?
 ૮ લક્ષ્મીચંદ્ર નગરશેઠ શાથી થયો હતો ?

પાઠ ૪૩ મો.

કૂર દેખાવ ન રાખવો.

શ્રાવક ગ્રહસ્થે હમેશાં પોતાના ચેહેરાનો દેખાવ નમ્ર રાખવો. કૂર દેખાવ રાખવો નહિ. જેનો ચેહેરો કૂર દેખાય, તેની ઉપર લોકો નારાજ રહે છે. તેવા માણસથી લોકોને જોતાંજ ઉદ્વેગ થાય છે. જે માણસના ચેહેરાનો દેખાવ નમ્ર હોય, તે માણસ ઉપર લોકો હમેશાં ખુશી રહે છે. અને લોકો તેનું આરાધન કરવા આવે છે. કૂર દેખાવવાળા માણસ પાસે લોકો ખીકથી જતાં નથી. જેનો દેખાવ કૂર ન હોય, તે માણસ લોકમાં સૌમ્ય પ્રકૃતિવાળો ગણાય છે. ચેહેરાનો દેખાવ કૂર રાખવાથી દુર્મુખ નામના એક માણસના ખીજા ગુણ ઢંકાઈ ગયા હતા.

કંકણપુરમાં દુર્મુખ નામે એક શ્રાવક રહેતો હતો. તે ધર્મ ઉપર પ્રીતિવાળો અને ઉદાર હતો, પણ તેનો ચીડીઓ સ્વભાવ હતો. તેથી હમેશાં તેનો દેખાવ કૂર રહેતો હતો. કોઈ દિવસ તેનો ચેહેરો ખુશીમાં રહેતોજ નહિ. અને તેથી હમેશાં તેનું મોં પણ ચડેલુંજ રહેતું હતું. આથી કરીને લોકો તેને દુર્મુખ એવા નામથી ઓળખતા હતા. તેને ઘેર વિવાહનો કે ધર્મનો માંગલિક પ્રસંગ આવતો તોપણ તેના ચેહેરા ઉપર હર્ષનો દેખાવ થતો નહોતો. તેના સગાંવહાલાંઓ પણ તેની પાસે જતાં નહિ અને પોતાને ઘેર ઓલાવતાં પણ નહિ. એક વખતે તે ઉદારતાથી પોતાના ઘરના આં-

ગણામાં દાન દેવા બેઠો. જે ઠાઠ માણસ નીકળે તેને તે દાન આપવાને બોલાવતો. પણ તેનો દૂર ચેહેરો જોઈ કોઈ પણ માગણી તેની પાસે જતું નહતું. ધણીવાર બેસી રહ્યો તો પણ કોઈ માગણી તેની પાસે આવ્યું નહિ. પછી તે કંટાળીને ઉઠી ગયો અને બીજે દિવસે શુરૂ પાસે જઈને તેણે પોતાની બધી હકીકત જાહેર કરી. શુરૂએ તેને જણાવ્યું કે, શેઠ ! તમારે હમેશાં સામ્ય (સારા) દેખાવથી રહેવું. ચીડીઓ સ્વભાવ રાખવો નહિ. શ્રાવકનો ચેહેરો હમેશાં આનંદી હોવો જોઈએ. તમારો દેખાવ દૂર હોવાથી લોકો તમારાથી ડરે છે. શુરૂનાં વચનથી દુર્મુખ સુધરી ગયો અને તે જોટલું સુધી સુધર્યો કે, પછી લોકો તેને સુમુખ એવા નામથી બોલાવા લાગ્યા.

સારબોધ.

દરેક શ્રાવકના બાળકે પોતાનો દેખાવ સામ્ય રાખવો જોઈએ. નહારો ચેહેરો રાખવાથી દુર્મુખની પેઠે લોકોમાં અપ્રિય થવાય છે અને સારો દેખાવ રાખવાથી સુમુખ નામ મેળવી લોકોની પ્રીતિ મેળવાય છે.

સારાંશ પ્રશ્નો.

- ૧ શ્રાવકે ચેહેરાનો દેખાવ કેવો રાખવો જોઈએ ?
- ૨ દેવા ચેહેરા ઉપર લોકો નારાજ રહે છે ?
- ૩ લોકો દેવા ચેહેરા ઉપર ખુશી રહે છે ?
- ૪ દેવા દેખાવવાળા માણસની પાસે લોકો જતા નથી ?
- ૫ દેખાવ દૂર ન હોય તો ને લોકોમાં કેવી પ્રતિવાળો આવે છે ?

૬ દુર્મુખ કેવો હતો ?

૭ તેની ઉપર લોકોની અપ્રીતિ કેમ થઈ હતી ?

૮ તે સુમુખ શાથી કહેવાયો ?

પાઠ ૪૪ મો.

ગૃહસ્થ શ્રાવકના સામાન્ય ધર્મ વિષે.
ઉપજાતિની ચાલ.

દુરાગ્રહે ચિત્ત કદિ ન ધારો,
વિશેષથી જ્ઞાન સદા વધારો;
અતિથિ સેવા સુખથી પ્રસારો,
ગૃહસ્થનો તે શુભ ધર્મ ધારો. ૧
પરસ્પરે જેમ ન થાય ખાધો,
ધર્માર્થ ને કામજ તેમ સાધો;
ત્રિવર્ણનો તે સુખકાર ધારો,
ગૃહસ્થનો તે શુભ ધર્મ ધારો. ૨
વિચારિ ચાલો વળિ દેશ કાળ,
વિરૂદ્ધ દૂરે કરીને કુર્ચાલ;

૧ સાંભળવાની ઇચ્છા, ૨ સાંભળવું, ૩ સાંભળીને ગ્રહણ કરવું, ૪ તેને ધારી રાખવું, ૫ તર્ક કરવો, ૬ સંમતિ કરવું, ૭ અર્થ જાણવો. ૮ તત્ત્વનું જ્ઞાન એ આઠ ગુણ બુદ્ધિના કહેવાય છે. ૨ સારા ગુણ ઉપર પક્ષપાત કરવો. ૧ માંહેમાંહી. ૨ ખાવ ન આવે તેમ. ૩ ધર્મ, અર્થ અને કામ એ ત્રણનો વર્ણ તે ત્રિવર્ણ. ૪ સુખ કરનારો ધારો-રીવાજ. ૫ વિરોધવાળો. ૬ તકારો રીવાજ.

૦ળળાળળે જોઈ કરે પ્રચારે,
 ગૃહસ્થનો તે ગુણ ધર્મ ધારે. ૩
 ૧શુદ્ધમયી લોક ૨શ્રિ વધારે,
 ૩દાયકારે જગમાં પ્રસારે;
 ૪વજ્ર અને સોમ્ય ૫શુભા સુધારે,
 ગૃહસ્થનો તે ગુણ ધર્મ ધારે. ૪

ખંડ ૩ જો.

જૈન નીતિ આચાર.

પાઠ ૪૫ મો.

મનની મોટાઇ.

હરેક આવકના છોકરાએ મનની મોટાઇ રાખવી જોઈએ. જેનું
 મન મોટું હોય છે, તેની ઉપર બધા લોકો પ્રીતિ રાખે છે. મનની
 મોટાઇ રાખવી તેના જેવો બીજો કોઈ ઉચો ગુણ કહેવાતો નથી.
 જેનું દિલ ઉચું હોય, તે માણસ હમેશાં સંતોષી હોય છે. આ દુ-
 નિયામાં જે જે માણસો ઉચા દિલના ધર્મ ગયા છે, તે બધાની શ્રીષ્ટિ

૩ ગુણ અને ૫ ધર્મ જોઈને પ્રચાર કરવો. ૪ આરાં કમયા. ૫ લોકોની
 પ્રીતિ. ૧૦ સરીરનો મોટાઈનો દેખાવ ચાંત-આરાં રાખ

હજી સુધી ગવાય છે. મનની મોટાઇથી કપૂરચંદ્ર નામનો એક શ્રાવકનો છોકરો ઘણો લોકપ્રિય થયો હતો અને મોટી પાઠશાળામાં તેને બધા વર્ગની અંદર મોટું માન મળ્યું હતું.

કુંદનપુરમાં રાજચંદ્ર નામે એક શ્રાવક હતો. તેને કપૂરચંદ્ર કરીને એક છોકરો હતો. તેનામાં બાળપણથીજ સારા સારા ગુણો દેખાતા હતા. તે બધા ગુણો કરતાં તેનામાં મનની મોટાઇનો એક ગુણ સર્વથી સારો હતો. એ ગુણને લઇને તેને લોકો ઘણા ગ્રાહતા હતા. કોઇનું સાડું થતું હોય તો તેમાં તે પૂર્ણ રીતે ભાગ લેતો હતો. એટલુંજ નહીં પણ બીજાનું સાડું થતું હોય અને પોતાને ગેરલાભ થતો હોય તો તેની તે દરકાર કરતો ન હતો.

એક વખતે કોઇ ગૃહસ્થ તેને ઘેર મીજબાન તરીકે આવ્યો, રાજચંદ્રનો તે સારો સ્નેહી હતો. તેણે બીજાની પાસેથી કપૂરચંદ્રનાં વખાણ સાંભળ્યાં. તે સાથે એવું પણ સાંભળ્યું કે, કપૂરચંદ્રમાં મનની મોટાઇનો મોટો ગુણ છે. આથી તે ગૃહસ્થે કપૂરચંદ્રના તે ગુણની પરીક્ષા લેવાનો વિચાર કર્યો. પછી તે ગૃહસ્થે કપૂરચંદ્રને બોલાવીને આ પ્રમાણે પુછ્યું, કેમ કપૂરચંદ્ર શું લણો છો ?

કપૂરચંદ્ર—કાકા ! હું જૈન ધર્મની પેહેલી ચોપડી લણું છું.

મીજબાન—તારા વર્ગમાં કેટલા છોકરા છે ?

કપૂરચંદ્ર—મારા વર્ગમાં વીસ છોકરા લણે છે.

મીજબાન—તે વર્ગમાં બધા છોકરાઓ સારા છે કે નકારા છે ?

કપૂરચંદ્ર—કાકા તે મારાથી શી રીતે કહી શકાય ?

મીજબાન—આજે હું તને આ વીસ પુસ્તકો આપું છું, તે બધાને સરખી રીતે વેહેંચી આપજે. તે વીસ પુસ્તકમાં એક ચોપડી ફાટેલી છે, તે છેલ્લા છોકરાને આપજે.

કપૂરચંદ—કાકા ! બહુ સારું.

પછી કપૂરચંદ પાઠશાળામાં આવ્યો અને પોતાના શિક્ષકની આગળ તે ચોપડીઓ સુધીને તે મીઝગાનની બધી વાત કહી બતાવી. પછી શિક્ષકે કહ્યું કે, કપૂરચંદ, આ ચોપડીઓ તું લાવ્યો, માટે તું તારે હાથે વેહેંચી આપ. પછી કપૂરચંદે બધી ચોપડીઓ વેહેંચી આપી. તેમાં જે નકારી ચોપડી હતી, તે પોતે લીધી. તે જોઈ શિક્ષકે પુછ્યું, કપૂરચંદ, તે નકારી ચોપડી કેમ લીધી ? કપૂરચંદ—સાહેબ ! બીજાને નકારી ચોપડી દેવી અને પોતે સારી રાખવી તે અનીતિ ગણાય છે. વળી બીજાને જે આવી જુની ચોપડી આપી હોત તો તેનું મન દુઃખાય, તે કરતાં મારે પોતાને તેવી ચોપડી દેવી તે વધારે સારું. આ સાંભળી શિક્ષક કપૂરચંદ ઉપર બહુ ખુશી થયો અને કપૂરચંદના મનની મોટાઈને માટે વર્ગની અંદર તેનાં વખાણ કર્યાં. આ વાત મીઝગાનના બહુવામાં આવતાં, તે ઘણો ખુશી થયો અને તેણે કપૂરચંદને બીજી નવી પાંચ ચોપડીઓ ભેટ આપી.

સારબોધ.

કરેક છેકસાએ કપૂરચંદની જેમ મનની મોટાઈ રાખવી જોઈએ.

સારાંશ પ્રશ્નો.

- ૧ મનની મોટાઈ રાખવાથી શું થાય છે ?
- ૨ મનની મોટાઈ રાખવી, એ કેવો શુભ છે ?
- ૩ જેનું હિલ્લેલુ હોય તે કેવો માણસ હોય છે ?
- ૪ હજી સુધી દેની દીતિ ગવાય છે ?

(3)

1. 1911 年 12 月 25 日

2. 1912 年 1 月 1 日

3. 1912 年 1 月 15 日

1912 年 1 月

1912 年 1 月

1912 年 1 月

1. 1912 年 1 月 1 日
2. 1912 年 1 月 1 日
3. 1912 年 1 月 1 日
4. 1912 年 1 月 1 日
5. 1912 年 1 月 1 日
6. 1912 年 1 月 1 日
7. 1912 年 1 月 1 日
8. 1912 年 1 月 1 日
9. 1912 年 1 月 1 日
10. 1912 年 1 月 1 日
11. 1912 年 1 月 1 日
12. 1912 年 1 月 1 日
13. 1912 年 1 月 1 日
14. 1912 年 1 月 1 日
15. 1912 年 1 月 1 日
16. 1912 年 1 月 1 日
17. 1912 年 1 月 1 日
18. 1912 年 1 月 1 日
19. 1912 年 1 月 1 日
20. 1912 年 1 月 1 日

કરી સંપને સાધુઓ નિત્ય આવે,
 ખરા રૂપથી ધર્મનો ગુંઠ જાણે;
 પવનિ જય તણે દેશરતે તે ગજાવે,
 કરે સંપ સા આપકો શુદ્ધ ભાવે.

પાઠ ૪૭ મો.

વીશ પારાની માળા.

દેવનગરમાં ગુણધર નામે એક છોકરો હતો. તે ઘણો કષ્ટ-
 ચાખેર અને લણવામાં હસીલો હતો. તે નાની ઉમરમાંથી જ તોફા-
 ની હતો. તેના બાપનું નામ આદિતદાસ હતું. તેનામાં નામ પ્રમાણે
 ગુણ હતો. સવારથી તે સાંજ સુધી તે અરિહંત પ્રભુની ભક્તિજ
 કરતો હતો. આદિતદાસ ગુણધરને હમેશાં થોડો થોડો બોધ આપતો
 હતો. એક વખતે આદિતદાસે ગુણધરને કહ્યું કે, બેટા, આ એકલી
 સાલી માળા તારી ડોકમાં પેહેરાવું છું. હવેથી તારામાં જેમ જેમ ગુણ
 વધતો જાય, તેમ તેમ તે માળામાં હું સોનાનો એક એક પારો
 વધારતો જઈશ. ગુણધરને ત્યારથી સોનાના પારાની માળા પેહેરવાનો
 લોભ થયો અને તે હમેશાં એક એક ગુણ વધારતો હતો. છેવટે
 તેનામાં વીશ ગુણ આવ્યા એટલે તે વીશ પારાની માળા પેહેરી
 માર્યાજામાં બસવા જતો હતો. એક વખતે તેના શિક્ષકે ગુણધરને
 પુછ્યું કે, આ વીશ પારાની માળા શેની છે ? ગુણધર બોલ્યો—
 મેં વીશ ગુણ મેળવ્યા છે, તેની સંખ્યા આપણે માળા

પેહેરાવી છે. શિક્ષકે કહ્યું, તારામાં એ વીશ ગુણ કયા કયા છે ?
 તે કહી સંભળાવ. ગુણધરે કહ્યું, સાહેબ મારામાં પેહેલો ગુ-
 ã—એ છે કે, હું કોઈ દિવસ અટક્યાણું કરતો નથી.
 બીજો ગુણ—હું કોઈથી ચીડાતો નથી. તેમ કોઈને ચીડવતો
 નથી. ત્રીજો ગુણ—કદિ પણ કળયેા કરતો નથી. ચોથો ગુણ—કોઈ-
 ની સાથે ગાળાગાળી આવતો નથી. પાંચમો ગુણ—કોઈ જાતની
 હઠ રાખતો નથી. છઠો ગુણ—કોઈનાથી રીસાતો નથી. સાતમો
 ગુણ—કોઈની ચાડી કે કોઈની અદેખાઈ કરતો નથી. આઠમો
 ગુણ—કોઈની નિંદા કરતો નથી. નવમો ગુણ—કોઈની ઉપર ખોટું
 આજ ચડાવતો નથી. દશમો ગુણ—કોઈની સાથે નઠાડું વર્તન રા-
 ખતો નથી. અગીયારમો ગુણ—હમેશાં પ્રસન્નતા રાખું છું. બારમો
 ગુણ—સાચું અને મીઠું બોલું છું અને બોલવામાં તોછડાઈ રા-
 ખતો નથી. તેરમો ગુણ—સર્વની સાથે નમ્રતાથી વર્તું છું. ચૌદમો
 ગુણ—બીજાની તરફ લાગણી રાખું છું. પંતરમો ગુણ—કોઈના કા-
 મમાં હરકત ન થાય, તેમ શાંતિ તથા ધીરજથી વર્તું છું. સોળમો
 ગુણ—રસ્તામાં રજાતો નથી. સત્તરમો ગુણ—વખતસર નિયમ
 પ્રમાણે કામ કરું છું. અઠારમો ગુણ—ગળેલું પાણિ પીઉં છું.
 ઝોગણીશમો ગુણ—કાચું કે વાસી અનાજ ખાતો નથી, તથા સારો
 પદાર્થ મળે તો પણ વખત વિના ખાતો નથી. વીશમો ગુણ—હ-
 મેશાં સમય પ્રમાણે વર્તું છું.

સાહેબ, આ વીશ ગુણ મેં થોડે થોડે વધાર્યા છે અને તેના
 બદલામાં મારા બાપે આ વીશ પારાની માળા મને પેહેરાવી છે.
 અને આ માળાથી હું હમેશાં એ વીશ ગુણને યાદ કર્યા કરું છું.

શિક્ષક—છોકરાઓ, આ શુભધરની જેમ તમે બધા એવા વીશ શુભ મેળવજો અને આવી વીશ પાસની માળા તમારા ગંગામાં ધારણ કરજો.

સારબોધ.

આવકના દરેક છોકરાએ શુભધરની જેમ તે વીશ શુભ ધારણ કરવા લેઈએ, અને આર્હતદાસની જેમ દરેક માળાપે પોતાના છોકરાને તેવી રીતે સત્તરવાની સુધારવા લેઈએ.

સારાંશ પ્રશ્નો.

- ૧ શુભધર કેવો છોકરો હતો ?
- ૨ આર્હતદાસ કેવો આવક હતો ?
- ૩ શુભધરને સુધારવા આર્હતદાસે કેવી શુક્તિ કરી હતી ?
- ૪ વીશ પાસની માળા કેવી રીતે ઘણી હતી ?
- ૫ તે વીશ શુભ કયા કયા હતા ?
- ૬ શિક્ષકે શુભધરનો દાખલો લઈ બીજાઓને કેવો બોધ આપ્યો હતો ?

પાઠ ૪૮ મો.

વિનય.

આવકના દરેક છોકરાએ વિનયશુભ રાખવો લેઈએ. વિનય-શ્રમાં ધર્મનું મૂળ વિનય કહેલો છે. જેનામાં વિનયશુભ છે, તે ધર્મનો મૂળ અધિકારી મહા શકે છે વિનય વિના ધર્મજ નથી.

વિનય રાખવાથી ધર્મ વધતો જાય છે અને વિનય છોડવાથી ધર્મ ઘટતો જાય છે. જેનામાં વિનય હોય છે, તે માણસમાં આચાર પણ સારો હોય છે. પોતાના સગા, સ્નેહી, મિત્ર અને વડિલોની સાથે કેમ વર્તવું જોઈએ ? જેઓ આપણાથી મોટેરા છે અને જેઓ આપણાથી નાનેરા છે, તેમની સાથે કેવી યોગ્યતા રાખવી જોઈએ ? એ બધો વિચાર વિનય રાખવાથી થઈ શકે છે. વિનય રાખવા ઉપર નયચંદ્ર નામના એક શ્રાવકનો દાખલો ઘડો લેવા યોગ્ય છે.

શ્રીકાંત નગરમાં સોમચંદ્ર નામે એક શ્રાવક હતો, તેને માધવ કેશવ અને નયચંદ્ર નામે ત્રણ દીકરા હતા. સૌથી મોટો માધવ ઘણો ધર્મી હતો. કેશવ વિદ્વાન હતો અને નયચંદ્ર વિનયી હતો. માધવને ધર્મનું જ્ઞાન સાફ હતું, પરંતુ તેનામાં વિનય ન હતો. કેશવ વિદ્વાન હતો પણ તેનામાં ધર્મ અને વિનય ન હતા અને નયચંદ્ર વિદ્વાન ન હતો પણ તેનામાં ધર્મ અને વિનય હતા. તેમાં પણ વિનય ગુણ વધારે હતો.

એક વખતે ત્યાંના રાજા દીપસિંહને જળદરનો રોગ થયો. તેવામાં કોઈ નિમિત્તિઓ આવી ચડ્યો, તેણે રાજાને કહ્યું કે, તમારા ગામમાં જે વિનયી હોય તેની પુત્ર કરો તો આ રોગ મટી જાય આથી રાજાએ નગરના ગુણી લોકોનાં નામ પુછી પુછીને બધાને બોલાવા માંડ્યા. બધાનો મેળાવડો કરી કહ્યું કે, જેનામાં વિનયગુણ હોય, તે બેઠા થઈ આવો. તે સાંભળી ઘણા લોકો રાજાના માનની ઈચ્છાથી બેઠા થયા. એટલે રાજા મુંઝાયો, પછી તે નિમિત્તિયાએ પોતાની વિધાના પ્રભાવથી એક પુત્ર મુક્યું અને કહ્યું કે, જેનામાં વિનય ગુણ હશે, તે માણસ જો આ કુલને અલકશે તો તે ખીલતું રહેશે અને બીજા અલકશે તો તે પુલ કરા

માઈ જ્યો. પછી બધા માણસો અડકતાં તે ફૂલ ઢરમાઈ ગયું.
સ્વને લગારે નયચંદ્ર તેને અડક્યો. જોટલે તે ફૂલ ખીલતું રહ્યું.
તે જોઈ બધા આશ્ચર્ય પામી ગયા. તેના મોટા ભાઈ માધવ અને
કેશવ પણ ડરમાઈ ગયા પછી રાત્રીએ નયચંદ્રની મોટા કાકી
પુત્ર કરી અને તેનો જલ્દરનો રોગ મટી ગયો.

સારબોધ.

દરેક ગ્રામકે વિનયશુભ્ય રાખવો લેઈએ. વિનયથી નયચંદ્રની
લેખ મોટું માન મળે છે.

સારાંશ પ્રતો

૧. ધર્મનું મૂળ શું છે ?
૨. ધર્મનો પૂર્વ અધિકારી કોણ થઈ શકે ?
૩. કેવા માણસમાં આચાર હોય છે ?
૪. નયચંદ્ર કેવો હતો ?
૫. તેના બે ભાઈઓ કેવા હતા ?
૬. રાત્રીએ નયચંદ્રની પુત્ર શા મારે કરી હતી ?

પાઠ ૪૯ મો.

આભાર.

એક વખતે લેનશાળાના અધ્યાપતીઓએ પોતાના શુદ્ધ વિ-
નયિ કરી દે, સારેખ ! આજે જ્યોને કોઈ દિવસ ન બુલાય તે-
ની કોઈ નવી ગાજત ચીજવો. ઉકરાઓની તે વાત સાંભળી શુ-
દ્ધ બુદ્ધી થઈ ગયા અને તેમણે આ પ્રમાણે કહ્યું. ઉકરાઓ તમે
નીમિત્ત તરુ મરદો સજો.

આચાર, ભાવ, રસુજ.

છોકરાઓએ તે ત્રણ શબ્દ લખ્યા. પછી ગુરૂએ પુછ્યું, એ ત્રણ શબ્દનો અર્થ કહો.

પહેલો છોકરો બોલ્યો—આચાર એટલે પોતાના દેશની અને કુળની ચાલી આવેલી સારી રીત.

બીજો છોકરો બોલ્યો—ભાવ એટલે મનની સારી ભાવના.

ત્રીજો છોકરો બોલ્યો—રસુજ એટલે ખુશી—મનહ.

ગુરૂ બોલ્યા—છોકરાઓ ! એ ત્રણ શબ્દોમાંથી એક એક પહેલા અક્ષરો લઈને એક શબ્દ બનાવો.

આચારનો પહેલો અક્ષર આ, ભાવનો પહેલો અક્ષર ભા અને રસુજનો પહેલો અક્ષર ર એ બધાનો આભાર શબ્દ થયો.

ગુરૂ બોલ્યા—છોકરાઓ! હવે તમે એ શબ્દનો અર્થ સમજશો. આભાર માનવો એ મોટામાં મોટો ગુણ છે. જે માણસમાં બીજાનો આભાર માનવાનો ગુણ છે, તે માણસની અંદર આચાર, ભાવ અને રસુજ—એ ત્રણે ગુણ આવે છે. જેનામાં સારો આચાર હોય, સારો ભાવ હોય, અને રસુજ સ્વભાવ હોય, તે માણસ બીજાનો આભાર માની શકે છે. છોકરાઓ ! તમે હમેશાં બીજાનો આભાર માનજો. કોઈ પણ માણસે આપણે કાંઈ પણ ઉપકાર કરેલો હોય, તેનો હૃદયથી આપણે આભાર માનવો જોઈએ. જે માણસમાં આભાર માનવાનો ગુણ નથી, તે માણસ બેકદર કહેવાય છે. તેવા નફ્ટ માણસને કોઈ ફરીવાર મદદ આપતું નથી. બીજાઓનો આભાર તો કદિ કોઈ પ્રસંગે મનાય છે, પણ જે તમારા ખરેખરા હમેશના ઉપકારી છે, તેમનો તો તમારે જાવજીવ સુધી આભાર માનવાનો છે. માણસને

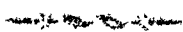
ખોતાની છંદગીમાં ખરેખર ત્રણ ઉપકાર કરનારાં છે. જેહલાં ઉપકારી માળાપ, બીજા ઉપકારી ધર્મશુદ્ધ, અને ત્રીજા ઉપકારી વિદ્યાશુદ્ધ—એ ત્રણેના તમે હવે ત્યાં મુખી આજારી છો. તે ઉપર એક વાર્તા છે, તે સાંભળો. હોમચંદ્ર નામનો એક મહારથ હુમેશાં યજ્ઞની પુલ્લ કરતો હતો. એક વખતે યજ્ઞ પ્રસન્ન થઈને કહ્યું કે, તું વરદાન માગ. ત્યારે હોમચંદ્રે એ હાથ ભેડીને કહ્યું કે, જો તમે મારી ઉપર પ્રસન્ન થયા હો તો, તમે મને આજાર માનવાનો શુભ આપો. આથી યજ્ઞ વધારે ખુશી થઈને તેને તે શુભ ઉપરાંત બીજો કેટલોએક વેલવ આપ્યો. ઇકરાઓ ! આ દાખલો મનમાં સંઘને હુમેશાં આજાર શુભ સંજતાં શીખજો. કોઈએ જાપકાર કર્યો હોય, તેને કદિ પણ વિસરવો ન જોઈએ.

શુદ્ધનાં આ વચન સાંભળી ઇકરાઓ ખુશી થઈ ગયા, અને ત્યારથી તેઓ સર્વને આજાર માનવાનો મોટો શુભ શીખી ગયા. અને તે આજાર શુદ્ધનો બોધ આપનારા શુદ્ધનો પણ તેમણે આજાર માન્યો.

સારબોધ.

કદેક આવકના ઇકરાએ ઉપકાર કરનારનો આજાર માનવાનો હવે શુભ મારણ કરવો જોઈએ.

સારાંશ પ્રશ્નો.

- ૧ ઇકરાઓએ ખોતાના શુદ્ધને કેવી વિનંતિ કરી હતી ?
- ૨ શુદ્ધે કયા ત્રણ શબ્દો વપાવ્યા હતા ?
- ૩ તે વપાવેલા શબ્દોને સર્થ કયો.

- ૪ એ ત્રણ શબ્દોના પેહલા અક્ષરોથી કયો શબ્દ બન્યો છે ?
 ૫ ગુરુએ આભાર શબ્દને માટે શું કહ્યું હતું ?
 ૬ હમેશાં ઉપકારી કોણુ કોણુ છે ?
 ૭ હેમચંદ્રને અને ચક્ષની શી વાત છે ?

પાઠ ૫૦ મો.

આવક કેવો હોય ?

છપ્પો.

આવકનો ^૧સુત કદિ અનીતિ જરા ન ધરશે,
 રાખી સાચમાં ટેક જૂઠંને દૂરજ કરશે,
 સહાય કરી ^૨નિજ ધર્મબંધુનાં દુઃખજ હરશે,
 પ્રેમે ઉરઉપકાર કરી નિજ મનમાં ઠરશે,
 એવા આવક રતનથી સંઘ તણી શોભા વધે,
 ધર્મ અને યશ તેહના પ્રસારે આ જગમાં બધે.

૧

પાઠ ૫૧ મો.

નકારા આવક વિષે.

છપ્પો.

જે બોલે સુખ જુઠં કરે જે કામ નકારાં,
^૧પરધન ને ^૨પરનાર હરે જે બની ઠગારા;

૧ પુત્ર. ૨ પોતાના સાધર્મી ભાઇઓના.

૧ પારકા પૈસા. ૨ પારકી સ્ત્રી.

લોલ મરી લલચાઈ કરે જન ધામ આપાર,
 લોલ મરીને લહે ચલાવે આપ કુમાર.
 તેને આવક નહિ લાગુતા, અધમ ગયા અવતારમાં;
 આવક કુળ અંગાર તે ખુટયા આ સંસારમાં. ૧

પાઠ પર મો.

ઉદ્યોગ.

સોમપુર નગરમાં સુરચંદ્ર નામે એક આવક હતો. તે હમેશાં આળસુ રહેતો હતો. આથી કરીને તે ઘણો દુઃખી થતો હતો. આટલું છતાં તે ચેતાનો દોષ લાગુતો નહતો. એક વખતે ઠોઠ વિદ્વાન બાણસ સોમપુરમાં આવ્યો. લોકો તેનાં વખાણુ સાંભળી તે વિદ્વાનની પાસે જવા લાગ્યા. ઠોઠ ધર્મના, ઠોઠ તત્ત્વના, ઠોઠ નીતિના અને ઠોઠ કળાના ગુણો તે વિદ્વાનને પુછતાં ઘણા સંતોષ પામી ગાજી આવતા હતા. આથી કરીને તે પંડિતનાં વખાણુ ગામમાં વધારે ચલાવ્યાં. સુરચંદ્રે તે વખાણુ સાંભળી વિચાર્યું કે, હું પણ તે પંડિતની પાસે જઈ, અને મારા દુઃખની વાત કરું, એથી મારું પણ દુઃખ મટી જશે. આવું ધારી સુરચંદ્ર તે પંડિતની પાસે આવ્યો. પ્રણામ કરી તેની તરફ એકે પંક્તિ પુછ્યું તમે કેમ આવ્યા છો? સુરચંદ્રે બોલ્યો—પંડિતજી ! હું જદું દુઃખી છું. મને કાંઈ પણ પેન્સો મળતો નથી. તે વિના હું દુઃખી મારું છું. પંડિત બોલ્યો—તમે શું કામ કરો છો? સુરચંદ્રે કહ્યું, હું કાંઈ કામ કરતો નથી.

પંડિત—કાંઈ કામ થંધો કર્યા વગર શી રીતે પૈસો મળે ?

સુરચંદ—કામ શું કરવું ? અને કેવી રીતે કરવું ? તે ઉપાય બતાવો.

પંડિત—તમારા શરીરમાં એક રોગ છે, તે રોગ મટાડ્યા સિવાય, તમારાથી કાંઈ પણ કામ થઈ શકશે નહીં.

સુરચંદ—પંડિતજી ! મારા શરીરમાં કાંઈપણ રોગ દેખાતો નથી. મને ખાવા પીવાનું લાગે છે, ઉંઘ બહુ આવે છે, અને પડી રહેવાનું મન થાય છે.

પંડિત—તમારા શરીરમાં એવી જાતનો રોગ છે કે, તે રોગથી ખાઈ પી શકાય, પણ કામ થઈ શકે નહીં; અને પડી રહેવાનું મન થાય.

સુરચંદ—પંડિતજી ! એ રોગનું નામ શું ? અને કેવા ઉપાયથી ચટ્ટી જાય ? તે મને કૃપા કરી કહો.

પંડિત—તે રોગનું નામ આળસ છે. તે રોગ માણસને પાચમાલ કરી નાખે છે. તેનો ઉપાય એકજ છે. જે કરવાથી તે રોગ મુળમાંથી નાશ પામી જાય છે.

સુરચંદ—પંડિતજી ! તે રોગનો ઉપાય મને બતાવશો તો. મોટો ઉપકાર થશે.

પંડિત—તે આળસરૂપ રોગને નાશ કરવાનો ઉપાય ઉદ્યોગ છે. ઉદ્યોગથી આળસ નાશ પામી જાય છે. ઉદ્યોગ એ પુરૂષનો અરેખ-રો ખોરાક છે. ઉદ્યોગી માણસ કદિપણ દુઃખી થતો નથી. ઉદ્યોગી માણસનું શરીર હમેશાં તંદુરસ્ત રહે છે. દરેક માણસે ઉદ્યોગ કરવો જોઈએ. જે માણસ ઉદ્યોગમાં ખાંતી છે. તેની આગળ પૈસો જાસ થઈને રહે છે.

પંડિતનો આ વચન સાંભળી સુરચંદ્રે તે વાત માન્ય કરી, અને ખડી તે હમેશાં ઉદ્યોગ કરવા લાગ્યો. ઉદ્યોગ કરવાથી તેના શરીરમાંથી આગ્રસ દૂર થઈ ગઈ, અને અંતે તે યશોજી સુખી થયો.

સારબોધ.

હમેશાં શ્રાવણે ઉદ્યોગી થવું લેઈએ. ઉદ્યોગી થવાથી સુરચંદ્રની જેમ આગ્રસ નાશ પામી જાય છે અને અંતે સુખી થાય છે.

સારાંશ પ્રત્નો.

- ૧ સુરચંદ્ર કેવો હતો ?
- ૨ તેને કેવા પંડિતનો યોગ થયો હતો ?
- ૩ સુરચંદ્રના શરીરમાં શેનો રોગ હતો ?
- ૪ તે રોગને નાશ કરવાનો પંડિતે કયો ઉપાય જતાવ્યો હતો ?
- ૫ સુરચંદ્ર કયો ઉપાય કરવાથી સુખી થયો હતો ?

પાઠ પઠ મો.

ભણવાથી થતા લાભ.

ભણવાની છોકરીના ચાર ભાગ પાઠવામાં આવે છે. પહેલા ભાગમાં વિદ્યા ભણાય છે, બીજા ભાગમાં યેસો કમાવાય છે. ત્રીજા ભાગમાં કીર્તિ મેળવાય છે અને ચોથા ભાગમાં ધર્મ સધાય છે. જો કે ધર્મ સાધવાને માટે તો જ્યાં જાગરૂ હોવા છે, તમાપિ ચોથા ભાગમાં તો તે અવશ્ય સાધવાની જરૂર છે. પહેલા ભાગમાં વિદ્યા

લણીને જો જીંદગીનો પેહેલો ભાગ સુધારવામાં આવે, તો પછી બીજા ત્રણ ભાગ રહેલાઈથી સુધારી શકાય છે. કારણ કે, વિદ્યાની ઉપર બંધાનો આધાર છે. તેથી દરેક શ્રાવકના છોકરાએ પેહેલી વયમાં લણવાની જરૂર છે. જે છોકરો અલણ રહે છે, તેની જીંદગી નકામી ગણાય છે. લણુતર વિના માણસ જીવતાં મુશ્કેલી જોવું છે. તેમજ તે છતી આંખે આંધળો ગણાય છે. લણવાથી બધી જાતનાં સુખ મેળવી શકાય છે. જેનામાં વિદ્યા છે, તે માણસની ઉંચી કિંમત અંકાય છે. કદિ એક મોટા દેશનો રાજા હોય, તે પણ પોતાના દેશમાં જ પૂજાય છે. અને વિદ્વાન માણસ બધે ઠેકાણે પૂજાય છે; તે ઉપર અભયસિંહ અને રવિદત્તની એક વાર્તા જાણવા જેવી છે.

પાઠ ૫૪ મો.

અભયસિંહ અને રવિદત્ત.

રૂચિરા નગરીમાં અભયસિંહ નામે રાજા હતો. તે રાજા દયાળુ, પરોપકારી અને સંગિત વિદ્યાનો શોખી હતો. ઘણા ગવૈયાઓ આવી આવી તેની પાસેથી ધનામો લઈ જતા હતા. કોઈ કોઈવાર તે રાજા બીજાનો ઉપકાર કરવામાં આગળ પડતો હતો. જેવો તેને ગાયન વિદ્યા ઉપર શોખ હતો, તેવો બીજી વિદ્યા ઉપર શોખ ન હતો. અને વિદ્વાન કરતાં પોતે ઘણો મોટો છે, એવું તે માનતો હતો. એક વખતે અભયસિંહ સભા ભરી બેઠો હતો, જાત જાતનાં ગાયનો થઈ રહ્યાં હતાં, તે વખતે રવિદત્ત નામે કોઈ એક પંડિત ત્યાં આવી અડચો. પંડિત રાજાને થયે તેવા શબ્દો કહીને હોય ર-

હો. તે વખતે છરીદારે આવી રાત્રીને બહેર કયું કે, આ પંડિ-
તને સજામાં ક્યાં બેસાડવા છે ? રાત્રીને કહ્યું કે, તેને આપણા
ગરિયાની પછવાડે બેસાડી દે. છરીદારે પંડિતને પછવાડે બેસાડ્યો તે
વખતે પંડિતના મનમાં યજ્ઞજ્ઞ જોઈ લાગ્યું. પંડિત રીસ કરીને
હી ત્યાંથી ચાલ્યો ગયો.

તે પછી થોડો સમય થયા પછી એક વખતે રાત્રી અભયસિંહ
માથ ઉપર બેઠી બાહેર ફરવા નીકળ્યો. થોડો તોફાની હતો, તે
સમયેને નાથી ગયો. તે રૂચિરાનગરીથી સો કોશ આગળ ચાલ્યો
ગયો. ત્યાં જતાં રાત્રીને રસ્તામાં આવેલા કોઇ બેહેર પાસે પાડીને
થોડો જંગલમાં ચાલ્યો ગયો. રાત્રી એકલો રહ્યો. કોઇએ તેને રાત્રી કરીકે
લાવ્યો નહીં, અને પરદેશમાં કોઇએ તેને ખાવાપીવાનું પણ આપ્યું
નહીં. તેથી તે દુઃખી થયો. આવળતે પેલો સ્વિદત્ત પંડિત પાલખીમાં
બેસીને નીકળ્યો. તેણે રાત્રીને ત્યાં જોયો. તરત બોળખી લીધો. પંડિત
તેની પાસે આવ્યો, અને તેમની વચ્ચે નીચે પ્રમાણે વાતચિત થયું.

પંડિત—કેમ આપ અભયસિંહ રાત્રી તો નહિ ?

અભયસિંહ—હા, હું રૂચિરા નગરીનો રાત્રી છું. તોફાની થો-
ડો મને અહિં જોડી લાવ્યો છે. મારે મારા દેશમાં જવું છે. હું
જુગ્યો થયો છું. માટે બેહેરખાની કરી મને મદદ આપો.

પંડિત—તમે મને બોળખો છો ?

અભયસિંહ—તા. હું બોળખતો નથી. તમે કોણ છો ?

પંડિત—આપે મને સજામાં ગરિયાઓની પછવાડે બેસાડ્યો
હતો, તે હું સ્વિદત્ત પંડિત છું.

અભયસિંહ—હા, હવે તમને બોળખ્યા. તમારે આવી ક-
હુસાઈ ક્યાંથી ?

પંડિત—આ વીરપુર નગરના રાજા વિદ્વાનોને બહુ માન આપે છે. તેની સાથે મારી મુલાકાત થતાં તેઓ મારી ઉપર ખુશી થઈ ગયા, અને મને આવી મોટી સમૃદ્ધિ બક્ષીસ આપી.

પછી પંડિત તે અભયસિંહને માનપૂર્વક પોતાને ઘેર લઈ ગયો, અને તેને ખાનપાન કરાવી વીરપુર નગરના રાજાને મેળવી ગાંધી ઘોડા સાથે રૂચિરા નગરીમાં મોકલાવી દીધો.

અભયસિંહને ઘણો પસ્તાવો થયો, અને તેના મનમાં ખાત્રી થઈ કે, “રાજા પોતાના દેશમાં પૂજય છે, અને વિદ્વાન્ બધે ઠેકાણે પૂજય છે; માટે હવેથી દરેક વિદ્વાનોને માન આપવું.

સારબોધ.

દરેક શ્રાવકના છોકરાએ વિદ્યા મેળવવી જોઈએ. રાજા પોતાના દેશમાં પૂજય છે. અને વિદ્વાન્ બધે ઠેકાણે પૂજય છે તે ઉપર અભયસિંહ અને રવિદત્ત પંડિતનો દાખલો હમેશાં યાદ રાખવો.

સારાંશ પ્રશ્નો.

- ૧ અભયસિંહ કેવો રાજા હતો ?
- ૨ અભયસિંહે રવિદત્તને કેવું માન આપ્યું હતું ?
- ૩ અભયસિંહે રવિદત્તને કેવી સ્થિતિમાં અને ક્યાં જોયો હતો ?
- ૪ રવિદત્તને પાલખીનું માન શાથી મળ્યું હતું ?
- ૫ રવિદત્તે અભયસિંહનો શો ઉપકાર કર્યો હતો ?
- ૬ અભયસિંહે છેવટે શો વિચાર કર્યો હતો ?

પાઠ પપ મો.

ખંત.

મોહને પોતાના બાપા હરિચંદ્રને પુછ્યું કે, બાપા ! અમારા શિક્ષક અમને હમેશાં પુછ્યા કરે છે કે તમારાથી આટલો પાઠ યદ્ય શક્યો કે નહિ ? તમે હમેશાં આટલું લખી શક્યો કે નહિ ? તમારાથી વેહેલા જાડી શક્યો કે નહિ ? તમે આ મોટી ચોપડી વાંચી શક્યો કે નહિ ? તમે પરીક્ષા આપી શક્યો કે નહિ ? તમે ઉપવાસ કરી શક્યો કે નહિ ? તમારાથી ઢેર તથા ઉપાશ્રયે પોહાંચી શક્યો કે નહિ ? અને તમે બધાં કામ કરી શક્યો કે નહિ ? જો બધાના ઉત્તર અમે આપી શકતા નથી. તેમજ તે કરવાની દ્વિંમત પણ લાવી શકતા નથી. કહો, બાપા ! હવે અમારે શું કરવું ?

હરિચંદ્ર—બેટા મોહન ! તે બધાં કામ સહેલાઈથી થઈ શકે તેનો જોઈ ઉપાય છે. જો તમે તે ઉપાય કરશો, તો પછી તમે તમારા માસ્તરને દ્વિંમતથી છડી શક્યો કે, સાહેબ ! અમે બધાં કામ કરી શકીશું.

મોહન—બાપા ! જો ઉપાય બતાવો.

હરિચંદ્ર—તે ઉપાય ખંત છે. જો દરેક કામ કરવામાં ખંત રાખવામાં આવે તો, તે કામ સહેલાઈથી કરી શકાય છે. ખંત રાખવી, જો પણ મોટો શુભ છે. ગમે તેવું મોટું કામ જો તમે ખંતથી કરશો તો, તે કામ તમારી આગળ ટકી શક્યો નહીં. ખંત રાખ્યાથી મોટાં મોટાં કામ થયેલાં છે, આકાશતા તારાઓની તથા

હરીયાની શોધો, અને પર્વત તથા પૃથ્વીના પદાર્થોની વાતો, એ બધાં કામ કરી શકાય છે. આપણા જૈન વિદ્વાનોએ અંતથી લાખો પુસ્તકો લખેલાં છે; માટે તમે અંત રાખીને દરેક કામ કરજો. પોતાના બાપનાં વચન સાંભળી મોહન ખુશી થઈ ગયો, અને તે બોલ્યો કે, બાપા ! આ ઉપાય હું કોઈને કહીશ નહીં.

હરિચંદ્ર—બેટા મોહન ! આવો સાંકડો વિચાર કદિપણ લાવીશ નહીં. આ ઉપાય બીજા બધા છોકરાઓને કહેજે જેથી બીજાને પણ લાભ થાય. જેનાથી બીજાને લાભ થતો હોય, તે વાત છુપી રાખવી ન જોઈએ. જે માણસ પોતાનું સાફ કરે, અને બીજાનું સાફ કરે નહીં તે માણસ એકલપેટો કહેવાય છે.

મોહન—બાપા ! હવેથી હું એકલપેટો નહિ થાઉં. આ અંત રાખવાનો ઉપાય બધાને બતાવીશ. પછી મોહને દરેક કામ અંતથી કરવા માંડ્યાં, જેમાં તે ફત્તેહમંદ થયો હતો.

સારબોધ.

દરેક શ્રાવકના છોકરાએ અંત રાખવી જોઈએ. તેમજ એકલ પેટાપણું ન રાખવું જોઈએ. મોહન પોતાના બાપ પાસેથી અંત રાખતાં શીખ્યો, તેથી તે બધાં કામમાં ફત્તેહમંદ થયો હતો.

સારાંશ અશ્નો

૧ મોહને તેના બાપા હરિચંદ્રને શું પુછ્યું હતું ?

૨ તેના શિક્ષકે છોકરાઓને શું કહ્યું હતું ?

૩ દરેક કામ પાર પાડવાને હરિચંદ્રે મોહનને કયો શુષ્ક બતાવ્યો હતો ?

૪ ખંત રાખવાથી શું શું હામ થઈ શકે છે ?
 ૫ ખંત રાખવાથી દેવાં દેવાં હામ થયાં છે ?
 ૬ સ્નેહભેદા ન થવાને માટે હરિચંદ્રે મોહનને શું કહ્યું હતું ?
 ૭ મોહને છેવટે તેના બાપને શું કહ્યું હતું ?

પાઠ પદ મો.

સાધર્મિ વાત્સલ્ય વિષે.

હરિગતિ.

શાસ્ત્રી મળે સવળાં સુખે શ્રાવકતણા સંસારમાં,
 શાસ્ત્રી મળે હોમોનનાં શ્રાવન બધા વેહેવારમાં;
 સ્વેચ્છા ઉપાયો 'યોજવા' જ્યાં ખંત પુખ્ત ખરાય છે,
 વાત્સલ્ય તે સાધર્મિનું જગમાં ખડું વખણાય છે. ૧

સ્થાપી બલાં વિદ્યા 'ગૃહો' ત્યાં ખાનપાન ખખાય છે,
 વિદ્વાન વિદ્યાદાનથી જ્યાં જૈન બાળક થાય છે;
 શ્રીમંત જનની ભાવથી જો નિત્ય તેમાં રહાય છે,
 વાત્સલ્ય તે સાધર્મિનું જગમાં ખડું વખણાય છે. ૨

સ્થાપી સુધારક ગંહો પુરજામ જન સુખરાય છે,
 'શાનિ' ઘણી કરનાર જે 'કુરીવાજ' દૂર કરાય છે;
 હોયત કરવા ધર્મનો ધન ખંતથી ખરચાય છે,
 વાત્સલ્ય તે સાધર્મિનું જગમાં ખડું વખણાય છે. ૩

કરિ જો નિરાશ્રિત કુંડ મોહું પાદન જન ઉદ્ધારવા,
આગળ પડી આનંદ ધરતા જૈનબંધુ તારવા;
ખાંતે કરી જો જૈન કન્યાબોધ નિત્ય અપાય છે,
નાતસહ્ય તે સાધર્મિનું જગમાં ખરું વખણાય છે.

પાઠ ૫૭ મો.

અધુરાં કામ કરવાં નહિ.

દેવજી કરીને એક આવક હતો. તે સારા સ્વભાવનો અને જી-
વાળી હતો. પણ તેનામાં અધુરાં કામ કરવાની નઠારી ટેવ હતી.
તેને કાંઈપણ કામ બતાવ્યું હોય તો, તે અધુરું રાખતો, અને
નજીવાં કામને લાંબાવતો હતો. શિક્ષક તેને ચાર લીંટીની કવિતા
કે કોઈ પાઠ પૂરો વાંચવા આપે, ત્યારે તે બે લીંટી કવિતા કરતો
અને પાઠ અડધો કરતો હતો. તેનાં માબાપ કે કોઈ વહિવટ તેને
બહારનું અથવા ઘરની અંદરનું કામ બતાવે ત્યારે તે કરવા જતો,
પણ અધુરું સુકી પાછો આવતો હતો. આવી નઠારી ટેવથી તેનાં
માબાપને તથા તેના શિક્ષકને તેની ઉપર ઘણો કંટાળો આ-
વતો હતો. આવી કુટેવથી તે બરાબર સારો અભ્યાસ કરી શ-
ક્યો નહિ. જ્યારે તે લાયક ઉમ્મરનો થયો, એટલે તેના માપે
તેને કોઈ વેપારીની દુકાને બેસાડ્યો. તે વેપારી નાતાવાળો હતો
એટલે તેને માંડ માંડ નભાવતો હતો. એક વખતે કોઈ બાહરનો
વેપારી તે દુકાનમાં નામું સમજવાને આવ્યો. તેના નામામાં

મોટા ગોટાળો નીકળ્યો. અધુરાં કામ કરનારા દેવજીએ હરેક ના-
મોની રકમો અધુરી માંડેલી, અને થોડે તેના ઉપર વિશ્વાસ મુકેલો
આથી પેલા બાહેરના વેપારીને મોટો વહેમ રહ્યો, અને તે વાત
બધે જાહેર કરી, એટલે બીજા લેણાદેણાવાળા લોકોના મનમાં અ-
વિશ્વાસ આવી ગયો. બધાના નામામાં પણ ગોટાળો નીકળ્યો;
તેથી તે થોડની પેલી વાંગી પડવાનો વખત આવ્યો. પછી તેણે
દેવજીની ઉપર તે બધા ગુન્હાઓ મુક્યા; એથી દેવજીને જેલમાં
જવાનો વખત આવ્યો. આ દેવજીનો દાખલો જરાબર સમજીને
દોષજી અધુરાં કામ કરવાની ટેવ રાખવી ન લેઈએ. ગમે તે કામ
કરવાનું હોય, તેમાં સારી રીતે ધ્યાન આપવું, અને તે પૂરેપૂરું કરવું.

સારબોધ.

દોષ પણ છોકરાઓ અધુરાં કામ કરવાની કુટેવ રાખવી ન
લેઈએ. અધુરાં કામ કરવાની કુટેવ રાખવાથી દેવજી દુઃખી થયો
હતો, અને તેને નોકર રાખનાર થોડને દીવાળું કાઢવાનો પ્રસંગ
આવ્યો હતો.

સારાંશ પ્રશ્નો.

- ૧ દેવજીમાં કયો અવશુષ્ક હતો ?
- ૨ દેવજીના તે અવશુષ્કથી કોને મુક્યાન થયું હતું ?
- ૩ અધુરાં કામ કરવાની ટેવથી શું થાય છે ?

પાઠ પટ મો.

ભલાઈ.

દેવચંદ્ર કરીને એક શેઠ હતો. તે શ્રાવકનો ધર્મ પાળતો હતો. તેના ઘરની સ્થિતિ સારી હતી. તે બીજાં બધાં કામ કરી શકતો, પણ તેનાથી કોઈ જાતનાં વૃત્ત પચ્ચખાણુ થતાં નહોતાં. કોઈ પણ જાતનો ધર્મનો નિયમ તેનાથી પળી શકાતો નહીં. ફક્ત એકાશણુ કરવું હોય તો પણ, તેનાથી બનતું નહિ. ક્રિયામાં પણ કોઈ ધર્મની ક્રિયા કરી શકતો નહતો. એક સામાયિક લેવામાં પણ તેને બહુ મુશ્કેલી પડતી હતી.

એક વખતે તે ઉપાશ્રયે ગુરૂનાં દર્શન કરવાને ગયો. ગુરૂને વંદના કરી આગળ બેઠો. એટલે ગુરૂએ પુછ્યું કે, શેઠજી ! કેમ ચિંતામાં દેખાઓ છો ? દેવચંદ્ર બોલ્યો, મહારાજા ! મારાથી તન મનવડે કાંઈ પણ ધર્મનું કામ થઈ શકતું નથી, એથી મને ચિંતા રહ્યા કરે છે. મારો આ મનુષ્યને જન્મ નકામો ચાલ્યો જાય છે. વેપાર રોજગારમાં સારો લાભ છે, પણ ધર્મનો લાભ મારાથી મેળવી શકાતો નથી. કોઈ નિયમનું કામ હું જરા પણ કરી શકતો નથી. મારા શરીરની એવી સ્થિતિ છે કે મારાથી એકાશણુ પણ થઈ શકતું નથી. હમેશાં નિયમથી જિનપૂજા, સામાયિક કે બીજી કાંઈ ધર્મની ક્રિયા મારાથી બની શકતી નથી. મારી આગળ શી ગતિ થશે ? તેની મને અત્યારે ચિંતા થાય છે.

ગુરૂ બોલ્યા—શેઠજી ! ચિંતા કરો નહિ. કર્મની ગતિ એવી છે. અશુભ કર્મના બળથી માણસ બધી જાતની ભેગવાઈ છતાં કાંઈપણ

કરી ચક્રતો નથી. તમારાથી જે કાંઈ ન જાને તેણું હોય તો, હુમેશાં
જલાઈનો શુભ રાખજો. જે શુભ સર્વથી મોટો છે. જેનામાં જલાઈ
હોય છે, તે માણસ ઘણું પુણ્ય મેળવી શકે છે. આપણાં માબાપ,
બાપ, બેન, સગાં, સ્નેહી, મિત્ર અને સાથમાં લાઈ દુઃખી હોય
તો, તેને સર્વ જાતની મદદ કરજો. જેઓ અપંગ અને અનાથ છે,
તેમની સંભાળ લેજો. દોઈનું જાણું ધનું હોય તો તેમાં તન, મન
અને પાનથી ભાગ લેજો. જે દોઈ નજીક કામ જતાવે, તેમાં જે
બીજાનું જાણું ધનું હોય તો, તે કામ ખતમ કરજો. આ જલાઈ-
નો શુભ રાખજો, તો પછી તમારે બીજું કર્તવ્ય બાકી રહેશે
નહિ. તે જલાઈના શુભથી તમારું મુક્ય ચોખ્ખું થશે, એટલે
પછી ધર્મનાં બીજાં કામ તમારાથી નિયમિત રીતે જની શકશે.

શુક્રનાં આવાં વચન સાંભળી દેવચંદ્ર થોડાં ખુશી થઈ ગયો.
ત્યારપછી તે હોદોનું જાણું કરવામાં સામેલ થયો. જેથી તેણે
દેવદે ધર્મનાં બધાં કાર્યમાં તત્પર થઈ પોતાનાં જીવિતને સુ-
ધારી લીધું.

સારબોધ.

આવકના દરેક છેકરાએ નાનપણથી જલાઈનો શુભ રાખવો
એકરો. જલાઈના શુભથી દેવચંદ્ર થોડની જેમ પોતાનું જીવિત
સુધારી શકાય છે.

સારાંશ પ્રતિ.

૧ દેવચંદ્ર થોડ થોડો હતો.

૨ તેનાથી

૩ ગુરૂની આગળ તે શામાટે ચિંતાતુર થયો હતો ?

૪ ગુરૂએ તેને શું બતાવ્યું હતું ?

૫ ભલાઈ એટલે શું ?

૬ દેવચંદ્રે પોતાનું જીવિત શીરીતે સુધાર્યું હતું ?

પાઠ પદ્ મો.

નિત્યકર્મની નોંધપોથી.

શિક્ષક—આ તારા હાથમાં શું છે ?

વાડીલાલ—સાહેબ ! એ મારા હાથમાં નિત્યકર્મની નોંધપોથી છે.

શિક્ષક—તેમાં શું લખેલું છે ?

વાડીલાલ—સાહેબ ! તેમાં હું હંમેશના કામની નોંધ કરું છું.

શિક્ષક—વાડીલાલ ! તું હંમેશાં શું શું કામ કરે છે ?

વાડીલાલ—સાહેબ ! મેં દિવસના કામ કરવાના જુદા જુદા

ભાગ પાડ્યા છે.

શિક્ષક—વાડીલાલ ! તે કેવી રીતે ભાગ પાડ્યા છે ? તે કહે.

વાડીલાલ—સાહેબ ! સવારે પાંચ વાગે ઉઠીને હું સામાયિક કરું છું, પછી દેહેરે જાઉં છું, ત્યાં ન્હાઈ ભગવાનની પૂજા કરું છું. તે પછી સાત વાગે ઘેર આવીને બે કલાક પાઠશાળાનો અભ્યાસ કરું છું, પછી માળાપની સેવા કરું છું. પછી દશ વાગે જમીને પાઠશાળામાં જાઉં છું ત્યાં ત્રણ કલાક વ્યવહારનું અને બે કલાક ધર્મ તથા નીતિનું જ્ઞાન મેળવું છું. પછી ઘેર આવીને અરધી કલાક કસરત કરું છું. તે પછી જમવા બેસું છું. જમીને અરધી

દલાક ફરવા લાડે છું, તે પછી દહેરે દરિયા કરી સાત વાગે પેર
આવું છું. તે વખતે માળાપ કે મોટેરાનું કાંઈ કામ હોય તે કરી,
અને તેમની સેવા કરી, પછી આઠથી દસ વાગ્યા સુધી મારો અ-
ભ્યાસ કરું છું. દશથી સાડાદશ સુધી આખા દિવસમાં શું શું
કામ કર્યું ? અને કંઈ કંઈ બાળતનું આવે વધારે જ્ઞાન મેળવ્યું ?
તેનો વિચાર કરી આ નોંધ પોથીમાં લખી લઉં છું. પછી મા-
ળાપની આજ્ઞા લઈ સુઈ જાઉં છું.

શિશુક—વાડીલાલ ! કોઈ દિવસે ઉપાચારે જઈ પડિછમણું
કરે છે કે નહિ ?

વાડીલાલ—સાહેબ ! જો શુરનો જોગ હોય તો, જે દિવસે
રજા હોય, તે દિવસે તેમની ખાસે જાઉં છું, અને ચોમાસામાં હ-
મેશાં, અને તે શિવાય દરેક આઠમ તથા ચાદચને દિવસે ખંને
વખત પડિછમણું કરું છું. ત્યારે મારો અભ્યાસ સારો થશે
એટલે પછીથી હમેશાં એ વખત પડિછમણું કરવાનો મેં નિશ્ચય
કર્યો છે અને તે શિવાય બીજા કેટલાએક નિયમો મેં મારી નોંધ
પોથીમાં લખી રાખ્યા છે.

શિશુક—વાડીલાલ ! તેને શાખાશી ઘટે છે. તારી જેમ બીજા
છેકરાનો નોંધ પોથી રાખ્યો તો, તેનો એક સારા ગ્રહસ્થ આવક
થઈ પડશે. હવેથી જે છેકરો આપા નિત્ય કર્મની સાંધપોથી રા-
ખશે, તેને હું સારી જગ્યા આપીશ. અને તેનું નામ હવે ન-
વરે રાખીશ.

સારખોધ.

દરેક આવકના છેકરાને પોતાને માટે નિત્યકર્મની સાંધરાખા

રાખવી જોઈએ. અને તે પ્રમાણે હુમેશાં વર્તવું જોઈએ. નોંધપોથી
રાખનારા છોકરાઓ વાડીલાલની જેમ પોતાના શિક્ષક પાસેથી
સારી શાખાશી મેળવે છે.

સારાંશ પ્રશ્નો.

- ૧ વાડીલાલના હાથમાં શું હતું ?
- ૨ નિત્યકર્મની નોંધ પોથીમાં શું લખાય છે ?
- ૩ વાડીલાલ આખા દિવસમાં શું શું કામ કરતો હતો ?
- ૪ વાડીલાલ ક્યારે ઉઠતો, અને ક્યારે સુતો હતો ?
- ૫ વાડીલાલને તેના માસ્તરે શું કહ્યું હતું ?
- ૬ વાડીલાલની જેમ વર્તનારા છોકરાને માસ્તરે શો લાભ આ-
પવાનું કહ્યું હતું ?

પાઠ ૬૦ મો.

દુર્ગુણ છોડવા વિષે.

વસંતતિલકા.

મોટાઈ જે હૃદયમાં સર્વ રાખે,
ખોટાં ^૧કુવાકય સુખથી જન સાથે ^૨ભાખે;
મહેણાંતણા વચનથી ^૩પરચિત્ત બાળે,
જો હોય જૈન કદિ તે નહિ તેમ ચાલે.
જે ચીડવે અવરને મનમાં ચિડાયે,
જે લોભ લાલચથી ન જરા ધરાયે;

૧ નકારા વચનો ૨ ખોલે ૩ ખીજના ચિત્તને.

ચોતાવણી હઠ ધરી નહિ દોષ દાળે,
 જો દોષ જૈન કહિ તે નહિ તેમ ચાલે. ૨
 ક'કાસ જે નિત્ય કરે કલ્યાણ કરીને,
 ગાળો કહે સુખથી રીસ ઘણી ધરીને;
 ચાલી કરે ^૧સ્વપરની ^૨વિપરીત ચાલે,
 જો દોષ જૈન કહિ તે નહિ તેમ ચાલે. ૩
 જે ભાગણી હૃદયમાં ધરતા ન ચારી,
 નિંદા કરે સુખમઘી પરની નહારી;
 રાખે નહિ વિનયને કહિ દોષ દાળે,
 જો દોષ જૈન કહિ તે નહિ તેમ ચાલે.

ખંડ ૪ થો.

જૈનતત્ત્વ.

પાઠ ૬૧ મો.

ચાર ગતિ.

મધુ કરીને એક છેકરો હતો. તે હમેશાં નવી ચીજને ખાટે
 વળો સોંચીલો હતો. ત્યારે તેનો બાપ ધરની બહાર બસ, ત્યારે તે
 કહેતો કે, બાપા! ચારે ખાટે કાંઈ નવી ચીજ લેતા આવજો. તેના

બાપાનું નામ વિઠ્ઠલ હતું. વિઠ્ઠલ જૈન ધર્મમાં આસ્તિક હતો. તે મધુને હમેશાં ધર્મનું જ્ઞાન આપવાની ઘણી કોશિશ કરતો હતો. એક વખતે વિઠ્ઠલ બજારમાંથી એક ચિત્ર લાવ્યો. તે ચિત્રમાં એક તરફ નારકીનો દેખાવ હતો, અને તેની સામે પક્ષી, માણસ અને દેવની એક એક છબી ચિત્રરેલી હતી. તે ચિત્ર લાવી વિઠ્ઠલે મધુને આપ્યું.

મધુ—બાપા ! આ શેનું ચિત્ર છે ?

વિઠ્ઠલ—તે ચાર ગતિનું ચિત્ર છે.

મધુ—ચાર ગતિ કઈ કઈ ? તે બતાવો.

વિઠ્ઠલ—જો આ નારકીનું ચિત્ર છે, તે પેહેલી નરકગતિ કહેવાય છે. તેની સામે જે પક્ષીનું ચિત્ર છે, તે બીજી તિર્યચગતિ કહેવાય છે, જે આ માણસનું ચિત્ર છે, તે ત્રીજી મનુષ્યગતિ કહેવાય છે. અને દેવતાનું ચિત્ર છે, તે ચોથી દેવગતિ કહેવાય છે.

મધુ—બાપા ! ગતિ એટલે શું ? તે સમજાવો.

વિઠ્ઠલ—આપણા શરીરમાં જે જીવ છે, તે જીવને મુઆ પછી જ્યાં જવાનું થાય, તે ગતિ કહેવાય છે અને તે જવાની ગતિ ચારજ છે. એટલે જીવ મર્યા પછી એ ચાર માંહેલી કોઈ પણ ગતિમાં જાય છે.

મધુ—બાપા ! તે જીવ ચારે ગતિમાં કેવી રીતે જાય ? તે સમજાવો.

વિઠ્ઠલ—ઘણાં પાપ કરવાથી જીવ નરક ગતિમાં જાય છે, તેનાથી થોડાં પાપ કર્યા હોય તો, તિર્યચ ગતિમાં જાય છે, થોડાં પુણ્ય તથા પાપ કર્યાં હોય તો, મનુષ્યની ગતિમાં જાય છે, અને એકલાં પુણ્ય કરેલ હોય તો, દેવતાની ગતિમાં જાય છે.

મધુ—બાપા ! હવે તું ગરાળર સમત્ત્યો. આ ચિત્ર હું
મારી ખાતે રાખીશ, અને નારકીની, તિર્યચની, મનુષ્યની અને
દેવતાની એ ચાર ગતિને હમેશાં યાદ રાખીશ.

સારબોધ.

દરેક શ્રાવકના છોકરાએ નારકીની, તિર્યચની, મનુષ્યની અને
દેવતાની—એ ચાર ગતિ સમજીને યાદ રાખવી.

સારાંશ પ્રશ્નો.

- ૧ મધુ છોકરા કેવો હતો ?
- ૨ તે થેનો હોંશીલો હતો ?
- ૩ વિકૃત કેલું ચિત્ર લાગ્યો હતો ?
- ૪ તે ચિત્રમાં થેનાં ચિત્રો હતાં ?
- ૫ ગતિ દેટલી હોય છે ?
- ૬ ચાર ગતિઓનાં નામ આપો ?
- ૭ ગતિ જોટલે શું ?
- ૮ છપ ચારે ગતિઓમાં કેવી રીતે લાય છે ?
- ૯ નારકી, તિર્યચ, મનુષ્ય અને દેવતાની ગતિમાં છપ
શામી લાય ?

પાઠ કર મો.

પાંચ ગતિ.

શ્રાવકના રીક્ષાએ પાંચ ગતિની ગાદીલી અવશ્ય મેળવવી
એકએ. તે પાંચ ગતિ છપની ગણાય છે. એ દ્રશ્યમાન

જાતિ, તે પેટેલી એકેંદ્રિયજાતિ. એ ઇંદ્રિયવાળા જીવની જાતિ તે બીજી એંદ્રિયજાતિ, ત્રણ ઇંદ્રિયવાળા જીવની જે જાતિ તે ત્રીજી ત્રેંદ્રિયજાતિ, ચાર ઇંદ્રિયવાળા જીવની જે જાતિ, તે ચોથી ચૌરિંદ્રિયજાતિ અને પાંચ ઇંદ્રિયવાળા જીવની જે જાતિ, તે પાંચમી પાંચેંદ્રિયજાતિ કહેવાય છે. આ પાંચ જાતિ છે, તે બરાબર યાદ રાખવી જોઈએ.

સારબોધ.

દરેક શ્રાવકના છોકરાઓ આ પાંચ જાતિ જાણવી જોઈએ, અને તેના અર્થ સમજીને તે પાંચ જાતિને યાદ રાખવી જોઈએ.

સારાંશ પ્રશ્નો.

૧ જાતિ કેટલી છે ? અને તે કઈ ? તે ગણાવો.

પાઠ ૬૩ મો.

છકાય.

શિક્ષક—છોકરાઓ ! તમે છકાય એટલે શું ? તે સમજો છો ?

છોકરાઓ—ના સાહેબ, અમને બરાબર સમજાવો.

શિક્ષક—બધા જીવ તે છકાયની અંદર આવી જાય છે. કાય-નો અર્થ શરીર થાય છે, અને તે શરીર જીવને છ પ્રકારે હોય, તેથી છકાય જીવ કહેવાય છે.

છોકરાઓ—સાહેબ ! એ છકાય જીવ કયા ? તે કહો,

શિક્ષક—પૃથ્વીના હવ, પાણીના હવ, અગ્નિના હવ, પવનના હવ, ઝાડ-પાતાના હવ, અને હાથેચાથે તેના હવ, એ છકાય હવ કહેવાય છે.

છોકરાઓ—સાહેબ ! તેમનાં બીજાં દુઃખાં નામ હોય તે કહો કે, જે અને યાદ રાખીએ.

શિક્ષક—તેનાં બીજાં દુઃખાં નામ સાંભળો. ૧ પૃથ્વીકાય, ૨ અપકાય, ૩ તેડકાય ૪ વાયુકાય, ૫ વનસ્પતિકાય, અને ૬ વસકાય.

છોકરાઓ—સાહેબ ! એ દુઃખાં નામ અને હવે મનન કરીને જોઈ રાખીશું.

સારબોધ.

દરેક આવકના છોકરાએ છકાય હવ સમજીને તેનાં દુઃખાં નામ યાદ રાખવાં જોઈએ.

સારાંશ મત્તે

૧ છકાય એટલે શું ?

૨ કાયનો અર્થ શું ?

૩ છકાય હવ કયા કયા ?

૪ છકાય હવનાં દુઃખાં નામ આપો.

પાઠ ૬૪ મો.

પાંચ ઉદ્રિય.

દરેક હવમાં ઉદ્રિયો હોય છે. તે ઉદ્રિયોને ઘડીને

બધાં કામ કરી શકે છે. જીવ સાંભળે છે, જુએ છે, સુંવે છે, ખાય છે અને ચડકે છે એ બધું ઇન્દ્રિયોથી થાય છે. તે ઇન્દ્રિયો કાન, આંખ, નાક, જીભ અને શરીરમાં રહેલી હોય છે. કાનને શ્રોત્રેન્દ્રિય કહે છે, આંખને ચક્ષુરિન્દ્રિય કહે છે, નાકને ઘ્રાણેન્દ્રિય કહે છે, જીભને રસનેન્દ્રિય કહે છે, અને ચામડીને સ્પર્શેન્દ્રિય કહે છે. તેનું સારી રીતે જ્ઞાન થવાને પ્રેમજીની વાર્તા જાણવા જેવી છે.

પાટણનગરમાં પ્રેમજી કરીને એક શ્રાવકનો છોકરો હતો. તે પાંચ ઇન્દ્રિયોમાં સમજતો નહતો અને તેનાં બીજાં નામ યાદ રહેતાં નહતાં.

એક વખતે તેના શિક્ષકની પાસે ગયો. શિક્ષકે તેને કહ્યું, પ્રેમજી! તું જોડાક્ષર શિખ્યો છું? પ્રેમજીએ કહ્યું, હા સાહેબ, તે પરથી તેની પાસે નીચેના પાંચ શબ્દો લખાવ્યા.

કાન, આંખ, નાક, જીભ, ચામડી,

પછી પ્રેમજીને તેના શરીર ઉપર તે ઝાળખાવ્યા. પછી તેનાં બીજાં નામ નીચે પ્રમાણે લખાવ્યાં.

શ્રોત્ર, ચક્ષુર, ઘ્રાણ, રસના, સ્પર્શ,

આ બધા શબ્દ ગોખાવી મોઢે કરાવ્યા. પછી શિક્ષકે કહ્યું, હવે તેની સાથે ઇન્દ્રિય શબ્દ જોડી દે. પછી પ્રેમજીએ તેની સાથે ઇન્દ્રિય જોડી નીચે પ્રમાણે લખ્યું.

શ્રોત્રેન્દ્રિય, ચક્ષુરિન્દ્રિય, ઘ્રાણેન્દ્રિય, રસનેન્દ્રિય, સ્પર્શેન્દ્રિય.

પછી તરત પ્રેમજી સમજી ગયો અને તેણે શિક્ષકનો ઘણો આભાર માન્યો.

સારાંશ.

દરેક આવકના છોકરાએ પ્રેમભૂતી જેમ પાંચ ઇંદ્રિય જોગખી
લેવી અને તેને જોડણી કરી લખી સારી રીતે જાણવી જોઈએ.

સારાંશ પ્રશ્નો.

- ૧ ઇંદ્રિયો શેમાં હોય છે ?
- ૨ તે ઇંદ્રિયોથી જીવ શું શું કરી શકે છે ?
- ૩ ઇંદ્રિયોનાં બે જાતનાં નામ કહો ?
- ૪ પ્રેમભૂતે કેવી રીતે ઇંદ્રિયોની સમજણ પડી હતી ?

પાઠ ૬૫ મો.

છ પર્યાપ્તિ.

આપણું શરીર પુદ્ગળરૂપ છે. જે પાંચ ઇંદ્રિયના વિષયમાં
આવી શકે તે પુદ્ગળ કહેવાય છે. પૂરાયા કરે અને ગળી જાય,
તે પુદ્ગળોનો સ્વભાવ છે. તે પુદ્ગળોના વધારા વટારાથી શરીરમાં
પ્રસરેલ થયા કરે છે. જીવ છ જાતની શક્તિને ઉત્પન્નિ વખતે બાંધે
છે. તેને પર્યાપ્તિ કહે છે. તે પર્યાપ્તિ છ પ્રકારની છે. જીવ મરીને
ત્યાગે બીજે જન્મે જાય, તે વખતે પેદેલા સમયે આદાર લે છે.
અને તે પછી જે શક્તિથી ખાવા પીવાના ખોરાકનો રસ શરીરપદ્ધતિ
પરિવૃત્તિએ જીવી શક્તિને બાંધે છે, તે પેદેલી આદારપર્યાપ્તિ ક-
હેવાય છે. ખોરાકના રસમાંથી જે શરીરનું બંધાવાપણું અને શરી-
રપદ્ધતિ આદારના પુદ્ગળોને પરિવૃત્તિવાળી જે શક્તિ, તે બીજી

શીખ્યો છે, તેથી બોલી શકે છે, તે તેની પાંચમી ભાષાપર્યાપ્તિની ખુબી છે. અને જીવો મનમાં રમવાના કે ખાવાપીવાના વિચાર કરી શકે છે, તે તેની છઠ્ઠી મનપર્યાપ્તિ છે.

ગોવિંદે આ પ્રમાણે સમજાવ્યું, એટલે બધા છોકરાઓ ખુશ થઈ ગયા. અને આગળ પાઠની છ પર્યાપ્તિની વાત તેમણે બરાબર યાદ રાખી લીધી.

સારબોધ.

ગોવિંદની જેમ દરેક છોકરાએ છ પર્યાપ્તિ વિષે સમજીતી મેળવવી, અને તેને હમેશાં યાદ રાખવી જાઈએ.

સારાંશ પ્ર નો

૧ ગોવિંદ કેવો હતો ?

૨ જીવો તેને શું થતો હતો ?

૩ જીવમાં છ પર્યાપ્તિ કેવી રીતે સમજાવી હતી ?

પાઠ ૬૭ મો.

દશ ગ્રાણ.

જીવમાં દશ ગ્રાણ કહેવાય છે. તેમાં કેટલાંએક જીવમાં આ છ વધતા ગ્રાણ પણ હોય છે. જીવ જ્યારે મૃત્યુ પામે છે, ત્યારે તેના માંથી તે ગ્રાણ ચાલ્યા જાય છે. આત્મદ્રિય એ જીવનો પહેલો ગ્રાણ છે. તેનાથી જીવ સાંભળી શકે છે, ચક્ષુરિદ્રિય એ જીવનો બીજો ગ્રાણ છે, તેનાથી જીવ જોઈ શકે છે. શ્રોણદ્રિય એ જીવનો ત્રીજો

પ્રાણ છે, તેનાથી હવ ઝુંબી થકે છે. રસનેદ્રિય હવનો ચોથો પ્રાણ છે, તેનાથી હવ ખાવાપીવાનો સ્વાદ લઈ થકે છે. સ્પર્શેદ્રિય એ હવનો પાંચમો પ્રાણ છે, તેનાથી હવને ચામડી વડે ટાંહા, ઉના વિગેરેનું જ્ઞાન ચાય છે. મનોબળ એ હવનો છઠ્ઠો પ્રાણ છે, તેનાથી હવ મનના વિચારો ફેલાવી થકે છે. વચનબળ—એ હવનો સાતમો પ્રાણ છે, તેનાથી હવ બોલવાની શક્તિ ધરાવે છે, કાયબળ—એ હવનો આઠમો પ્રાણ છે, તેનાથી હવ શરીરનું બળ દેરવી થકે છે. શ્વાસોચ્છ્વાસ એ હવનો નવમો પ્રાણ છે, તેનાથી હવ શ્વાસ ઉત્છ્વાસ લઈ થકે છે, અને મુકી થકે છે, અને આયુ—એ હવનો દશમો પ્રાણ છે, તેનાથી હવ તેની મુદત પ્રમાણે જીવી થકે છે. તે દશ પ્રાણ ઉપર આરાધકની વાત સમજવા જેવી છે.

કપિલનગરમાં આરાધક કરીને એક શ્રાવક હતો. તેને દશ દિકરા હતા. તે પોતાના દશે દિકરા ઉપર ઘણી પ્રીતિ રાખતો. ઘણીવાર તો તે પોતાના દશ દિકરાને “ મારા પ્રાણ ” એમ કહી બોલાવતો હતો. તે દશેનાં નામ દશ પ્રાણનાં નામ ઉપરથી રાખેલાં હતાં. તેમનાં નામ ૧ કાનચંદ્ર, ૨ ચક્ષુચંદ્ર, ૩ પ્રાણુચંદ્ર, ૪ રસચંદ્ર, ૫ સ્પર્શચંદ્ર, ૬ મનોબળ, ૭ વચનબળ, ૮ કાયબળ, ૯ શ્વાસોચ્છ્વાસપ્રસાદ, અને ૧૦ હીરોયુધ્ય. એવાં પાઠ્યાં હતાં. કપિલનગરના લોકો આરાધકને દશ પ્રાણ છે. એમ કહેતા હતા. કર્મયોગે તે દશે સીકરાન્તો નામ પ્રમાણે ગુણવાન થયા. કાનચંદ્ર સાંબળવામાં લીચ હતો. ચક્ષુચંદ્રની જાંબ ઘણી તેજસ્વાર હતી. પ્રાણુચંદ્ર ગંધ લેવામાં ચાલોક હતો. રસચંદ્ર ખાવાપીવાના સ્વાદમાં ચોખી હતો. સ્પર્શચંદ્ર ચામડીને સ્પર્શ આપવામાં ખતીલો હતો. મનોબળ શુદ્ધિમાં પ્રજ્ઞા લગવાન હતો. વચનબળ

ભાષણ કરવામાં એકકો થયો હતો. કાયબળ શરીરે મજબૂત હતો. શ્વાસોચ્છ્વાસપ્રસાદ પ્રાણાયામની શ્વાસ ઘુંટવાની વિદ્યામાં આગળ પડ્યો હતો. દીર્ઘાયુષ્યની આયુષ્ય લાંબી હતી.

આરાધકના આ દશે દીકરાઓ દશ પ્રાણુથી ઓળખાતા હતા. અને લોકો તેમનાં નામ ઉપરથી દશ પ્રાણુનાં નામ યાદ રાખતા હતા.

સારબોધ.

દરેક શ્રાવકે દશ પ્રાણુ જાણવા જોઈએ અને આરાધકના દીકરાના નામ યાદ રાખી, સમજૂતી સાથે તે બધાં નામ મનમાં ઠસાવવાં જોઈએ.

સારાંશ પ્રશ્નો.

- ૧ જીવમાં કેટલા પ્રાણુ હોય છે ?
- ૨ જીવ શેનાથી રહી શકે છે ?
- ૩ બધા જીવમાં સરખા પ્રાણુ હોય કે ઓછા વધતા હોય ?
- ૪ દશ પ્રાણુ કયા ? તે ગણાવો.
- ૫ દશ પ્રાણુથી જીવ શું શું કરી શકે છે ?
- ૬ આરાધકને કેટલા દીકરા હતા ?
- ૭ તેમનાં નામ કેવી રીતે રાખ્યાં હતાં અને નામ પ્રમાણે શા શા ગુણ હતા ?

પાઠ ૬૮ મો.

પાંચ શરીર.

દેવનગરમાં જ્ઞાનચંદ્ર અને વિજ્ઞાનચંદ્ર નામના બે મિત્રો હતા.

તેઓ જેન મર્યાદા પહોંચી રહતા. જ્ઞાનચંદ્રમાં ખુદિ થોડી હતી અને વિજ્ઞાનચંદ્ર પહોંચી દુશીયાર હતો. પાઠશાળામાં તેઓ સાથે જ ભણતા હતા. વિદ્યાગુરુ જે વાત સમજાવતા તેને વિજ્ઞાનચંદ્ર તરત સદસ્ય કરી લેતો અને જ્ઞાનચંદ્ર બરાબર સમજતો નહિ. પણ પાઠશાળામાંથી ઘેર આવ્યા પછી જ્ઞાનચંદ્ર વિજ્ઞાનચંદ્રની ખાસેથી બધું જાણી લેતો હતો.

એક વખતે પાઠશાળામાં ગુરુએ પાંચ શરીરનો પાઠ સમજાવ્યો, તે વિજ્ઞાનચંદ્ર સમજી ગયો પણ જ્ઞાનચંદ્ર બરાબર સમજ્યો નહીં. પાઠશાળામાંથી ઘેર આવ્યા પછી જ્ઞાનચંદ્ર અને વિજ્ઞાનચંદ્રની વચ્ચે નીચે પ્રમાણે વાતચિત થઈ હતી.

જ્ઞાનચંદ્ર—ભાઈ વિજ્ઞાનચંદ્ર ! આજે પાંચ શરીરનો પાઠ આપણી સમજાયો નથી તો મને મેહોરખાની કરી સમજાવ. મને તેમાં ઘણી શંકાઓ રહે છે. છવને એક શરીર હોય, જે વાત સમજાય છે, પણ પાંચ શરીર શી રીતે થાય ? તે મને સમજાવ.

વિજ્ઞાનચંદ્ર—ભાઈ જ્ઞાનચંદ્ર ! શરીર પાંચ જાતનાં હોય છે. તેનાં નામ ૧ આદારિક શરીર, ૨ વૈકલ્પિક શરીર, ૩ આધારક શરીર, ૪ લેજસ શરીર અને ૫ કાર્મણુ શરીર છે. તે બધાં શરીર દરેક છવને કાંઈ હોતાં નથી. પણ પુણ્ય પાપના યોગને લઈને તે શરીર મહં શકે છે. જે છવ આદારિક શરીરને યોગ્ય ક્રિયા પુરૂષણો મહં કરે તે મેહોરુ આદારિક શરીર કહેવાય છે અને જે છવ વૈકલ્પિક શરીરને વટે તેના પુરૂષણો લઈ પોતાના આત્મ પ્રદેશની સાથે મેજને તે બીજું વૈકલ્પિક શરીર કહેવાય છે. તે બે જાતનાં હોય છે. એક તો સ્વ સંજ્ઞાની અને બીજું લગ્ન સંજ્ઞાની. વૈકલ્પિક શરીરની ભવભવનાં રૂપ વિદ્યુત્ત્વ છે. જ્યારે છવ આધારક શરીરને યોગ્ય

એવાં પુદ્ગળો લઈ શરીર બનાવે તે ત્રીજું આહારક શરીર કહેવાય છે, તે આહારક શરીર એક હાથનું બને છે અને તેનું શરીર ચૌદ પૂર્વધારી મુનીઓ કરી શકે છે જીવે ગ્રહણ કરેલા ખોરાકને પચાવે તે ચોથું તૈજસ્ય શરીર કહેવાય છે જે પચાવેલા આહારના રસના જીદા જીદા ભાગમાં જીદી જીદી રીતે વેંહેચી પરિણમાવે તે પાંચમું કાર્મણ્ય શરીર કહેવાય છે.

જ્ઞાનચંદ્ર—ભાઈ વિજ્ઞાનચંદ્ર! હવે હું બરાબર સમજી ગયો. ઔદારિક, વૈક્રિય, આહારક, તૈજસ્ય, અને કાર્મણ્ય—એ પાંચ શરીર મારા મનમાં હમેશાં યાદ રહેશે.

સારબોધ.

દરેક શ્રાવકે જ્ઞાનચંદ્ર અને વિજ્ઞાનચંદ્રની જેમ માંડોમાંડી પુછી સમજીતી લઈ પાંચ શરીરનું જ્ઞાન મેળવવું જોઈએ.

સારાંશ પ્રશ્નો.

- ૧ જ્ઞાનચંદ્ર અને વિજ્ઞાનચંદ્ર કોણ અને કેવા હતા ?
- ૨ શરીર કેટલી જાતનાં છે ? તેનાં નામ આપો.
- ૩ ઔદારિક અને વૈક્રિય શરીર કેવાં હોય છે ?
- ૪ એક હાથનું કયું શરીર બને છે ?
- ૫ ખોરાકને પચાવવામાં કયું શરીર કામ કરે છે ?
- ૬ પચાવેલા આહારના રસને જીદી જીદી રીતે વેંહેચી આપે તે કયું શરીર કહેવાય ?

પાઠ ૬૯ માં.

બાર ઉપયોગ.

રમણિક દર્શને એક છાકરો હતો, તે દર્શના સાધુ મહારાજના અંખનાં વચન સાંભળવાને ઉપાસ્યો હતો હતો. એક વખતે તે વખાણ સાંભળી ઘેર આવ્યો. ત્યારે તેના બાપાએ તેને પુછ્યું કે, રમણિક ! જાણે તું ઉપાસ્યોથી તું સાંભળી આવ્યો ? તેણે કહ્યું, બાપા ! જાણે તો ઉપાસ્યમાં ગડબડ બહુ થતી હતી. લોકોને સાંત પાડવાને ઉપયોગ ઉપયોગ એવા થઈને બોલાતા હતા. બાપા ! તે વખતે ઉપયોગ શબ્દ કહેવાય છે, તેનું શું કારણ હશે ? ઉપયોગનો અર્થ શો થતો હશે ? તે મને સમજાવશો ?

તેના બાપાએ કહ્યું, રમણિક ! ઉપયોગનો ખરો અર્થ દેખાડવા જણાવું હશે. તે મને હીક પુછ્યું. બીજા લોકો તો એટલું જ સમજે છે કે, ઉપયોગ સજો એટલે ગડબડ સુધી સાંભળવામાં ધ્યાન આપો—જે કે રૂઢિથી જો અર્થ ધાય છે, પણ તે ઉપયોગનો ખરો અર્થ બીજો છે. તે તું ધ્યાન આપીને સાંભળજો. આપણામાં જે હવ છે, તેને ઉપયોગ હોય છે. જેને ઉપયોગ હોય, તેજ હવ કહેવાય છે. તે ઉપયોગના બાર પ્રકાર છે. હવમાં જ્ઞાન, અજ્ઞાન અને દર્શન હોય છે તેમાં જ્ઞાન પાંચ પ્રકારે, અજ્ઞાન ત્રણ પ્રકારે અને દર્શન બાર પ્રકારે છે. એવી રીતે બાર પ્રકારે ઉપયોગ થાય છે. હવને જો બાર પ્રકારના ઉપયોગમાં દેખાડપણ એક કે વધારે ઉપયોગ હોય છે. આ ઉપયોગ નિસાકાર તથા નિસાકાર રૂપ કહેવાય છે. મતિ જ્ઞાન, કુત જ્ઞાન, અવધિ જ્ઞાન, મનઃ પર્યવ જ્ઞાન અને

કેવળ જ્ઞાન—એ પાંચ પ્રકારનાં જ્ઞાન કહેવાય છે. મતિ અજ્ઞાન શ્રુત અજ્ઞાન, અને વિભંગ જ્ઞાન—તે ત્રણ અજ્ઞાન કહેવાય છે. ચક્ષુ દર્શન, અચક્ષુ દર્શન, અવધિ દર્શન અને કેવળ દર્શન—એ ચાર પ્રકારનાં દર્શન કહેવાય છે. પાંચ જ્ઞાન, ત્રણ અજ્ઞાન અને ચાર દર્શન—એ બધા મળીને બાર ઉપયોગ કહેવાય છે. રમણિક ! આ બાર પ્રકારના ઉપયોગનો સંબંધ જીવની સાથે છે. પેહેલાં પાંચ જ્ઞાન સમકિતને આશ્રીને કહેલાં છે; એટલે જ્યાં સમકિત હોય ત્યાં પાંચ જ્ઞાન હોય છે. અને ત્રણ અજ્ઞાન મિથ્યાત્વને આશ્રીને રહેલાં છે એટલે જ્યાં મિથ્યાત્વ હોય, ત્યાં ત્રણ અજ્ઞાન હોય છે.

રમણિક—બાપા ! એ બાર પ્રકારના ઉપયોગને માટે હું સંક્ષેપમાં સમજી ગયો, પણ તે વિસ્તારથી કયારે સમજાવશો ?

પછી તને વિસ્તારથી સમજાવીશ. અત્યારે તો એ ઉપયોગના બાર પ્રકાર યાદ રાખજે.

રમણિક—બાપા ! જાહુ સારું, પછી સમજાવજો.

સારબોધ.

દરેક શ્રાવકના છોકરાએ રમણિકની જેમ એ બાર ઉપયોગ યાદ રાખવા જોઈએ.

સારાંશ પ્રશ્નો.

૧ રમણિક કેવો છોકરો હતો ?

૨ ઉપયોગનો અર્થ લોકો શું જાણે છે ?

૩ ઉપયોગનો ખરો અર્થ શો ?

૪ ઉપયોગ કેને હોય છે ?

૫ ઉપયોગ કેટલા પ્રકારના હોય ?

૬ જ્ઞાન કેટલા પ્રકારનું છે ?

૭ અજ્ઞાન કેટલા પ્રકારનું છે ?

૮ દર્શનના કેટલા પ્રકાર છે ?

૯ ઉપયોગના બે ભેદ કયા છે ?

૧૦ ઉપયોગના બાર પ્રકારમાં સમકિત અને મિથ્યાત્વને આ-
શ્રીને કયા કયા પ્રકાર છે ?

પાઠ ૭૦ મો.

આઠ કર્મ.

કોઈ પણ વસ્તુનું કામ કરવું, તે કર્મ કહેવાય છે. તે કર્મના આઠ પ્રકાર છે. જેનાથી પાંચ ઇન્દ્રિય તથા મન વડે વસ્તુનું 'ખર્' જ્ઞાન થાય, તે મતિજ્ઞાન કહેવાય છે, એવું મતિજ્ઞાન જે-
ના ઉદયથી હંકારી જાય, તે મતિજ્ઞાનાવરણીય કર્મ કહેવાય છે. આજ્ઞા સાંભળવાથી જે જ્ઞાન થાય તે સુત જ્ઞાન, તે જેના ઉ-
દયથી હંકારી જાય, તે સુત જ્ઞાનાવરણીય કર્મ કહેવાય છે. ઇન્દ્રિયો તથા મનની જરૂરીયાત શિવાય આત્માથી રૂપી દ્રવ્ય જા-
ણવામાં આવે તે અવધિ જ્ઞાન, તે જેના ઉદયથી હંકારી જાય તે અવધિ જ્ઞાનાવરણીય કર્મ કહેવાય છે. જેનાથી શ્રીજીના મનનો આવ-
રણ થાય તે મનઃ પર્યવ જ્ઞાન, તે જેના ઉદયથી હંકારી જાય તે મનઃ પર્યવજ્ઞાનાવરણીય કર્મ કહેવાય છે. જેનાથી રૂપી અરૂપી સર્વ જા-

1. *Phragmites australis* (Cav.) Trin. ex Steud.

1. *Chlorophyll a* (Chl *a*)

•

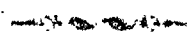
[illegible]

કર્મચંદ્ર પછી ખુશી થઇ ગયો અને ગુરૂનો ઉપદેશ માની લ્યાંથી ખુશી થતો પોતાને ધેર આવ્યો અને ખંડી તરતજ તેણે તેજ ગુનિની ખાતે વ્રીદ્યા લીધી હતી. આથી જામી અર્પણ પાત્ર ચક્રિત થઇ ગઇ હતી.

સારણોધ.

સ્વેદ આવકે કર્મચંદ્રની જોમ તે આઠ કર્મના દુઃખાં સ્વરૂપ બાળી તેની સમજાવી મેળવવી જોઇએ.

સારાંશ પ્રશ્નો.

૧ કર્મચંદ્ર કેવો આવક હતો ?

૨ કર્મચંદ્રે ગુરૂની આગળ કેવા પ્રશ્ન કર્યા હતા ?

૩ આઠ કર્મના સુદા સુદા દાખલા આપો.

૪ જ્ઞાન ચહે નહિ, બહુ નિદ્રા આવે, શરીરમાં દાહ ઉઠે, જનધર્મ ઉપર અદ્વા ન રહે તથા ગુસ્સો વિગેરે બહુ આવે, શરીરમાંથી દુર્ગંધ પડે, નિદ્રાકે દુખમાં જન્મ થાય, અને પેસો છતાં આપી ન શકાય, યોદુ' છવણુ અને ઘણા દાખા સુધી છવણુ તે બધા કયા કયા કર્મના દાખલા છે ? તે કહો.

પાઠ ૭૨ મો.

ત્રેવીશ વિષય.

શ્રીચંદ્ર અને રતિચંદ્ર નામે એ મિત્રો હતા. તેઓ જનધર્મામાં સારું અવધાન કરતા હતા. શ્રીચંદ્ર ને જાણે તેનું મનન કરતો અને રતિચંદ્ર પોપટીયું રાત્રી રાખતો હતો. રતિચંદ્રની આંખો નાકની ટેવ જોઇ તેના મિત્રક તેની ઉપર નાકાજ રહેતા.

આ અશાતાવેદનીય કર્મનું એક જાતનું સ્વરૂપ છે. પછી મુનિએ એક
 ચોથા શ્રાવકને બોલાવીને પુછ્યું, શ્રાવકજી ! તને શું થાય છે ? તે બોલ્યો
 મહારાજ ! મને ક્રોધ, માન, માયા, લોભ વિગેરે બહુજ પીડા કરે છે. અને
 જૈન ધર્મ ઉપર શ્રદ્ધા રહેતી નથી. હું કોઈ કોઈ વાર મિથ્યાત્વીના
 દેવને માનું છું. વળી કોઈવાર મને ઘણો ગુસ્સો આવી જાય છે.
 મુનિ બોલ્યા—ભાઈ કર્મચંદ્ર ! જો આ મોહનીય કર્મનું સ્વરૂપ છે.
 પછી એક પાંચમા શ્રાવકને બોલાવીને પુછ્યું કે, તારામાં શું છે ?
 તે બોલ્યો—મહારાજ ! મારા શરીરમાંથી દુર્ગંધ છુટવા કરે છે.
 મુનિ બોલ્યા—કર્મચંદ્ર ! આ નામ કર્મના ઘણા લેહ છે. પણ તે
 માંહેલું આ એક સ્વરૂપ છે. તેને અપ્રસ્તગંધ કહે છે. પછી છઠ્ઠા
 શ્રાવકને બોલાવીને પુછ્યું કે, તારામાં શું છે ? તે બોલ્યો—મહારાજ !
 હું શ્રાવકનો ધર્મ માનું છું, પણ મારો જન્મ લિશ્તુક કુ-
 ળમાં છે, મુનિ બોલ્યા—કર્મચંદ્ર ! જો આ ગોત્ર કર્મનું સ્વરૂપ
 છે. પછી મુનિએ સાતમા શ્રાવકને બોલાવીને પુછ્યું કે, તારામાં
 શું છે ? તે બોલ્યો, મહારાજ ! હું પૈસાદાર છું, તે છતાં કોઈને
 કાંઈ આપી શકતો નથી. મુનિ બોલ્યા, કર્મચંદ્ર ! જો આ અંતરાય
 કર્મનું એક સ્વરૂપ છે અને તે દાનાંતરાય કહેવાય છે. પછી મુ-
 નિએ એક આઠમા શ્રાવકને બોલાવીને પુછ્યું કે તને શું છે ? તે
 બોલ્યો, મહારાજ ! હું અને રામચંદ્ર સાથે એક દિવસે જન્મેલા
 છીએ પણ એક જોશીએ મારું આયુષ્ય પચવીસ વર્ષનું કહ્યું છે
 અને રામચંદ્રનું પચાસ વર્ષનું કહ્યું છે. તેથી મને ખેદ થાય છે.
 ગુરૂ બોલ્યા જો, કર્મચંદ્ર ! આ લાંબા કાળ સુધી અને થોડી સુદૃઢ
 સુધી જે એક લવમાં રહેવું તે આયુર્કર્મ કહેવાય છે. આ પ્રમાણે
 મુનિએ પર્વદામાંથી આઠ કર્મનું પ્રત્યક્ષ સ્વરૂપ બતાવ્યું, તે બાણી

કર્મચંદ્ર પછી પુરી થઇ ગયો અને ગુરૂનો ઉપકાર માની ત્યાંથી પુરી થતો પોતાને ઘેર આવ્યો અને પછી તરતજ તેણે તેજ ગુનિની ખાસી લીધા લીધી હતી. આથી જમી પર્વદા પશુ અસ્તિ થઇ ગઇ હતી.

સારબોધ.

જેકે આપડે કર્મચંદ્રની જેમ તે આઠ કર્મના ટુંકાં સ્વરૂપ બાણી તેની સમજુતી મેળવવી જોઇએ.

સારાંશ પ્રત્નો.

- ૧ કર્મચંદ્ર કેવો આવક હતો ?
- ૨ કર્મચંદ્રે ગુરૂની આગળ કેવા પ્રશ્ન કર્યા હતા ?
- ૩ આઠ કર્મના જુદા જુદા દાખલા આપો.
- ૪ જ્ઞાન ચહે નહિ, બહુ નિદ્રા આવે, શરીરમાં દાહ ઉઠે, જૈનધર્મ ઉપર અદ્વા ન રહે તથા ગુસ્સો વિગેરે બહુ આવે, શરીરમાંથી દુર્ગંધ છુટે, બિલુક કુળમાં જન્મ થાય, અને મૈત્રી છતાં આખી ન અશય, થોડું છવવું અને ઘણા કાળ સુધી છવવું તે જાણ કયા કયા કર્મના દાખલા છે ? તે કહો.

પાઠ ૭૨ મો.

ત્રેવીશ વિષય.

શ્રીચંદ્ર અને રતિચંદ્ર નામે બે મિત્રો હતા. તેઓ જૈનધર્મમાં સ્વર્ગ અપ્પાસ કરતા હતા. શ્રીચંદ્ર જે બહે તેણે મનન કરતો અને રતિચંદ્ર પોષયીયું જ્ઞાન સમજતા હતા. રતિચંદ્રની આથી તકલીફ જેવે જોઇ તેના મિત્ર તેની ઉપર નારાજ રહેતા.

આ અશાતાવેદનીય કર્મનું એક જાતનું સ્વરૂપ છે. પછી મુનિએ એક ચોથા શ્રાવકને બોલાવીને પુછ્યું, શ્રાવકજી! તને શું થાય છે? તે બોલ્યો મહારાજ! મને ક્રોધ, માન, માયા, લોભ વિગેરે બહુજ પીડા કરે છે. અને જૈન ધર્મ ઉપર શ્રદ્ધા રહેતી નથી. હું કોઈ કોઈ વાર મિથ્યાત્વીના દેવને માનું છું. વળી કોઈવાર મને ઘણા ગુસ્સો આવી જાય છે. મુનિ બોલ્યા—ભાઈ કર્મચંદ્ર! જો આ મોહનીય કર્મનું સ્વરૂપ છે. પછી એક પાંચમા શ્રાવકને બોલાવીને પુછ્યું કે, તારામાં શું છે? તે બોલ્યો—મહારાજ! મારા શરીરમાંથી દુર્ગંધ છુટવા કરે છે. મુનિ બોલ્યા—કર્મચંદ્ર! આ નામ કર્મના ઘણા લેહ છે. પણ તે માંહેલું આ એક સ્વરૂપ છે. તેને અપ્રસ્તગંધ કહે છે. પછી છઠ્ઠા શ્રાવકને બોલાવીને પુછ્યું કે, તારામાં શું છે? તે બોલ્યો—મહારાજ! હું શ્રાવકનો ધર્મ માનું છું, પણ મારો જન્મ લિક્ષુક કુળમાં છે, મુનિ બોલ્યા—કર્મચંદ્ર! જો આ ગોત્ર કર્મનું સ્વરૂપ છે. પછી મુનિએ સાતમા શ્રાવકને બોલાવીને પુછ્યું કે, તારામાં શું છે? તે બોલ્યો, મહારાજ! હું પૈસાદાર છું, તે છતાં કોઈને કાંઈ આપી શકતો નથી. મુનિ બોલ્યા, કર્મચંદ્ર! જો આ અંતરાય કર્મનું એક સ્વરૂપ છે અને તે દાનાંતરાય કહેવાય છે. પછી મુનિએ એક આઠમા શ્રાવકને બોલાવીને પુછ્યું કે તને શું છે? તે બોલ્યો, મહારાજ! હું અને રામચંદ્ર સાથે એક દિવસે જન્મ્યા છીએ પણ એક જોશીએ માફ આયુષ્ય પચવીસ વર્ષનું કહ્યું છે અને રામચંદ્રનું પચાસ વર્ષનું કહ્યું છે. તેથી મને ખેદ થાય છે. ગુરૂ બોલ્યા જો, કર્મચંદ્ર! આ લાંબા કાળ સુધી અને થોડી મુદત સુધી જો એક ભવમાં રહેવું તે આયુઃકર્મ કહેવાય છે. આ પ્રમાણે મુનિએ પર્વદામાંથી આઠ કર્મનું પ્રત્યક્ષ સ્વરૂપ બતાવ્યું, તે બાબતી

કર્મચંદ્ર ઘણો ખુશી થઇ ગયો અને ગુરૂનો ઉપકાર માની ત્યાંથી ખુશી થતો પોતાને ઘેર આવ્યો અને પછી તરતજ તેણે તેજ મુનિની પાસે દીક્ષા લીધી હતી. આથી બધી પર્વદા પાણ ચક્રિત થઇ ગઇ હતી.

સારબોધ.

દરેક શ્રાવકે કર્મચંદ્રની જેમ તે આઠ કર્મના ટુંકાં સ્વરૂપ જાણી તેની સમજૂતી મેળવવી જોઇએ.

સારાંશ પ્રશ્નો.

- ૧ કર્મચંદ્ર કેવો શ્રાવક હતો ?
- ૨ કર્મચંદ્રે ગુરૂની આગળ કેવા પ્રશ્ન કર્યા હતા ?
- ૩ આઠ કર્મના જુદા જુદા દાખલા આપો.
- ૪ જ્ઞાન ચહે નહિ, બહુ નિદ્રા આવે, શરીરમાં દાહ ઉઠે, જૈનધર્મ ઉપર શ્રદ્ધા ન રહે તથા ગુસ્સો વિગેરે બહુ આવે, શરીરમાંથી દુર્ગંધ છુટે, લિશ્તુક કુળમાં જન્મ થાય, અને પૈસો છતાં આપી ન શકાય, થોડું જીવવું અને ઘણા કાળ સુધી જીવવું તે બધા કયા કયા કર્મના દાખલા છે ? તે કહો.

પાઠ ૭૨ મો.

ત્રેવીશ વિષય.

શ્રીચંદ્ર અને રતિચંદ્ર નામે બે મિત્રો હતા. તેઓ જૈનશાળામાં સાથે અભ્યાસ કરતા હતા. શ્રીચંદ્ર જે ભણે તેનું મનન કરતો અને રતિચંદ્ર પોપટીયું જ્ઞાન રાખતો હતો. રતિચંદ્રની આવી નઠારી ટેવ જોઇ તેના શિક્ષક તેની ઉપર નારાજ રહેતા.

અને શ્રીચંદ્રમાં મનન કરવાની સારી ટેવ જોઈ તેની ઉપર તે ખુશી રહેતા હતા. એક વખતે પાંચ ઇંદ્રિયોના વિષયની પરીક્ષા ચાલતી હતી. તે વખતે શિક્ષકે નીચેના બે સવાલો લખાવ્યા હતા—

બે અને ત્રણ વિષય કઈ કઈ ઇંદ્રિયોના છે ?

આઠ અને પાંચ વિષય કઈ કઈ ઇંદ્રિયોના છે ?

આ સવાલના જવાબ શ્રીચંદ્રે તરત લખી આપ્યા અને તેમાં તે સારી રીતે પાસ થયો અને રતિચંદ્ર તે લખી શક્યો નહીં. તેથી નાપાસ થયો. રતિચંદ્રને તેના શિક્ષકે ઘણો ઠપકો આપ્યો અને કહ્યું કે, જો હવે ફરીવારની પરીક્ષામાં પાસ થશે નહીં, તો તને વર્ગની બહાર કાઢી મુકવામાં આવશે.

આવી ધમકી સાંભળી રતિચંદ્ર ચિંતાતુર રહેવા લાગ્યો. પછી તેના મિત્ર શ્રીચંદ્રે તેને દીવાસો આપી કહ્યું કે, રતિચંદ્ર હવેથી તું બરાબર ધ્યાન દઈને વાંચજે. રતિચંદ્ર બોલ્યો, ભાઈ શ્રીચંદ્ર! મારે શી રીતે ધ્યાન દઈને વાંચવું, તે ઉપાય બતાવ. શ્રીચંદ્ર બોલ્યો— ભાઈ! રતિચંદ્ર! જે વિષય આપણે શીખવાનો હોય, તેનો બરાબર વિચાર કરવો અને તે આપણા મનમાં ઠસાવી દેવો. રતિચંદ્રે કહ્યું શ્રીચંદ્ર ! હવેથી હું તારા કહેવા પ્રમાણે કરીશ પણ પાંચ ઇંદ્રિયોના ત્રેવીશ વિષયો કેવી રીતે યાદ રાખવા તે સમજાવ. શ્રીચંદ્ર બોલ્યો ભાઈ રતિચંદ્ર ! પહેલાં તો તારે નીચેની કવિતા યાદ રાખવી.

ચોખાઈ.

બે છે નાકે ત્રણે કાન,

આંખે જુલે પાંચતું કામ;

ચામડીના છે આઠે જે,

ત્રેવીશ વિષયો સઘળા તે.

(૧૪૮)

સારબોધ.

જય વિજયની જેમ દશ પ્રકારનું મિથ્યાત્વ સમજીને તે પ્ર-
માણે દરેક શ્રાવકે વર્તવું. અને વિજયની જેમ જે સાચું લાગે
તેને ઉઘાડી રીતે અંગીકાર કરવું.

સારાંશ પ્રત્નો.

- ૧ જય વિજય કોણુ અને કેવા હતા ?
- ૨ વિજયે જૈન થવાને કેવી પ્રતિજ્ઞા લીધી હતી ?
- ૩ વિજયની ઉપર કેટલા પ્રકારનું મિથ્યાત્વ ધટાવ્યું હતું ?
- ૪ વિજય છેવટે કેવો થયો હતો ?

પાઠ ૭૪ મો.

જૈન શાસન વિષે કવિતા

હરિગીત.

દિલમાં દયા ધરવા થકી જ્યાં સત્ય ધર્મ મનાય છે,
ઉપકાર કરવા ^૧અન્યનો જ્યાં ^૨પરમ પુણ્ય ગણાય છે;
જ્યાં ધર્મ કેહું મૂળ સદ્ગુણ વિનય ગાળે ગર્વથી,
જયવંત છે આ જગતમાં હે જૈનશાસન સર્વથી. ૧

વખણાય ભારે વીરનો એ ધર્મ સઘળા લોકમાં,
શ્રાવક કુળે અવતાર આણ્યો પુણ્ય કેરા થોકમાં;
પામ્યા ભલો જિન ધર્મ તે સંતોષ ધરજો ધરવથી,
જયવંત છે આ જગતમાં હે જૈન શાસન સર્વથી. ૨

જ્યાં દેવ છે અરિહંત નિર્મળ વીતરાગ મહા પ્રભુ,
સુખકાર સુંદર શાંત જિનવર વિશ્વના નાયક ^૩ત્રિભુ;
તેને ભજો ભવ દુઃખ હરવા વિષય સઘળા ^૪નેમથી
જયવંત છે આ જગતમાં હે જૈન શાસન સર્વથી. ૩

શું છે ? તે મને ખતાવ. જય બોલ્યો, ભાઈ વિજય ! અમારા શાસ્ત્ર-
માં દશ પ્રકારનું મિથ્યાત્વ કહેલું છે, તે બધું તને લાગુ પડે છે.
વિજય બોલ્યો, જો તું મારા ઉપર દશ પ્રકારનું મિથ્યાત્વ સાબીત
કરે તો હું મારું મિથ્યાત્વ છોડી દઉં અને તારો જૈન ધર્મ ગ્રહણ
કરું. જય બોલ્યો, ભાઈ વિજય ! તું એક ચિત્તથી સાંભળજે. જીવ
હોય, તેને અજીવ કરી બાણવો એ પેહેલું મિથ્યાત્વ છે અને અજીવને
જીવ કરી માનવો તે બીજું મિથ્યાત્વ છે. તું કાચા પાણીને જી-
વવાળું છતાં અજીવ બાણી વાપરે છે, એ તારું મિથ્યાત્વ છે.
ધર્મને અધર્મ કરી બાણવો, એ ત્રીજું મિથ્યાત્વ છે અને અધર્મને
ધર્મ કરી માનવો એ ચોથું મિથ્યાત્વ છે. વિજય ! તું ધર્મને અ-
ધર્મ અને અધર્મને ધર્મ કરી બાણુ છે, માટે એ બંને મિથ્યાત્વ
તારામાં છે. સાધુને અસાધુ બાણુ અને અસાધુને સાધુ બાણુ—એ
પાંચમું અને છઠું મિથ્યાત્વ છે. વિજય ! તું તેવીજ રીતે બાણુ
છે, માટે તારામાં પાંચમું અને છઠું મિથ્યાત્વ રહેલું છે. ખરેખરા
મોક્ષ માર્ગને અવળો માર્ગ બાણુ અને વિષય સેવા રૂપ અવળા મા-
ર્ગને મોક્ષ બાણુ તે સાતમું અને આઠમું મિથ્યાત્વ છે. વિજય ! તું પણ
એવીજ રીતે નઠારા માર્ગને મોક્ષ માર્ગ માને છે અને ખરેખરા મોક્ષ
માર્ગને નઠારો માર્ગ માને છે, માટે તારામાં એ બંને મિથ્યાત્વ રહેલાં
છે. પવન વિગેરે રૂપી પદાર્થને અરૂપી પદાર્થ કહે અને મોક્ષ વિગેરે
અરૂપી પદાર્થને રૂપી કહે તે નવમું અને દશમું મિથ્યાત્વ છે. વિજ-
ય તું ! પણ તેવી રીતે માને છે, માટે એ દશે પ્રકારનાં મિથ્યાત્વ
તારામાંજ ઘટે છે, માટે હું તને ખરેખરો મિથ્યાત્વી કહું છું.
જયનાં આવાં વચન સાંભળીને વિજયના મનમાં સારી અસર થઈ
ગઈ. તરત તેણે જૈન ધર્મ સ્વીકાર્યો અને તે પ્રમાણે વર્તીને છેવટે
તે એક સારો ગૃહસ્થ શ્રાવક થઈ પડ્યો.

સારાંશ પ્રશ્નો.

- ૧ શ્રીચંદ્ર અને રતિચંદ્ર કોણ અને કેવા હતા ?
- ૨ શિક્ષકે ઇંદ્રિયોના વિષયોની પરીક્ષામાં કેવા સવાલો લખાવ્યા હતા ?
- ૩ રતિચંદ્રને શિક્ષકે કેવી ધમકી આપી હતી ? અને તે શા માટે આપી હતી ?
- ૪ શ્રીચંદ્રે રતિચંદ્રને શો ઉપાય બતાવ્યો હતો ?
- ૫ પાંચ ઇંદ્રિયોના કેટલા વિષયો છે ?
- ૬ તે વિષયો યાદ રાખવાની કવિતા શી છે ?
- ૭ વિષયો યાદ રાખવામાં પેહેલા કેવા આંકડા યાદ રાખવા ભેગા છે ?
- ૮ આઠ, બે, પાંચ અને ત્રણ વિષયો કઈ કઈ ઇંદ્રિયોના છે ?
- ૯ રતિચંદ્ર ફરીવારની પરીક્ષામાં કેવો ઉતર્યો હતો ?

પાઠ ૭૩ મો.

દશ પ્રકારનાં મિથ્યાત્વ.

જય અને વિજય નામે બે મિત્રો હતા. તેઓ જુદી જુદી જાતિના અને જુદા જુદા ધર્મના હતા. જય શ્રાવકનો દીકરો હતો. અને વિજય અન્ય ધર્મીનો દીકરો હતો. જય હુમેશાં પોતાના મનમાં એવો વિચાર કરતો હતો કે, આ વિજયને હું શ્રાવકધર્મ કરી દહીં પાણુ વિજયના મનમાં તેવાત ઉતરતી નહતી. એક વખતે જયે વિજયને મિથ્યાત્વી કહીને બેલાવ્યો, એટલે વિજયે કહ્યું, જય ! તું મને મિથ્યાત્વી કેમ કહે છે ? મારામાં મિથ્યાત્વ

પેહેલાં તો તું બે, ત્રણ, પાંચ અને આઠ એ ચડતા આંકડા
યાદ રાખજે. પછી તેમને ઇંદ્રિયોની સાથે ગોઠવજે. સુગંધ અને
દુર્ગંધ એ બે નાક (ઘ્રાણેન્દ્રિય) ના વિષયો છે. જીવ શબ્દ, અજીવ
શબ્દ, અને મિશ્ર શબ્દ એ ત્રણ કાન (શ્રોત્રેન્દ્રિય) ના વિષયો
છે. કાળો, લીલો, પીળો, રાતો અને ઘોળો એ પાંચ વિષયો આંખ
(ચક્ષુરિન્દ્રિય) ના વિષયો છે. કડવો, કષાયેલો, ખાટો, મીઠો અને
તીખો એ પાંચ વિષયો જીભ (રસેન્દ્રિય) ના છે અને સુંવાળો, ખ-
રસડ, હળવો, ભારે, ટાહાઢો, ઉનો, લૂખો અને ચોપડયો—એ આઠ
વિષય ચામડી (સ્પર્શેન્દ્રિય) ના છે. આ પ્રમાણે પાંચે ઇંદ્રિયોના
બધા મળીને ત્રેવીશ વિષયો થાય છે.

રતિચંદ્ર—ભાઈ શ્રીચંદ્ર! હવે હું ખરાબર ઇંદ્રિયોના વિષયો-
સમજી ગયો. આપણા શિક્ષક ગમે તેવી પરીક્ષા લેશે, તોપણ
હવે હું નાપાસ નહિ થાઉં.

શ્રીચંદ્ર—રતિચંદ્ર! આ પ્રમાણે બધા વિષયો વિચાર કરી
શીખીશ તો તું કદિપણ નાપાસ નહીં થા. છેવટે તને એટલું વળી
કહેનાતું છે કે, આ ત્રેવીશ વિષયો તું ખરાબર ગણીને યાદ રાખજે.

રતિચંદ્રે શ્રીચંદ્રનો ઉપકાર માન્યો અને પછી તે ઇંદ્રિયોના
વિષયોની પરીક્ષામાં સારે નંબરે પાસ થયો હતો.

સારબોધ.

દરેક છોકરાએ શ્રીચંદ્રની જેમ દરેક વિષય મનન કરીને ભણવો.
રતિચંદ્રની જેમ પોપટીયું જ્ઞાન રાખવું નહીં. કોઈ આપણને સારો
બોધ આપે તો તે બોધ લેવો અને તે પ્રમાણે વર્તવું. તેમ કરવાથી જેમ
રતિચંદ્ર શ્રીચંદ્રનો બોધ લઈને સુધરી ગયો, તેમ સુધરી જવાય છે.

